

NASTAVNI PLAN

I PROGRAM za peti razred devetogodišnje osnovne škole

Juni , 2018.

e-mail: monks@ks.gov.ba, www.monks.ba
Tel: +387 (0) 33 562-128, Fax: +387 (0) 33 562-218
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića

SADRŽAJ

Nastavni plan za 5. razred devetogodišnje osnovne škole	4
1. Programi obaveznih nastavnih predmeta	
1.1. Bosanski jezik i književnost / Hrvatski jezik i književnost / Srpski jezik i književnost	5
1.2. Matematika	15
1.3. Priroda	27
1.4. Društvo	34
1.5. Likovna kultura	39
1.6. Muzička / Glazbena kultura	51
1.7. Tjelesni i zdravstveni odgoj	61
2. Djeca sa poteškoćama u učenju i razvoju	67
2.1. Uvod	
2.2. Bosanski / Hrvatski / Srpski jezik i književnost	
2.3. Matematika	
2.4. Priroda	
2.5. Društvo	
2.6. Muzička / Glazbena kultura	
2.7. Likovna kultura	
2.8. Tjelesni i zdravstveni odgoj	
3. Vjeronauka/Vjeronauk	
Islamska Vjeronauka/Vjeronauk	109
Katolička Vjeronauka/Vjeronauk	119

.....
Pravoslavna Vjeronauka/Vjeronauk

4. Profil i stručna sprema nastavnika

148

.....

**NASTAVNI PLAN ZA PETI RAZRED DEVETOGODIŠNJE
OSNOVNE ŠKOLE**

REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH SATI	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH SATI
1.	Bosanski jezik i književnost/ Hrvatski jezik i književnost/ Srpski jezik i književnost	4	140
2.	Engleki jezik	2	70
3.	Prvi strani jezik**	3	105
4.	Njemački jezik	2	70
5.	Matematika	4	140
6.	Priroda	2	70
7.	Društvo	1	35
8.	Osnove tehnike	1	35
9.	Kultura življenja	1	35
10.	Informatika	1*	35*
11.	Likovna kultura	1	35
12.	Muzička/Glazbena kultura	1	35
13.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	3	105
UKUPNO REDOVNE NASTAVE		22	770
IZBORNI NASTAVNI PREDMET			
14.	Vjeronauka/Vjeronauk	1	35
15.	Društvo/Kultura/Religija	1	35
16.	Zdravi životni stilovi	1	35
OSTALI OBLICI RADA			
17.	Odjeljenska zajednica	1	35

* - sati koji se ne realiziraju u školskoj 2018./2019. godini

** - odnosi se na ostale strane jezike ukoliko se engleski jezik ne izučava kao prvi strani jezik

Na osnovu člana 70. Zakona o organizaciji organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine(“Službene novine Federacije BiH”, broj 35/5), u skladu sa čl. 24. Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju (“ Službene novine Kantona Sarajevo”, broj:23/17 i 33/17) ministar za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo je imenovao Komisiju za izmjene nastavnih programa za osnovnu školu za razrednu nastavu iz predmeta Bosanski jezik i književnost/ Hrvatski jezik i književnost/ Srpski jezik i književnost, Matematika, Priroda, Društvo, Muzička/Glazbena kultura, Likovna kultura i Tjelesni i zdravstveni odgoj u sastavu:

Hajrudin Neradin, prof. razredne nastave
Adisa Suvalija, prof. razredne nastave
Azra Nikšić, prof. razredne nastave
Amra Medar, nast. razredne nastave
Irma Hurić, magistar razredne nastave

**BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST/
HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST/
SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**

(4 časa sedmično – 140 časova godišnje)

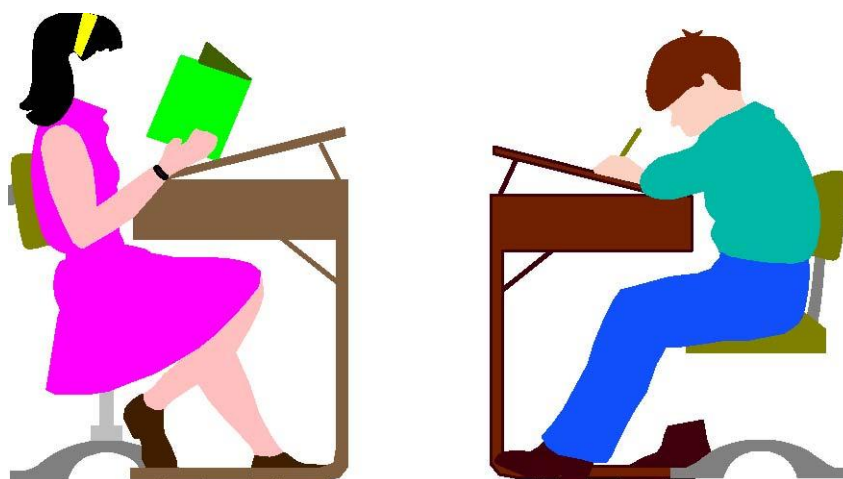
NASTAVNI PROGRAM

5. RAZRED

Sarajevo, juni 2018.godine

KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNA ŠKOLA

**Predmet: BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST/
HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST/
SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**

5. razred

Sarajevo, juni 2018.godine

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST/ HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST		
V RAZRED		
	4 sata sedmično	140 sati godišnje
Područja i globalne naznake elemenata plana i ukupnih programskih zahtjeva		
<p>ČITANJE</p> <p>9 nastavnih sati</p>	<p>Čitanje u funkciji razumijevanja sadržaja, doživljaja estetskih i etičkih vrednota teksta (tekstovi štampani latinicom i ćirilicom)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usavršavanje svih aspekata čitanja (pravilnost, brzina, izražajnost) • Samostalno čitanje nepoznatih tekstova, brzo pronalaženje važnih informacija 	
<p>PISANJE</p> <p>nastavnih sati 3</p>	<p>Razvijanje sposobnosti izražavanja misli, osjećanja, stavova logički strukturiranim i gramatički tačnim rečenicama uz uvažavanje kompozicijskih cjelina u pisanom radu</p>	
<p>INTERPRETACIJA KNJIŽEVNOG TEKSTA</p> <p>39 (čitanačka štiva)</p> <p>12 (lektira)</p>	<p>Razvijanje recepcijskih sposobnosti, osjetljivosti za umjetničko kazivanje, obogaćivanje emotivnog svijeta, smisla i sposobnosti za prepoznavanje i izražavanje ljepote riječima</p> <p>Razvijanje jezičkih sposobnosti, kreativnog i kritičkog mišljenja, ličnih i društvenih vrlina i vrijednosti</p>	<p><i>Lektirom</i> razvijati sposobnost samostalnog čitanja i izražavanja doživljaja književnih djela, kao i sposobnost procjene djela i poruke, zauzimanje stava i Sposobnost uživanja u čitanju</p>
<p>GRAMATIKA PRAVOGOVOR I PRAVOPIŠ</p> <p>45 nastavnih sati</p>	<p>Usvajanje znanja o jeziku, zakonitosti, pravila i normi b/h/s jezika</p> <p>Razumijevanje značenja rečenica u tekstu i teksta, mogućnost prepoznavanja potrebnih primjera i njihovo razlikovanje od (ne)primjera</p> <p>Izražavanje značenja rečenicama koje su organizirane u skladu sa zakonitostima, pravilima i normama gramatike, ortoepije i ortografije</p>	
<p>KULTURA IZRAŽAVANJA</p> <p>24 nastavna sata</p>	<p>Razvijanje jezičko-komunikacijskih sposobnosti, osvješćivanje važnosti korektnog i lijepog govora u usmenoj i pisanoj formi</p> <p>Ovladavanje jezičkim sredstvima potrebnim za uspješno izražavanje u pojedinim oblicima usmenog i pismenog izražavanja</p> <p>Pojačavanje mogućnosti razumijevanja značenja i izražavanja smislenim rečenicama</p>	
<p>MEDIJSKA KULTURA</p> <p>8 nastavnih sati</p>	<p>Recepcija sadržaja filma, pozorišne/kazališne predstave, radio-emisije, sadržaja štampe</p> <p>Razvijanje sposobnosti upotrebe i selekcije sadržaja medija s obzirom na vrijednost (poučno, manje poučno, djela umjetničkih kvaliteta i filmski i televizijski kič)</p> <p>Ovladavanje terminologijom važnom za snalaženje u svijetu filma, radija, televizije, štampe</p>	

OBR A ZLOŽENJE

Prema nalogu Ministra za obrazovanja, nauku i mlade Kantona Sarajevo, Elvira Kazazovića, oformljen je stručni tim učitelja/nastavnika/profesora razredne nastave, koji su izvršili analizu nastavnog programa za I, II, III, IV i V razred devetogodišnje osnovne škole.

Definisana su područja analize (razvojna primjerenost, povezanost i ujednačenost sadržaja i ishoda, logička povezanost različitih predmetnih područja u tematske i druge cjeline), a u analizu su bili uključeni nastavnici koji su realizirali nastavu u I, II, III i IV razredu devetogodišnje osnovne škole, kao i primjeri iz prakse koji argumentuju potrebu za promjenom (dječiji radovi, dokumentacija, planovi i analize nastavnika). Rezultati analiza su bili dopunjeni i fokus grupama sa roditeljima (šta su primijetili da je djeci bilo teško/lako, nerazumljivo, da li se sa nekim sadržajima ne slažu i zašto, šta je bilo uspješno...) te su dati prijedlozi za izmjene, koje je usaglasio stručni tim Ministarstva obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo.

Izvršene su određene korekcije Nastavnog programa iz Bosanskog jezika i književnosti/ Hrvatskog jezika i književnosti/ Srpskog jezika i književnosti za peti razred devetogodišnje osnovne škole:

*** Oblast KNJIŽEVNOST:**

- Nastavna jedinica „ Izokrenuta priča“ Branko Ćopić se ne realizuje (realizuje se u 4.razredu);
- Nastavna jedinica „ Aska i vuk“ , I.Andrić se ne realizuje;
- Nastavna jedinica „ Plavi čuperak“ , M. Antić se realizuje;
- Nastavna jedinica „ Proljetna zora“ , Aleksa Šantić se realizuje.

*** Oblast LEKTIRA:**

- Realizovati lektiru „ Patuljak iz Zaboravljene Zemlje“ , A. Hromadžić.

*** Oblast JEZIK:**

- Nastavna jedinica „ Azbuka“ se ne realizuje.

***Oblast KULTURA IZRAŽAVANJA:**

- Nastavna jedinica „ Pričanje na osnovu tematskih riječi“ se ne realizuje (realizuje se u 4.razredu).
- Nastavna jedinica „ Prepričavanje bez obaveznog sastavljanja plana“ se ne realizuje.
- Nastavna jedinica „ Opis lika“ se realizuje.

*** Oblast MEDIJSKA KULTURA:**

- Uz nastavnu jedinicu „ Izražajna sredstva djela ekrana“ gledati film „ Vlak u snijegu“.

ČITANJE I PISANJE

PROGRAMSKI ZAHTEVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Čitanje tekstova štampanih latiničnim i ćirilničnim pismom</p> <p>Razvijanje tehnike čitanja, razumijevanje i reprodukcija pročitanog sa, ili bez elemenata stvaralaštva</p> <p>Čitanjem do novih informacija i novih znanja</p> <p>Čitanje kao činilac razvoja dječijeg govornog izraza</p> <p>Čitanje u funkciji estetskog i etičkog odgoja</p> <p>P i s a n j e</p> <p>Prepisivanje</p> <p>Pisanje po diktatu</p> <p>Kreativno pisanje</p>	<p>Osamostaljivanje učenika u komunikaciji s tekstom</p> <p>Uvježbavanje samostalnog čitanja pomoću uputstava tipa: (prethodno pročitati tekst, potrtati manje poznate i riječi koje su teške za izgovor, uvježbati izgovor tih riječi, zamisliti da ima mnogo slušalaca, povremeno pogledati u njihovom pravcu, razmisliti kada je umjesna upotreba primjerenih pokreta, glas prilagoditi karakteru teksta)</p> <p>- usavršavanje čitanja u sebi radi bržeg razumijevanja</p> <p>Razvijanje sposobnosti samostalne interpretacije pročitanog i sposobnosti izdvajanja bitnih elemenata</p> <p>Razvijanje sposobnosti oblikovanja smislenog sadržaja Prepoznavanje kompozicionih cjelina</p> <p>Pisanje uz uvažavanje zakonitosti, pravila i normi gramatike, ortoepije i ortografije Izražavanje ličnih osjećanja, stavova i mišljenja</p>	<p>Pravilno čitanje i razumijevanje pročitanog</p> <p>Mogućnost reprodukcije (samostalno ili na osnovu pitanja)</p> <p>Mogućnost prepoznavanja važnih pojedinosti u tekstu</p> <p>Mogućnost samostalnog služenja tekstom radi usvajanja novih znanja</p> <p>Mogućnost identifikacije riječi, rečenica, dijelova teksta koji predstavljaju prepreku u uspješnom druženju s tekstom</p> <p>Mogućnost tačnog prepisivanja teksta</p> <p>Pisanje po diktatu kratkih rečenica</p> <p>Tačno odgovaranje na postavljena pitanja</p>	<p>Razvijena tehnika čitanja -pravnost brzina i izražajnost</p> <p>Razumijevanje pročitanog, mogućnost samostalne reprodukcije</p> <p>(odgovorima na postavljena pitanja, prepričavanjem bez plana rješavanjem zadataka koji podrazumijevaju ličnu procjenu)</p> <p>Snalaženje u tekstovima koji se razlikuju po obimu i složenosti radi usvajanja novih znanja</p> <p>Razvijena samostalnost u pisanju po diktatu, prepisivanju, i pisanju slobodnih sastava i u oblicima izražavanja koji su programska obaveza</p>	<p>Izražajno čitanje, prenošenje tona i raspoloženja na slušaoca</p> <p>Usklađenost intonacije, jačine i boje glasa sa sadržajem</p> <p>Čitanje manje poznatog i nepoznatog teksta, razumijevanje pročitanog i reprodukcija važnih pojedinosti</p> <p>Sposobnost kritičkog i stvaralačkog čitanja</p> <p>Jasno izgrađen stav o sadržaju, mogućnost diferencijacije sadržaja s obzirom na važnost u pamćenju i reprodukciji</p> <p>Mogućnost snalaženja u svim oblicima izražavanja, poznavanje pravila pisanja i gramatike u obimu koji je utvrđen programom</p>

PROGRAMSKI ZAHTJEVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Književni tekstovi:</p> <p>Skender Kulenović: <i>Cesta</i></p> <p>Alija Dubočanin: <i>Šarko</i></p> <p><i>Miroslav Antić: Plavi čuperak</i></p> <p>Ela Peroci: <i>Majčin dar</i></p> <p>Narodna priča: <i>Ko je na svijetu najjači</i></p> <p>A.S.Puškin: <i>Bajka o ribaru i ribici</i></p> <p>Stevan Bulajić: <i>Sarka</i></p> <p>Aleksa Šantić <i>Proletna zora</i></p> <p>Ešref Berbić: <i>Kako je otišlo ljeto</i></p> <p>Poslovice (izbor)</p> <p>Aleksa Mikić: <i>Lipov cvat</i></p> <p>Vesna Krmpotić: <i>Koliko je teška pahuljica</i> (igrokaz)</p>	<p>Doživljaj književnog djela u cjelini i sposobnost izražavanja dojma</p> <p>Formiranje i usvajanje temeljnih pojmova iz teorije književnosti</p> <p>Zapažanje i formulacija teme književnog djela (o čemu tekst govori)</p> <p>Razumijevanje riječi/pojmova: fabula i kompozicija</p> <p>Uočavanje i karakterizacija likova u djelu: zaključivanje o osjećanjima likova na osnovu dijaloga i njihovih postupaka</p> <p>Uočavanje karakterističnih dijelova teksta, rečenica, riječi kojima su direktno izraženi osnovna misao, piščev stav i stavovi lica</p> <p>Izbor karakterističnih mjesta u tekstu: opis lika, pejzaža, dijalog, mjesto i vrijeme radnje, pojačavanje dinamičnosti, humor</p> <p>Razlikovanje govora pisca i govora lica</p> <p>Zapažanje logičkih cjelina u kompoziciji teksta</p>	<p>Samostalno čitanje, razumijevanje pročitano i mogućnost reprodukcije</p> <p>Uočavanje likova u književnom tekstu i mogućnost uočavanja njihovih glavnih osobina</p> <p>Mogućnost zaključivanja (o porukama zaključuje uz nastavnikovu pomoć i posredovanje)</p> <p>Uočavanje logičkih cjelina u književnom djelu</p> <p>Mogućnost prepoznavanja karakterističnih mjesta u tekstu</p> <p>Mogućnost uočavanja uzroka i posljedica u ponašanju likova u književnom djelu</p>	<p>Potpuna samostalnost u čitanju, razumijevanju i reprodukciji sadržaja</p> <p>Poznavanje i razlikovanje pojmova: tema književnog djela, fabula i kompozicija</p> <p>Uočavanje logičkih cjelina u tekstu i formulisanje podnaslova</p> <p>Uočavanje likova u književnom djelu, karakterizacija, formulisanje poruke</p> <p>Mogućnost uočavanja opisa, dijaloga, mjesta i vremena radnje, dijelova teksta koji predstavljaju posebnu dinamičnost u razvoju događaja</p> <p>Potpuna samostalnost u analizi književnog teksta, mogućnost reprodukcije svih važnih elemenata</p>	<p>Potpuna samostalnost u služenju tekстом kao izvorom informacija, doživljaja i vrijednosti</p> <p>Mogućnost kritičkog promišljanja o knjizi, likovima i njihovim postupcima, Razumijevanje pojmova iz teorije književnosti koji su programska obaveza</p> <p>Stvaralačka upotreba sadržaja pročitanih književnih tekstova u vlastitim pismenim radovima</p> <p>Bogat rječnik koji je u funkciji komunikacije i kvaliteta usmenih i pismenih vježbi</p> <p>Mogućnost uporedbe književnih tekstova s obzirom na tematiku, ljepotu kazivanja, jezičke aspekte</p> <p>Upoređivanje vrijednosti poruka pojedinih književnih djela</p> <p>Razvijen senzibilitet za doživljaj i izražavanje doživljaja na način koji ima elemente originalnosti (izbor riječi, dojmovi)</p>

<p>Nasiha Kapidžić-Hadžić: <i>Vezeni most</i></p> <p>Enes Kišević: <i>Kiša</i></p> <p>Grigor Vitez: <i>Ševina jutarnja pjesma</i></p> <p>Musa Ćazim Ćatić: <i>Bosna žubori</i></p> <p>Dobriša Cesarić: <i>Jesen</i></p> <p>Gustav Krklec: <i>Bijeli grad</i></p> <p>Dragan Kulidžan: <i>Potočić</i></p> <p>Šukrija Pandžo: <i>Posljednje laste</i></p>	<p>Lirska pjesma</p> <p>Osnovna osjećanja u pjesmi</p> <p>Stilska sredstva: poređenje, epitet</p> <p>Pjesnička slika vizuelni i akustički (slušni) elementi u pjesničkoj slici</p> <p>Pjesnička slika izražena bojom i zvukom Zapažanje ritma i rime, izražavanje dojma</p> <p>Izgrađivanje književno-estetskog senzibiliteta Razvijanje sposobnosti učenja napamet i mogućnosti izražajnog recitovanja</p>	<p>Mogućnost adekvatnog odgovora na doživljaj pjesme riječima, likovnim izrazom</p> <p>Prepoznavanje pjesničkih slika</p> <p>Mogućnost memorisanja i recitovanja</p> <p>Mogućnost samostalnog čitanja i razumijevanja toka događaja, uočavanje likova, mogućnost reprodukcije</p>	<p>Prepoznavanje osnovnog osjećanja u pjesmi</p> <p>Mogućnost uočavanja stilskih sredstava</p> <p>Uočavanje ritma i rime</p> <p>Razlikovanje pojmova iz teorije književnosti koji su programska obaveza</p> <p>Sposobnost samostalnog čitanja, izražavanja doživljaja u usmenoj i pisanoj formi</p> <p>Mogućnost prepričavanja teksta i prilagođavanja posebnim zahtjevima (očekivanim slijedom, uz sažimanje)</p>	<p>Razvijen senzibilitet za poetsku riječ</p> <p>Doživljavanje snage poetske riječi</p> <p>Vještina u izboru i upotrebi riječi u govoru i pisanju</p> <p>Pokušaji pisanja poezije</p> <p>Mogućnog živog izražajnog govorenja stihova</p> <p>Potpuna samostalnost u čitanju</p> <p>Bogatstvo rječnika i Izgrađen kriterij za izbor knjige</p> <p>Mogućnost osobenog govora o pročitanom djelu, Prepoznavanje dijelova katrakterističnih po naraciji,opisu</p>
<p>Lektira:</p> <p>Ahmet Hromadžić: <i>Patuljak iz Zaboravljene Zemlje</i></p> <p>Alija Dubočanin: <i>Tiha rijeka djetinjstva</i></p> <p>Ivana Brlić – Mažuranić: <i>Priče iz davnine</i></p> <p>Đani Rodari: <i>PutovanjePlave Strijeje</i></p> <p>Mato Lovrak: <i>Vlak u snijegu</i></p> <p>Ismet Bekrić: <i>Jesen u gradu (izabrane pjesme)</i></p>	<p>Samostalnost u čitanju,razumijevanju</p> <p>Razvijanje crta kreativnosti posredstvom aktivnosti koje podrazumijeva domaća lektira</p>	<p>Mogućnost samostalnog čitanja i razumijevanja toka događaja, uočavanje likova, mogućnost reprodukcije</p>	<p>Sposobnost samostalnog čitanja, izražavanja doživljaja u usmenoj i pisanoj formi</p> <p>Mogućnost prepričavanja teksta i prilagođavanja posebnim zahtjevima (očekivanim slijedom, uz sažimanje)</p>	<p>Potpuna samostalnost u čitanju</p> <p>Bogatstvo rječnika i Izgrađen kriterij za izbor knjige</p> <p>Mogućnost osobenog govora o pročitanom djelu, Prepoznavanje dijelova katrakterističnih po naraciji,opisu</p>

**RJEČNIK, GRAMATIKA,
PRAVOGOVOR I PRAVOPIS**

PROGRAMSKI ZAHTJEVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Zavičajni govor i književni jezik</p> <p>Riječi iz mog zavičaja</p> <p>Vrste riječi:</p> <p>Imenice: zajedničke, vlastite, zbirne, gradivne, stvarne i nestvarne .</p> <p>Zamjenice: lične, prisvojne, pokazne</p> <p>Pridjevi (opisni, prisvojni, gradivni), pisanje prisvojnih pridjeva na –ski, -čki, -čki, -ov, -ev.</p> <p>Rečenica:</p> <p>Atribut i objekat u rečenici</p> <p>Pravogovor i pravopis:</p> <p>Veliko slovo u jednočlanim i višečlanim imenima gradova, naselja, zemalja</p> <p>Pisanje brojeva slovima (glavni i redni)</p> <p>Upravni i neupravni govor</p> <p>Upotreba interpunkcijskih znakova u rečenici: zarez, crte, tačke, dvotačke, upitnika, uskličnika, navodnika</p>	<p>Doživljaj ljepote vlastitog, utemeljenog govora ali i razumijevanje značaja upotrebe normativno i stilski uređenog jezika</p> <p>Usvajanje znanja o pravilima, jedinicama jezičkog sistema principima i zakonitostima njihovog ustrojstva</p> <p>Razvijanje logičkog mišljenja i zaključivanja (sposobnosti analize, sinteze, upoređivanja, apstrakcije i generalizacije)</p>	<p>Razlikovanje promjenljivih vrsta riječi i mogućnost prepoznavanja potrebnih primjera u tekstu</p> <p>Mogućnost služenja smislenim rečenicama</p> <p>Prepoznavanje proste neproširene i proširene rečenice</p> <p>Mogućnost uočavanja subjekta i predikata u rečenicama, atributa, apozicije i objekta</p> <p>Pravilna upotreba interpunkcijskih znakova</p>	<p>Mogućnost tačne gramatičke analize teksta na razini usvojenih znanja od I-V razreda</p> <p>Mogućnost navođenja novih primjera</p> <p>Korektno služenje pravilima o upotrebi interpunkcijskih znakova</p>	<p>Dobro poznavanje sadržaja gramatike i pravopisa koji su programska obaveza od I-V razreda</p> <p>Mogućnost samostalne analize rečenice i teksta u skladu s postavljenim zahtjevima</p> <p>Vješta upotreba znanja o rečenici u samostalnim pismenim radovima</p> <p>Primjena naučenih pravila na razini automatizacije</p>

KULTURA IZRAŽAVANJA

PROGRAMSKI ZAHTJEVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Naracija Prepričavanje s usmjerenjem na sažimanje teksta</p> <p>Pričanje događaja i doživljaja</p> <p>Deskripcija Opis pojave, zbivanja u prirodi Opis lika iz najbliže okoline Opis pejzaža</p>	<p>Osposobljavanje za reprodukciju teksta bez formulisanja naslova cjelinama sadržaja poštujući hronologiju u izražavanju i normu standardnoga jezika</p> <p>Razvijanje sposobnosti uočavanja uporišnih mjesta, sažimanje sadržaja i izražavanje punim rečenicama</p> <p>Pojačavanje mogućnosti samostalnog izražavanja rečenicama koje su jasne i gramatički pravilno strukturirane</p> <p>Osposobljavanje za živo, jasno, ubjedljivo govorenje i pisanje</p> <p>Razvijanje sposobnosti organizacije usmenog i pisanog izražavanja i procjene efekata, rezultata vlastitog rada</p>	<p>Mogućnost prepričavanja koje će obezbijediti razumijevanje svih važnih elemenata u sadržaju</p> <p>Mogućnost pričanja događaja i ličnog doživljaja sa bitnim elementima sadržaja i naglašenom emotivnom notom</p> <p>Upoređivanje opisa lika u književnom djelu, opisivanje poznatih osoba (izbor adekvatnih riječi deskriptora), riječi za označavanje vidljivih osobina i riječi za označavanje ponašanja, postupaka.</p> <p>Izražavanje viđenog riječima koje su primjerene tematici, situaciji</p>	<p>Snalaženje u svim oblicima izražavanja Prepričavanje sadržaja s usmjerenjem na sažimanje teksta</p> <p>Rečenice su jasne i tematski se oslanjaju na sadržaj, odnosno date riječi kao uporišne, poticajne tačke</p> <p>Mogućnost govorenja o događajima i doživljajima</p> <p>Mogućnost prepričavanja teksta potpunim jasnim i gramatički pravilno oblikovanim rečenicama</p>	<p>Sposobnost služenja svim oblicima izražavanja i mogućnost unošenja elemenata originalnosti</p> <p>Mogućnost proširivanja i sažimanja teksta unošenjem novih ideja</p> <p>Osoben izbor jezičkih i stilskih sredstava Ispoljavanje smisla za upotrebu epiteta, uvođenje dijaloga, unošenje elemenata humora Uočavanje reprezentativnih osobina Postojanje kriterija za procjenu kvaliteta usmenog i pismenog izražavanja (ovo je dobro urađeno, a ovo mogu uraditi bolje)</p>

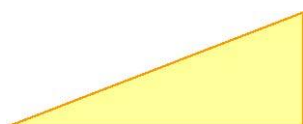
Broj nastavnih sati uz pojedina područja je samo orijentaciona naznaka vremena potrebnog za realizaciju predviđenih programskih sadržaja. Nastavnici imaju slobodu u planiranju i uspostavljanju balansa između prethodnih postignuća u pojedinim područjima i vremena potrebnog za dalji rad (pr. Kod Kulture izražavanja možemo povećati časove usmene vježbe ili ispravak pismene vježbe) . Imaju punu slobodu u izboru nastavnih metoda, oblika nastavnog rada, nastavnih sredstava, naravno u skladu sa savremenim tendencijama u metodici nastavnog rada. Ali sve je podređeno postavljenim ciljevima i jasno naznačenim ishodima učenja.

MEDIJSKA KULTURA

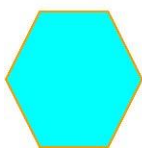
PROGRAMSKI ZAHTJEVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Izražajna sredstva djela ekrana (gledati film „ Vlak u snijegu“)</p> <p>(kadar , montaža, muzika i dijalog u filmu i pozorišnoj/kazališnoj predstavi)</p> <p>Film-književno djelo-pozorište (poređenje izražajnih mogućnosti)</p> <p>Dokumentarni film (gledanje filma „ Tunel spasa“)</p>	<p>Razumijevanje djela ekrana /filmai televizije/</p> <p>Povezivanje kadrova po sjećanju (sposobnost identifikacije mjesta i vremena, likova, objekata, radnji, povezanost radnji, odnosa i sukoba među likovima)</p> <p>Razumijevanje redoslijeda kauzaliteta događaja, odnosa među akterima radnje</p> <p>Razumijevanje poruka</p> <p>Razvijanje sposobnosti prepoznavanja vlastitih potreba i stavova posredstvom identifikacije s ličnostima na ekranu</p> <p>Šta je igrani, a šta dokumentarni fim</p> <p>U istoriji filma prve filmske predstave odnose se na dokumentarni film i snimljene situacije iz svakodnevnog života</p> <p>Odgoj za gledanje djela ekrana s ciljem uočavanja važnih pojedinosti, mogućnosti izbora, osmišljavanje i mogućnost klasifikacije sadržaja</p> <p>Razumijevanje složenosti filmskog djela i izražajnih mogućnosti filma</p> <p>Gledanje djela ekrana kao vježba u umijeću posmatranja i obogaćivanja vizuelnog pamćenja, mašte, mišljenja,</p>	<p>Razlikovanje sredstava izražavanja</p> <p>Mogućnost koncentracije pažnje na sadržaj u kontinuitetu</p> <p>Mogućnost memorisanja i reprodukcije viđenog po sjećanju</p> <p>Sposobnost razlikovanja prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja likova u djelima ekrana sa stanovišta vrijednosnih principa</p> <p>Uočavanje karakteristika i značaja dokumentarnog filma</p>	<p>Razlikovanje sredstava izražavanja filma, radija, televizije, pozorišta/ kazališta, književnosti</p> <p>Sposobnost percepcije i recepcije djela filmske umjetnosti pozorišta /kazališta</p> <p>Mogućnost samostalne reprodukcije po sjećanju i ocjene sa stanovišta vrijednosnog sistema</p> <p>Prepoznavanje izražajnih sredstava filma, televizije, pozorišta/kazališta</p>	<p>Razvijena sposobnost analize umjetničkih djela filma, književnosti, pozorišne umjetnosti u obimu koji je predviđen programom</p> <p>Razvijen senzibilitet za poređenje djela ekrana i mogućnost kritičkog pristupa analizi</p> <p>Posjedovanje bogatstva ideja o mogućem sadržaju novih filmova</p> <p>Naglašen interes prema umjetnosti</p>

	<p>bogaćenja asocijacija</p> <p>Razvijanje senzibiliteta za prepoznavanje i doživljavanje snage riječi i slike, govora, zvuka i tišine</p>			
--	--	--	--	--

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNA ŠKOLA

$$a \cdot x = b, x \cdot a = b, x : a = b, a : x = b.$$

Predmet: MATEMATIKA
5. razred

Sarajevo, juni 2018.godine

MATEMATIKA

Za peti razred devetogodišnje osnovne škole (Četiri časa sedmično- 140 časova godišnje)

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
Znanje	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznavanje i upotreba matematičkih simbola, - formiranje pojmova brojeva prvog miliona i skupa brojeva \mathbb{N}_0 - formiranje pojmova brojevnice brojeva skupa \mathbb{N}_0, - formiranje pojmova i usvajanje procedura četiri osnovne računске operacije u skupu \mathbb{N}_0, - usvajanje znanja o višecifrenim brojevima i njihovoj strukturi, - o jednačinama i nejednačinama s nepoznatom «na jednom mjestu», - o rješavanju aritmetičkih (brojevnih) izraza, - prave i poluprave i crtanju (modela) prave i poluprave, - upotrebe brojeva u različitim kontekstima, u drugim predmetima i svakodnevnom životu, - o uglovima (prepoznavanje, elementi, obilježavanje, vrste), a naročito o pravom uglu i nekim njegovim dijelovima (polovini i trećini), - o trouglovima (prepoznavanje, elementi, obilježavanje, vrste), a naročito o pravouglom trouglu, - o jediničnim površinama, o površini pravougaonika (mjerenje i izračunavanje), - o izračunavanju površine kvadrata, - o jediničnim zapreminama, o zapremini kvadra (mjerenje i računanje), - o izračunavanju zapremine kocke. 	<p>Učenik će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznati, razumjeti i pravilno koristiti matematičke simbole, - prepoznati brojeve prvog miliona i brojeve skupa \mathbb{N}_0, njihov položaj na brojevnoj polupravoj i njihovu strukturu, - sa sigurnošću obavljati računanja u \mathbb{N}_0, - rješavati brojevne izraze, - modelirati brojevne izraze prema datim (tekstualnim) uvjetima, - prepoznati i rješavati zadatke date riječima (i problemske zadatke), - uglove (crtati i klasifikovati), trouglove (crtati i klasifikovati), - prepoznati i crtati pravougonike (spec. kvadrate), - važnost procjene i provjere rezultata, - izraditi modele 1 mm^2, 1 cm^2, 1 dm^2 i 1 m^2 - izraditi modele kvadra (spec. kocke) iz modela njihovih mreža i na druge načine, - izraditi modele 1 cm^3 i 1 dm^3 - izvesti jednostavnija praktična mjerenja i računanja površina i zapremina.

Sposobnosti i vještine	<p>Razvijanje vještina i sposobnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uspoređivanja, - nizanja, - slijeđenja niza uputa, - prostornog organizovanja i orijentisanja, - vizuelizacije i vizuelnog grupisanja, - procjenjivanja, - prepoznavanja obrasca, - induktivnog mišljenja, - induktivnog i analognog zaključivanja, - različitih načina matematičkog izražavanja i komuniciranja, - matematičkog jezika, - prikupljanja, selekcije i korištenja informacija 	<p>Učenik će moći:</p> <ul style="list-style-type: none"> - s lakoćom uporediti ma koja dva višecifrena broja, - izvoditi jednostavnije zaključke ($a + b = b + a$, $a \cdot b = b \cdot a$, $a \cdot (b + c) = a \cdot b + a \cdot c$ i slične), - sigurno izvoditi osnovne računске operacije u \mathbb{N}_0, - prepoznati i rješavati osnovne oblike jednačina i nejednačina u \mathbb{N}_0, - koristiti pomagala za crtanje uglova, trouglova i pravougaonika, - mjeriti, jediničnim površinama, površine (pravougaonika), jediničnim zapreminama, zapreminu (kvadara) uz prethodno procjenjivanje i pravilan izbor jedinične mjere, - koristiti se induktivnim i analognim mišljenjem u rješavanju različitih zadataka i problema.
-------------------------------	---	--

<p>Vrijednosti i stavovi</p>	<p>Razvijanje spoznaja o društvenim vrijednostima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvažavanja argumentacije u branjenju ličnih stavova i stavova drugih, - važnosti donošenja sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija, - rada, posebno kolektivnog (timskog) rada, - pozitivnim crtama ličnosti, - važnosti radovanja ličnom uspjehu i uspjehu drugih, - ocjenjivanja i samoocjenjivanja na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja, - samopouzdanja, samoaktualizacije, - uloge kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka. 	<p>Učenik će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pokazivati više zanimanja za timski rad i socijalizaciju, - naučiti da sasluša argumentaciju i kritički da preispituje lične stavove i stavove drugih, - prepoznavati vrijednosti unutrašnjeg (nehedonističkog) života i unutrašnje nagrade, - poboljšati vlastitu „listu“ motiva, emocija i doživljaja, - prepoznati važnost matematičkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnost matematike u univerzumu.
-------------------------------------	---	---

NASTAVNI PLAN I PROGRAM MATEMATIKE
ZA PETI RAZRED
(četiri sata sedmično)

Programski sadržaji

1. BROJEVI PRVOG MILIONA

Čitanje, pisanje i upoređivanje brojeva do 1 000 – ponavljanje.
Zapisivanje brojeva u obliku zbira višekratnika dekadskih jedinica.
Čitanje, pisanje i upoređivanje brojeva prvog miliona.
Klase i razredi. Mjesne vrijednosti cifara.
Brojeva crta $0 \square 1000000$.

2. SABIRANJE I ODUZIMANJE BROJEVA U PRVOM MILIONU

Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvoj hiljadici □ ponavljanje.
Povezanost sabiranja i oduzimanja- ponavljanje.
Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu (usmeni postupak).
Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu.
Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu (pismeni postupak).
Osnovna svojstva sabiranja (komutativnost, asocijativnost, nula kao sabirak).
Primjena osnovnih svojstava sabiranja u računanju.
Brojevi izrazi sabiranjem i oduzimanjem.
Zavisnost zbira od sabiraka. Nepromjenljivost zbira i primjena.
Zavisnost razlike od umanjenika i umanjioaca. Nepromjenljivost razlike i primjena.
Oduzimanje zbira od broja.
Brojevi izrazi sa sabiranjem i oduzimanjem koji sadrže slovo (promjenljivu).
Određivanje nepoznatog sabirka, umanjenika i umanjitelja.
Rješavanje jednačina oblika: $x \pm a = b$, $a \pm x = b$, $(x \pm a) \pm b = c$.
Nejednačine oblika:
 $x \pm a < b$, $a \pm x < b$, $x \pm a \leq b$, $x \pm a > b$, $a \pm x > b$, $x \pm a \geq b$.

3. MNOŽENJE I DIJELJENJE U PRVOM MILIONU

Množenje u prvom milionu kao sabiranje jednakih sabiraka. Množenja jednocifrenim brojem.
Nula i jedinica kao činioci/faktori.
Dijeljenje kao obrnuta operacija množenju. Jedinica i nula u dijeljenju.
Množenje broja dekadskom jedinicom i višekratnikom broja deset. Množenja dekadskom jedinicom.
Dijeljenje broja dekadskom jedinicom.
Množenje zbira i razlike brojem (Distributivnost množenja prema sabiranju i oduzimanju).
Dijeljenje zbira i razlike brojem.

Pismeno množenje i dijeljenje jednocifrenim brojem.
 Pismeno množenje i dijeljenje dvocifrenim brojem.
 Pismeno množenje trocifrenim brojem.
 Osnovna svojstva množenja i primjena (komutativnost i asocijativnost množenja).
 Zavisnost proizvoda od činilaca (faktora).
 Nepromjenljivost proizvoda i primjena.
 Zavisnost količnika od djeljenika i djelitelja.
 Nepromjenljivost količnika i primjena.
 Množenje i dijeljenje proizvoda brojem.
 Množenje i dijeljenje korištenjem olakšica.
 Brojevni izrazi u prvom milionu s množenjem i dijeljenjem koji sadrže promjenljivu (slovo).
 Jednačine oblika:
 $a \cdot x = b, x \cdot a = b, x : a = b, a : x = b.$
 Nejednačine oblika: $a \cdot x > b, a \cdot x \geq b, a \cdot x < b, a \cdot x \leq b, x : a < b.$

4. BROJNI IZRAZI

Brojni izrazi sa operacijama različitog reda (stepena), sa zagradama i bez zagrada.
 Sastavljanje jednostavnijih brojnih izraza koji odgovaraju tekstualnim zadacima.

5. BROJEVI VEĆI OD MILIONA. SKUP PRIRODNIH BROJEVA (N) I SKUP N0

Primjeri brojeva koji su veći od miliona. Tablica sa razredima/klasama cifara.
 Upisivanje brojeva u tablice.
 Skup prirodnih brojeva (N) i skup N0. Brojna poluprava brojeva skupa N0.

6. UGAO

Par polupravih sa zajedničkom početnom tačkom □ ugao.
 Kraci i vrh ugla. Obilježavanje uglova.
 Upoređivanje uglova.
 Pravi, oštri i tupi ugao.
 Uglovi tangram □ figura.
 Mjerenje uglova tangram figura polovinom pravog ugla.

7. TROUGAO

Stranice, vrhovi i uglovi trougla. Stranice, vrhovi i uglovi trougla.
 Raznostraničan, jednakokraki i jednakostraničan trougao □ crtanje. Pravougli trougao-crtanje.
 Crtanje tangram □ figura.
 Izračunavanje obima trougla.

8. POVRŠINA PRAVOUGAONIKA

Modeliranje pravougaonika od kvadrata, rastavljanje pravougaonika na kvadrate.

Upoređivanje i mjerenje površine pravougaonika.

Jedinične mjere za površinu (1 m^2 , 1 dm^2 , 1 cm^2 , 1 mm^2 ; 1 a, 1 ha, 1 km^2).

Izračunavanje površine pravougaonika (spec. kvadrata).

Mreža kvadra (spec. kocke). Izračunavanje površine kvadra (spec. kocke).

Kvadratni oblici i kvadratni brojevi.

9. ZAPREMINA KVADRA (SPECIJALNO KOCKE)

Modeliranje kvadra od kocki, rastavljanje kvadra na kocke. Upoređivanje i mjerenje zapremine kvadara.

Jedinične mjere za zapreminu (1 m^3 , 1 dm^3 , 1 cm^3 , 1 mm^3 , 1 km^3).

Izračunavanje zapremine kvadra (spec. kocke).

Površina kvadra i kocke, zapremina kvadra (spec. kocke) – zadacima iz prakse.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

BROJEVI PRVOG MILIONA

Sadržajima ove tematske cjeline prirodno se proširuju i produbljuju znanja koje su učenici stekli u okviru tematske cjeline hiljada.

Sva pravila i zakonitosti o brojevima i računskim radnjama iz prve hiljade uvode se i provjeravaju i u skupu brojeva prvog miliona odnosno u skupu brojeva N_0 .

I ovdje će se koristiti sva tri pristupa: skupovni, brojni i perceptivno predodžbeni, ali sa dominacijom brojnog pristupa.

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti poimanju skupa prirodnih brojeva i važnom svojstvu beskonačnosti. Pojam beskonačnosti treba kod učenika razvijati samo intuitivno i uz izbjegavanje riječi beskonačno.

Moguće je koristiti izraz preko svakog broja.

RAČUNSKE OPERACIJE U PRVOM MILIONU

Svi metodički postupci koji su se koristili prilikom usvajanja računskih operacija u prvoj hiljadi koriste se i kod usvajanja računskih operacija u prvom milionu, kada su u pitanju usmena računanja.

Pismenom računanju dati adekvatan (ne prevelik) značaj, s obzirom na njegovu malu upotrebu u savremenom životu.

Zadnjom konstatacijom ne misli se na umanjivanje značaja pismenog računanja na razvoj široke lepeze učenikovih sposobnosti.

Kao i u matematičkim sadržajima prethodnih razreda, jednačine i nejednačine rješavati, isključivo, na osnovu definicija računskih operacija i komponenti koje ih čine.

Rješavanje jednačina i nejednačina, u kojima je nepoznata «na jednom mjestu», ne smije biti samo sebi svrha, nego te postupke treba vezivati za rješavanje različitih logičkih, problemskih, a posebno praktičnih zadataka.

UGAO I TROUGAO

Imajući u vidu da učenici geometrijske sadržaje u početnoj nastavi matematike usvajaju polazeći od konkretnog, doživljajnog, poučavanje u znanjima o uglu i trouglu treba započeti od konkretnih rogljastih oblika (tijela) iz okruženja. Posebnu pažnju treba imati kod formiranja pojma pravog ugla.

Korištenje origami tehnika (tehnik presavijanja papira) pokazalo se kao izvanredna mogućnost u formiranju pojma pravog ugla i u upoređivanju uglova.

Jednakokrakom i pravouglom trouglu treba pristupiti s posebnom pažnjom.

Izvanredno nastavno sredstvo za to je tangram-set figura.

POVRŠINA PRAVOUGAONIH OBLIKA

Dosadašnja iskustva i pokušaji (u četvrtom razredu osmogodišnje osnovne škole) u pomalo deduktivnom zasnivanju učenja površine pokazali su da je taj pristup bio neshvatljiv za veći broj učenika.

Ovdje preporučujemo da se učenje o mjerenju površine isključivo veže za mjerenje površine pravougaonika. Bitno je da učenici praktičnim modelovanjem (isijecanjem u papiru) jediničnih površina (kvadrata) formiraju pravilne predodžbe o površini kvadrata, a poslije toga i pravougaonika.

Izračunavanje površine pravougaonika ne smije se pretvoriti u formalizam koji «ogoljava» postupak izračunavanja površine do tabličnog množenja brojeva. Slično, površinu kvadra treba postaviti u kontekst učenja i vježbanja površine pravougaonika.

MJERENJE I RAČUNANJE ZAPREMINE KVADRA

I ovdje treba početi od modelovanja jediničnih zapremina (kocki). Koristeći prirodnu sklonost djeteta ka igri i istraživanju, može se dosta uspješno kod učenika razviti pojam zapremine (kvadra). Nastavnik treba biti duboko svjestan važnog zakona konzervacije zapremine koju učenik može doživjeti slaganjem različitih kvadara od jednakih kocki i oblikujući kvadre od plastelina.

Preporučujemo nastavnicima i autorima udžbenika da koriste jezičke višestrukosti, na primjer uz riječi ugao, hiljada, trougao... i riječi kut, tisuća, trokut..., s obzirom na potencijalno kretanje učenika u prostoru gdje se koristi bosanski, hrvatski i srpski jezik, u budućnosti

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA PETI RAZRED

SADRŽAJI	ZNAJNE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI STAVOVI PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p align="center">BROJEVI PRVOG MILIONA</p>	<p>Vešana za prvu hiljadicu brojeva Prepoznavanje, čitanje i pisanje brojeva koji su veći od hiljade. Povezanost brojeva i skupova. Dekadske jedinice i višekratnici dekadskih jedinica do miliona. Cifre, osnovna (brojeva) i mjesna vrijednost cifre. Veze brojeva i tačaka poluprave. Uređenost skupa brojeva prvog miliona. Upoređivanje brojeva prvog miliona.</p>	<p>Razumijevanje materije i problema. Razvijati pamćenje te stvaralačko i logičko razmišljanje. Razvijati maštu i percepciju. Odvajanja bitnog od nebitnog. Vještina odabiranja inovacija. Razvrstavanja, klasifikacije, uspoređivanja. Nizanja i slijeđenja niza uputa. Prostorno organizovanje i orijentisanje. Vizuelno grupisanje. Procjenjivanje. Induktivno mišljenje. Razvijanje prostorne organizacije i orijentacije. Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika. Prostorne organizacije i orijentacije. Konvergentan i divergentna produkcija ideja. Pamćenje i odabir informacija koje je potrebno upamtiti. Evaluacija efikasnosti učenja i rada.</p>	<p>Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita. Adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena. Inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije. Uvažavanje različitosti, tolerancija. Podrška drugima i servilna orijentacija. Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja. Optimizam, unutrašnja motivisanost, volja za rad. Kulture rada, pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova. Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole. Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima. Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom. Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih. Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.</p>	<p>Aktivno sudjeluje u svim socijalnim oblicima nastavnog rada. Prati izlaganja nastavnika. Sarađuje u kreiranju obrazovnih situacija. Pomaže nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modela brojeva, brojevnih linija,....) Koristi udžbenik i literaturu. Dosljedno izvršava sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu. Uredno piše sve informacije koje mu daje nastavnik. Uči kod kuće i radi domaće zadatke.</p>	<p>Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji, mjesečne i dnevne planove rada. Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima. Ostvaruje produktivnu stvaralačku atmosferu i pozitivno ozračje u odjelu. Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne zabilješke.</p>

<p>SABIRANJE I ODUZIMANJE BROJEVA U PRVOM MILIONU</p>	<p>Nealgoritamsko (usmeno) sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu. Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu. Algoritamsko (pismeno) sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu. Svojstva sabiranja i oduzimanja brojeva u prvom milionu. Nula kao sabirak.</p>	<p>Razumijevanje materije i problema. Razvijati pamćenje te stvaralačko i logičko razmišljanje. Razvijati maštu i percepciju. Odvajanja bitnog od nebitnog. Vještina odabiranja inovacija. Razvrstavanja, klasifikovanja, uspoređivanja, nizanja i slijeđenja niza uputa. Prostorno organizovanje i orijentisanje. Vizuelno grupisanje. Procjenjivanje. Induktivno mišljenje. Razvijanje prostorne organizacije i orijentacije. Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika. Prostorne organizacije i orijentacije. Konvergentna i divergentna produkcija ideja. Pamćenje i odabir informacija koje je potrebno upamtiti. Evaluacija efikasnosti učenja i rada. Apstrahiranja i konkretizacija vizuelnog pamćenja, uopćavanja. Praćenje niza uputa (algoritam) Uopćavanja, prepoznavanja i korištenje obrasca. Induktivno analogno zaključivanje. Praćenje niza uputa (algoritam)</p>	<p>Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita. Adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena. Inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije. Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja. Optimizam, unutrašnja motivisanost, volja za rad. Kulture rada, pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova. Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole. Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima. Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom. Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih. Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.</p>	<p>Aktivno sudjeluje u svim socijalnim oblicima nastavnog rada. Prati izlaganja nastavnika. Saraduje u kreiranju obrazovnih situacija. Pomaže nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modela brojeva, brojevskih linija,....) Koristi udžbenik i literaturu. Dosljedno izvršava sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu. Uredno piše sve informacije koje mu daje nastavnik. Uči kod kuće i radi domaće zadatke.</p>	<p>Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji, mjesečne i dnevne planove rada. Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima. Ostvaruje produktivnu stvaralačku atmosferu i pozitivno ozračje u odjelu. Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne zabilješke.</p>
<p>MNOŽENJE I DIJELJENJE U PRVOM MILIONU</p>	<p>Množenje u prvom milionu kao sabiranje više jednakih brojeva. Nealgoritamsko (usmeno) množenje. Algoritamsko (pismeno) množenje brojeva. Dijeljnjje u prvom milionu kao suprotna ranja množenju. Nealgoritamsko (usmeno) dijeljenje brojeva. Algoritamsko (pismeno) množenje brojeva. Jedinica i nula u množenju i dijeljenju. Svojstva računskih operacija.</p>	<p>Razumijevanje materije i problema. Razvijati pamćenje te stvaralačko i logičko razmišljanje. Razvijati maštu i percepciju. Odvajanja bitnog od nebitnog. Vještina odabiranja inovacija. Razvrstavanja, klasifikovanja, uspoređivanja, nizanja i slijeđenja niza uputa. Prostorno organizovanje i orijentisanje. Vizuelno grupisanje. Procjenjivanje. Induktivno mišljenje. Razvijanje prostorne organizacije i orijentacije. Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika. Prostorne organizacije i orijentacije. Konvergentna i divergentna produkcija ideja. Pamćenje i odabir informacija koje je potrebno upamtiti. Evaluacija efikasnosti učenja i rada. Apstrahiranja i konkretizacija vizuelnog pamćenja, uopćavanja. Praćenje niza uputa (algoritam) Uopćavanja, prepoznavanja i korištenje obrasca. Induktivno analogno zaključivanje. Praćenje niza uputa (algoritam)</p>	<p>Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita. Adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena. Inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije. Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja. Optimizam, unutrašnja motivisanost, volja za rad. Kulture rada, pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova. Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole. Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima. Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom. Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih. Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.</p>	<p>Aktivno sudjeluje u svim socijalnim oblicima nastavnog rada. Prati izlaganja nastavnika. Saraduje u kreiranju obrazovnih situacija. Pomaže nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modela brojeva, brojevskih linija,....) Koristi udžbenik i literaturu. Dosljedno izvršava sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu. Uredno piše sve informacije koje mu daje nastavnik. Uči kod kuće i radi domaće zadatke.</p>	<p>Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji, mjesečne i dnevne planove rada. Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima. Ostvaruje produktivnu stvaralačku atmosferu i pozitivno ozračje u odjelu. Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne zabilješke.</p>

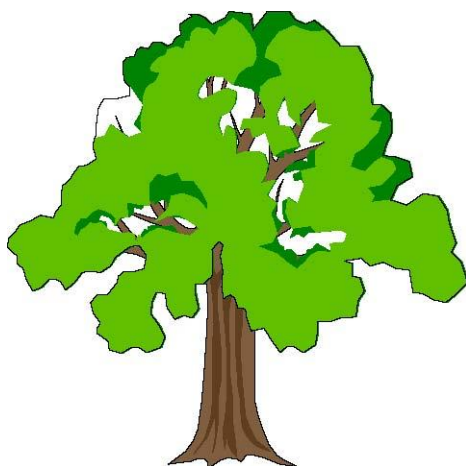
BROJNI IZRAZI	Prepoznavanje i računanje brojnih izraza.	Praćenje niza uputa (algoritam).			
BROJEVI VEĆI OD MILIONA. SKUP PRIRODNIH BROJEVA (N) I SKUP N_0	Osnovne informacije o prirodnim brojevima i brojevnoj polupravoj prirodnih brojeva.				

UGAO	Prepoznavanje ugla. Označavanje ugla. Prepoznavanje pravog, pravog, oštrog i tupog ugla. Crtanje ugla i pravog ugla.	Razumijevanje materije i problema. Razvijati pamćenje te stvaralačko i logičko razmišljanje. Razvijati maštu i percepciju. Odvajanja bitnog od nebitnog. Vještina odabiranja informacija. Razvrstavanja, klasifikovanja, uspoređivanja. Prostorno organizovanje i orijentisanje. Vizuelno grupisanje. Procjenjivanje. Induktivno mišljenje. Razvijanje prostorne organizacije i orijentacije. Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika. Prostorne organizacije i orijentacije. Konvergentna i divergentna	Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja. Optimizam, unutrašnja motivisanost, volja za rad. Kulture rada, pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova. Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole. Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima. Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom. Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih. Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.	Aktivno sudjeluje u svim socijalnim oblicima nastavnog rada. Prati izlaganja nastavnika. Saraduje u kreiranju obrazovnih situacija. Pomaže nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modela brojeva, brojevnih linija,...) Koristi udžbenik i literaturu. Dosljedno izvršava sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu. Uredno piše sve informacije koje mu daje nastavnik. Uči kod kuće i radi domaće	Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji mjesečne i dnevne planove rada. Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima (individualizirano pristupanje učenicima kroz primjenu zadataka na više nivoa složenosti). Odvajanjem bitnog od nebitnog, precizira znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja učenik treba usvojiti. Ostvaruje produktivnu, stvaralačku atmosferu istvaralačku i pozitivnu atmosferu u odjeljenju. Vodi
TROUGAO	Označavanje trougla. Prepoznavanje pravouglog trougla. Prepoznavanje jednakostraničnog, jednakokrakog trougla. Crtanje trougla i (specijalno) pravouglog trougla. Prepoznavanje i crtanje tangram figura.				
POVRŠINA PRAVO-UGAONIKA	Jedinične površine. Mjerenje površine pravougaonika. Izračunavanje površine pravougaonika (spec. kvadrata) i kvadra (spec. kocke)				

ZAPREMINA KVADRA (SPEC. KOCKE)		<p>produkcija ideja. Pamćenje i odabir informacija koje je potrebno upamtiti. Evaluacija efikasnosti učenja i rada. Apstrahiranja i konkretizacija vizualnog pamćenja, uopćavanja. Praćenje niza uputa (algoritam) Uopćavanja, prepoznavanja i korištenje obrasca. Induktivno analogno zaključivanje. Praćenje niza uputa (algoritam). Praćenje niza uputa (algoritam).</p>		zadatke.	<p>evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne zabilješke. U evaluaciji i ocjenjivanju koristi različite oblike i strategije uvažavajući i samoocjenjivanje učenika zasnovano na utvrđenim kriterijima.</p>
	<p>Jedinične zapremine. Mjerenje zapremine kvadra. Izračunavanje zapremine kvadra (spec. kocke)</p>				

KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNA ŠKOLA

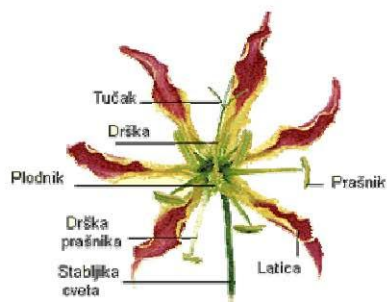

Predmet: PRIRODA
5.razred

Sarajevo, juni 2018.godine

PRIRODA 5. RAZRED

70 sati godišnje

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
		Učenici znaju
ZNANJE	<p><u><i>Učenici će steći znanje o:</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Životnim zajednicama, biljkama kao proizvođačima hrane i kisika, građi i funkciji biljaka, disanju biljaka, fotosintezi, cvijetu i cvatu, oprašivanju i oplodnji biljaka ⇒ Raznovrsnosti i rasprostranjenju plodova i sjemenki, značaju biljaka za čovjeka ⇒ Divljim i samoniklim biljkama, gajenim biljkama, uzgoju i zaštiti biljaka ⇒ Uzgoju i zaštiti životinja, njihovoj potrebi za hranom i kisikom, razmnožavanju i ponašanju životinja ⇒ Ekologiji i očuvanju životne sredine 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nabrojati i opisati životne zajednice, kako biljke proizvode hranu i kisik, građu i funkciju biljaka i način na koji biljke dišu, objasniti proces fotosinteze, praviti razliku između cvijeta i cvata, znati kako se vrši oplodnja biljaka oprašivanjem ⇒ Da različite biljke imaju različita plodove, da su plodovi pojedinih biljaka jestivi, značaju biljaka za čovjeka ⇒ Da se biljke koje u prirodi same rastu nazivaju divljim, a one koje uzgaja čovjek gajenim, načine uzgoja i zaštite biljaka ⇒ Načine uzgoja životinja, vrste uzgajanih životinja i njihovom životu, načinu razmnožavanja i njihovo, ponašanju ⇒ Da je ekologija nauka o očuvanju životne sredine, kako učenici mogu dati svoj doprinos očuvanju životne sredine

SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Učenici će:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ razvijati kritičko razmišljanje ⇒ sposobnost planiranja ⇒ provođenje istraživanja ⇒ izvoditi mjerenja ⇒ dobivati i prezentirati dokaze ⇒ razmatrati dokaze i vršiti procjene ⇒ prenesti informacije putem individualnog i timskog rada <p><u>kroz:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ traženje ideja i provođenjem jednostavnih posmatranja i oglada, te poređenjem svojih predviđanja sa stvarnim rezultatima ⇒ sistematiziranje znanja ⇒ prezentiranje postignutih rezultata 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ koristiti prethodna iskustva ⇒ koristiti određene kriterije za prikupljanje i zapisivanje podataka ⇒ uz pomoć nastavnika razvijati plan istraživanja ⇒ pratiti redosljed uputstava pri istraživanju i mjerenju ⇒ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija ⇒ praviti jednostavna poređenja, raspravljati o tome šta se dešava i u kojim uslovima, te donositi odgovarajuće zaključke ⇒ koristiti sopstvenu kreativnost i maštu za rješavanje problema ⇒ koristiti jednostavan naučni jezik za saopštavanje ideja, i za imenovanje i opis živih bića, stvari, pojava i procesa u prirodii društvu
VRJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Učenik će razviti pozitivne vrijednosti i stavove:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ <i>prema sebi samima, prema drugima, svojoj porodici, okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti ⇒ poštivati različite stavove ⇒ prepoznavati ulogu nauke za razumijevanje svijeta u kojem žive i za poboljšanje kvaliteta života

***Obrazloženje**

Izvršene su određene korekcije Nastavnog programa iz Priroda za peti razred devetogodišnje osnovne škole:

-Nastavne teme „ Životne zajednice“, „Značaj biljaka za čovjeka“ i „ Životinje i njihova potreba za hranom i kisikom (razmnožavanje i ponašanje životinja)“ se ne realizuju, jer su obrađene u prethodnim razredima.

NASTAVNI SADRŽAJI / Teme

1. Biljke – proizvođači hrane i kisika
2. Građa i funkcija biljaka
 - korijen; građa i funkcija
 - izdanak; građa i funkcija
 - stablo; građa i funkcija
 - list; građa i funkcija
3. Cvijet i cvat
4. Oprašivanje biljaka
5. Oplodnja biljaka
6. Raznovrsnost plodova i sjemenki
7. Rasprostranjenje sjemenki i plodova
8. Divlje (samonikle) i gajene biljke
9. Uzgoj i zaštita biljaka
10. Uzgoj i zaštita životinja
11. Ekologija; očuvanje životne sredine
12. Fizikalna svojstva tvari/tvar ili supstanca, uzorak
13. O tijelima

Priroda je novi nastavni predmet u V razredu devetogodišnje osnovne škole. Njegove specifičnosti se ogledaju u mogućnostima objedinjavanja i povezivanja prirodoslovnih cjelina koje se odnose na različita područja prirode i svijeta u širem smislu riječi. Stoga PRIRODA, kao malo koji predmet u cjelokupnom školovanju, doprinosi stvaranju učenikove cjelovite slike o svemu što nas okružuje u svijetu. To okruženje je potrebno spoznavati sa aspekta bioloških, hemijskih i fizikalnih procesa.

Takav način pristupa predmetu je priprema učenika za cjelovit način shvatanja i rješavanja problema, te priprema pojmovne podloge za buduće predmete prirodnih znanosti u višim razredima, tj. fiziku i hemiju.

Da bi se taj cilj u potpunosti ostvario, neophodno je, što je više moguće, prakticirati izvanučioničku nastavu gdje se posmatraju, prate i bilježe prirodne pojave i procesi. Način realizacije izvanučioničke nastave bi planirale škole u ovisnosti o svojim mogućnostima. Kod planiranja nastave prirode na umu se moraju imati iskustveno i interaktivno učenje, problemski orjentirana nastava i primjeri iz svakodnevnog života i okruženja u kojem učenik živi. Gdje god je moguće nastavni sadržaji koje planira nastavnik trebali bi se držati načela aktuelnosti u neposrednom okruženju učenika i lokalnoj zajednici.

Posebnu pažnju je potrebno posvetiti učenicima s teškoćama u razvoju.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
Biljke – proizvođači hrane i kisika, važnost biljnog svijeta za život na Zemlji	Posjeduje znanja o biljkama kao proizvođačima hrane i kisika, važnosti biljnog svijeta za život na Zemlji	Prepoznaju razne biljke u okruženju, prikuplja različite biljke i priprema ih za herbarijum, koristi dodate izvore znanja,	Pravilan odnos prema biljkama u okruženju,	Sakupljanje, sistematiziranje, zaključivanje, izrada panoa. Pomaganje drugima	Posmatranje i procjenjivanje Osmišljavanje igara u učionici Organizacija praktičnih vježbi Saradnja sa roditeljima
GRADA I FUNKCIJA BILJAKA korijen ; grada i funkcija izdanak ; grada i funkcija stablo ; grada i funkcija list ; grada i funkcija	Posjeduje znanja o građi funkciji biljaka, njihovim osnovnim dijelovima, građi i funkciji osnovnih dijelova	Razlikovanje biljnog od životinjskog svijeta, pravljenje jednostavnijih klasifikacija biljaka opisivanje građe korijena, izdanka, stabla i lista, povezivanje već stečenih znanja i iskustava sa materijom koja se obrađuje	Čuvanje biljnog svijeta u okruženju, učestvovanje u akcijama uzgajanja biljaka u školi i školskom dvorištu	Sakupljanje biljaka, pravljenje zbirke korjena, izdanaka, listova, izrafa tematskih panoa, pomoć drugima	Saradnja sa lokalnom zajednicom , korištenje njenih resursa za potrebe nastave Procjenjivanje napretka učenika, podsticanje radoznalosti, mašte i razvoj kreativnosti
Cvijet i cvat	Posjeduje osnovna znanja o cvijetu i cvatu,	Razlikuju cvijet i cvat, znaju osnovne dijelove cvijeta i njihovu ulogu	Izgrađen pozitivan stav prema cvijetu i cvatu, učešće u zajedničkim radovima u školi na izradi tematskih panoa i prikupljanju i pravljenju zbirke cvjetova i cvatova	Prikupljanje različitih cvjetova i cvatova, pravljenje zbirke, izrada tematskih panoa	Planiranje, pripremanje i podsticanje učenika na kreativan i istraživački rad Predlaganje i rukovođenje školskim projektom
Oprašivanje i oplodnja biljaka	Posjeduju znanja o prirodnom i vještačkom oprašivanju i oplodnji biljaka	Sposobnost razlikovanja prirodnog i vještačkog načina oprašivanja i oplodnje	Pozitivan stav o prirodnom i vještačkom oprašivanju biljaka	Praktični radovi, izvođenje zeključaka, predviđanje	Planiranje, pripremanje, podsticanje, vođenje Izrada edukativnih i didaktičkih materijala Bilježenje, pomaganje, sistematiziranje Saradnja sa lokalnom zajednicom, porodicom Procjenjivanje postignuća
Raznovrsnost plodova i sjemenki	Posjeduju znanja o raznovrsnosti plodova i sjemenki, njihovoj ulozi u životu i razmnožavanju biljaka	Prepoznavanje plodova i sjemenki različitih biljaka, razlikovanje jestivih od nejestivih	Izgrađen stav prema raznovrsnosti plodova i sjemenki u prirodi i njihovom značaju i razmnožavanju biljaka	Rad na prikupljanju plodova i sjemenki, pravljenje zbirke i tematskih panoa	Organizacija izleta u šumu Razvijanje ljubavi prema prirodnim ljepotama BiH Motiviranje, praćenje, procjenjivanje

Divlje (samonikle) i gajene biljke	Posjedovanje znanja o samoniklim i gajenim biljkama i njihovoj upotrebi u ishrani ljudi i očuvanju zdravlja	Razlikovanje divljih od gajenih biljaka, opisivanje izgleda i upotrebe biljaka odstrane ljudi	Pravilan stav prema divljim i samoniklim biljkama i gajenim biljkama, pomoć u gajenju biljaka	Prikupljanje, sistematiziranje, izrada panoa, pravljenje zbirki	Organiziranje malih radnih akcija, motiviranje učenika
Uzgoj i zaštita biljaka	Posjedovanje znanja o uzgoju i zaštiti biljaka, načinu uzgoja i načinu zaštite biljaka	Prepoznavanje značaja uzgoja biljaka za ishranu ljudi i ishranu životinja, pravilna upotreba zaštitnih sredstava kod uzgoja biljaka i zaštita prilikom upotrebe tih sredstava	Izgrađen pravilan stav prema uzgoju i zaštiti biljaka	Praktičan rad u učionici i izvan učionice,	Organizacija i izvođenje različitih ogleda sa vodom Priprema materijala Pripremanje cjelokupnog nastavnog procesa Organizacija uređenja izvora
Uzgoj i zaštita životinja	Posjedovanje znanja o uzgoju i zaštiti životinja, načinu i značaju uzgoja i njihove zaštite	Razlikovanje divljih od pitomih životinja, sistematizacija životinja prema staništu, načinu ishrane, izgledu i drugim karakteristikama	Izgrađen pravilan stav prema uzgoju i zaštiti životinja	Praktičan rad u seoskom dvorištu ili farmi, prikupljanje slika životinja, pravljenje panoa	Organizacija izlaska u prirodu Podstrekavanje, praćenje, pomaganje
Ekologija; očuvanje životne sredine	Posjedovanje znanja o ekologiji kao nauci o očuvanju zdrave životne sredine	Očuvanje životne sredine, učešće u akcijama uređenja okoliša, davanje doprinosa očuvanju životne sredine	Pravilan odnos prema očuvanju životne sredine.	Aktivno učešće u očuvanju životne sredine, praktični radovi u školi i izvan nje, prikupljanje materijala za nastavu, istraživanje, zaključivanje	Omogućavanje posmatranja, prikupljanje materijala, pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu Organizacija akcija očuvanja zdravog okoliša
Fizikalna svojstva tvari	Tvar/supstanca, uzorak Mjerenje temperature leda prilikom topljenja i temperature vode koja se zagrijava, vode koja ključa i isparava se, izrada grafikona promjene temperature u odnosu na vrijeme zagrijavanja. Kroz ogleda usvojiti pojmove u vezi s prelazom tvari iz jednog u drugo agregatno stanje	Prepoznavanje agregatnih stanja vode, mjerenje temperature vode, izrada grafikona,	Pravilan odnos prema preuzetim obavezama i zadacima, pravilno rukovanje priborom i materijalom za izvođenje ogleda.	Aktivno učešće u pripremi i izvođenju ogleda, preuzimanje mjera opreza, izvođenje zaključaka i interpretacija dobijenih rezultata.	Planiranje i pripremanje ogleda, preporuka šire literature učenicima, praćenje i ocjenjivanje
O tijelima	Usvojiti pojmove čvrstih, tečnih i gasovitih tijela, pravilnih i nepravilnih oblika, agregatnog stanja pojedine materije.	Ogledom pokazati da su i plinovi tijela i da zauzimaju prostor (npr. obrnutim uranjanjem čaše u vodu), usporedba pravilnih i nepravilnih oblika	Zauzimanje pravilnih stavova prema oblicima iz prirode i vještačkim oblicima, pravilna upotreba materijala i pribora za izvođenje ogleda.	Istraživanje u neposrednom okruženju, izvođenje zaključaka i donošenje sudova o pojedinim pojavama, aktivno učešće u izvođenju ogleda.	Planiranje i pripremanje nastavnog procesa, upućivanje učenika na širu literaturu, praćenje i vrednovanje rada učenika, pomoć djeci s posebnim potrebama u radu.

KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNA ŠKOLA

Predmet: DRUŠTVO
5.razred

Sarajevo, juni 2018.godine

Nastavni sadržaji / teme

1. Moja domovina

- 1.1. Moja domovina Bosna i Hercegovina
- 1.2. Geografska obilježja Bosne i Hercegovine
- 1.3. Bosna i Hercegovina i okruženje
- 1.4. Glavni grad Bosne i Hercegovine, središta kantona / županija i njihova uloga

2. Kulturno-historijske / povijesne znamenitosti

- 2.1. Kulturne, prosvjetne i vjerske ustanove naroda u Bosni i Hercegovini
- 2.2. Kulturno-historijske / povijesne znamenitosti Bosne i Hercegovine
- 2.3. Značajni kulturno-historijski / povijesni objekti u zavičaju
- 2.4. Religija - pojam, vjerska slika zavičaja i naroda u Bosni i Hercegovini

3. Geografska obilježja - odlike Bosne i Hercegovine

- 3.1. Prirodni resursi, geografske odlike-obilježja Bosne i Hercegovine
- 3.2. Razvijenost Bosne i Hercegovine, privreda i turizam
- 3.3. Uzajamni odnos privrede

4. Saobraćaj / promet

- 4.1. Vrsta saobraćaja / prometa u Bosni u Hercegovini
- 4.2. Najvažnije saobraćajnice / prometnice i saobraćajna / prometna povezanost
- 4.3. Saobraćajna / prometna povezanost u naselju i Bosni i Hercegovini

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1. Moja domovina 1.1. Moja domovina BiH 1.2. Geografska obilježja Bosne i Hercegovine 1.3. Bosna i Hercegovina i okruženje 1.4. Glavni grad BiH, središta kantona/županija i uloga.	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici na kartama/zemljovidima znaju položaj BiH i granice sa susjednim državama – položaj BiH - prepoznaju obilježja domovine i znaju ih objasniti 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju na kartama granice svoje domovine te ih znaju pokazati - prepoznaju državna obilježja - na kartama pokazati teritorijalno uređenje BiH, granice entiteta i kantona/ županija 	<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja pozitivnog stava o svojoj domovini, - Poštovanje drugih naroda koji žive u našem okruženju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalna izrada državnih obilježja - Izrada karte sa entitetima 	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremanje audiovizualnih materijala koji će pomoći u obradi gradiva i učenicima vjernije prikazati novo gradivo. - Pomaganje učenicima u izradi njihovih zadataka. - Organizacija posjeta
2. Kulturno – historijske / povijesne znamenitosti 2.1. Kulturno-prosvjetne i vjerske ustanove naroda u BiH 2.2. Kulturno-povijesne znamenitosti BiH 2.3. Značajni kulturno-historijskih spomenika u zavičaju 2.4. Religija – pojam, vjerska slika zavičaja i naroda u BiH	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici znaju o kulturno historijskim spomenicima BiH - Znanje o najvažnijim spomenicima iz prošlosti BiH - Znanje o prošlosti svog zavičaja - Vjerski spomenici naroda u BiH 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikovati spomenike prema starosti i prema važnosti - Moći objasniti što simboliziraju određeni spomenici u svom užem okruženju - prepoznavanje obilježja vjerskih spomenika 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje pozitivnih stavova o očuvanju kulturne baštine iz prošlosti domovine i naroda koji u njoj žive - Razvijanje pozitivnog stava o vjerskim spomenicima i njihovoj ulozi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izraditi replike spomenika ili ih nacrtati - Obilazak kulturno historijskih spomenika i rad na njihovoj zaštiti i čišćenje okolnih prostora 	<ul style="list-style-type: none"> - Organiziranje posjeta kulturno-historijskim znamenitostima - Organiziranje posjeta muzejima - Organiziranje akcija na očuvanju spomenika - Organiziranje posjeta vjerskim spomenicima

<p>3. Geografska / zemljopisna obilježja BiH</p> <p>3.1. Prirodni resursi, geografska obilježja BiH</p> <p>3.2. Razvijenost BiH, privreda i turizam</p> <p>3.3. Uzajamni odnos privrede</p>	<p>– Znaju karakteristike svake od navedenih regija u kulturnom i privrednom pogledu.</p> <p>– Imaju znanja o privredi i turizmu BiH i njihovoj povezanosti</p>	<p>– Razlikuju grane privrede i njihovu zastupljenost u BiH</p>	<p>– Razvijanje pozivnog odnosa prema okolini i prema kulturnim vrijednostima koje ta sredina ima</p>	<p>– Izrada karte prema privrednoj razvijenosti</p> <p>– Posjeta lokalnim privrednim objektima i sajmovima</p>	<p>– Pripremanje učenika prema individualnim i grupnim zadacima</p> <p>– Pripremanje potrebnog materijala za bolju prezentaciju novog gradiva</p> <p>– Organiziranje posjeta</p>
<p>4. Saobraćaj/Promet</p> <p>4.1. Vrste saobraćaja u BiH</p> <p>4.2. Najvažnije saobraćajnice i saobraćajna povezanost</p> <p>4.3. Saobraćajna povezanost naselja u zavičaju</p>	<p>– O vrstama saobraćaja koji je zastupljen u BiH</p> <p>– Najvažnije saobraćajnice/prometnice u BiH</p> <p>– Saobraćajnu povezanost u svom kraju</p>	<p>– Pokazati na karti gdje se nalaze najvažnije saobraćajnice</p> <p>– Objasniti važnost dobrih saobraćajnica za život ljudi i za razvoj privrede</p>	<p>– Razvijanje kulturnih navika i civiliziranog ponašanja u saobraćaju</p>	<p>– Na karti ucrtati najvažnije saobraćajnice u BiH</p>	<p>– Aktiviranje učenika na civilizirano ponašanje u saobraćaju</p> <p>– Priprema audiovizuelnih sredstava za izvođenje nastave</p>

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni predmet Društvo zauzima središnje mjesto u programiranju i integriranju nastavnih sadržaja ostalih predmeta u nižim razredima osnovne škole. Po svojim programskim sadržajima i oblicima rada on pruža neiscrpane mogućnosti odgojno obrazovnih strategija koje potiču aktivno učenje i umijeće kritičkog mišljenja kako bi obrazovanje na elementarnom stupnju odražavalo potrebe demokratizacije obrazovanja u kojem učenik može opisati svijet i suditi o njemu. U tom procesu važna je uloga suvremenog učitelja. Nastavni predmet društvo u svome razvoju iznjedrio se na osnovi spoznaje o djetetovoj potrebi za cjelovitim doživljajem neposredne stvarnosti i participiranjem škole u potpomaganju djeteta u njegovoj spremnosti za sve složenije zahtjeve životnog okruženja kao i potrebe stjecanja bazičnih znanja koja garantiraju uspješno snalaženje u društvenim predmetima u višim razredima osnovne škole. U ostvarivanju složenih pitanja razumijevanja uzročno-posljedičnih veza i odnosa u društvenim pojavama i procesima koje predviđa nastavni program kod učenika je prije svega potrebno poticati i razvijati znatiželju i propitivanje te umijeće kritičkog mišljenja a koje stavlja u funkciju više mentalne procese. Ako polazimo od uvažavanja demokratskih procesa putem kvalitetne nastave predmeta društvo, za učenika je važno kako u predviđenim nastavnim sadržajima i postavkama razmišljati samostalno i postupati u skladu sa svojim razmišljanjima, te kako iskoristiti određene informacije sa različitih stajališta, prosuđivati o njihovim vrijednostima na osnovu ličnih potreba i ciljeva. Da bi učenici djelotvorno razmišljali, kritičko mišljenje mora postati konstanta njihova neposrednog iskustva pa se s pravom problematizira uloga učitelja kao odgovorne osobe u kreiranju kvalitetne nastave društva. Nastavnik u ovom predmetu treba voditi učenike kroz procese učenja i njegove prednosti s aktiviranjem mišljenja učenika, određivanjem svrhe učenja (motivacijom), aktivnim uključivanjem učenika u procesu učenja različitim tehnikama, poticanjem refleksije (različitost mišljenja, poticanje samoistraživanja) olakšava obradu informacija u procesu učenja i olakšava kritičko mišljenje.

U ovom razredu učenici će proširiti svoja stečena znanja o svojoj domovini, ljubavi prema domovini, kulturološkim razlikama koje postoje u našoj domovini. Također, učenici će posebno učiti i o uređenju svoje domovine te kulturno-historijskim spomenicima koje karakteriziraju njeno područje. I na kraju, učenici će obnoviti i produbiti svoja znanja o vrsti naselja i saobraćajnoj povezanosti svoje domovine. Izučavanjem ovako predviđenih sadržaja učenici će steći potrebna znanja o svojoj domovini i tako se postupno uključiti u društvene predmete koji su predviđeni u višim razredima u osnovnoj školi. Primjenom metoda racionalnog učenja i motiviranjem učenika u obradi nastavnih sadržaja uz aktivno učešće nastavnika omogućit će učenicima stjecanje neophodnih znanja iz predmeta društvo.

Pri realizaciji nastavnih sadržaja treba težiti primjeni raznovrsnih izvora saznanja. Potrebno je voditi računa da nivo interpretacije odgovara uzrastu učenika, pa u tom cilju ograničiti broj termina sa kojima se učenici susreću prvi put. Realizacija ovog programa podrazumijeva da udžbenik predstavlja spoj sa drugim izvorima saznanja, što je značajno za proširivanje znanja učenika.

KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNA ŠKOLA

Predmet: LIKOVNA KULTURA
5.razred

Sarajevo, juni 2018.godine

LIKOVNA KULTURA

(jedan sat sedmično - 35 sati godišnje)

Okvirni broj sati po oblastima:

OBLAST	BROJ ČASOVA
1. TAČKA I LINIJA	8
2. BOJA	8
3. PLOHA	7
4. MASA I PROSTOR	5
5. POVRŠINA	7
UKUPNO:	35

***Ovako postavljene tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku rada.**

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI	
TEMATSKJE CJELINE, OBLASTI	MOTIVI I TEHNIKE	OBRAZOVNI CILJEVI	ODGOJNI I SOCIJALIZIRAJUĆI CILJEVI
<p>1.TAČKA I LINIJA</p> <p>Prepoznavanje, uočavanje /registrovanje/ odnosa u svom okruženju i na likovnim djelima i sposobnost primjene prostornih organizacija kompozicije:</p> <ul style="list-style-type: none"> -statična i dinamična -vodoravna /horizontalna/ -okomita/uspravna -kružna -piramidalna -slobodna <p>Savladavanje upotrebe linija /crta/,tačaka u Cilju ostvarivanja Prostornih organizacija Kompozicije.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Kombinovanje /linije /crte/ sa plohom, Tačkom i mrljom i Njihov odnos -Crtačke teksture 	<ul style="list-style-type: none"> - Iz neposrednog okruženja: ljudi, životinje, biljke, pojave u prirodi,objekti, prostori - Korelacija sa drugim predmetima /sadržaji drugih predmeta/: maternjeg jezika, (priča, bajka, pjesma, poslovice) Prirode i društva , Matematike, Istorije/ Historije, Muzičke kulture, Kulture življenja (BiH kulturne baštine). -Njegovanje tradicije i narodnih običaja: praznici, značajni datumi, etnografsko naslijeđe -Primjena tačaka i crta/ linija sa svim karakteristikama i svojstvima u isticanju teksture -Kompozicioni /prostorni/ odnosi u Vizuelno likovnim sadržajima -Primjena svih oblika poticaja u realizaciji likovnih radova – -grafitna olovka, tuš i pero, tuš i drvce, tuš i kist, lavirani tuš, flomasteri/crni ili tamni/drveni ugljen 	<ul style="list-style-type: none"> -Prepoznati i uporediti na svojim umjetničkim radovima prostornu organizaciju kompozicije: <ul style="list-style-type: none"> - statičnu dinamičnu, - vodoravnu /horizontalnu/ - okomitu /uspravnu/ - kružnu - piramidalnu - slobodnu -Moći registrovati, razumjeti i predstaviti različite forme organizacije kompozicije upotrebom crtačkih tekstura. -Usvojiti pojmove Organizacije kompozicije: <ul style="list-style-type: none"> - statično i dinamično - vodoravno /horizontalno/ - okomito /uspravno/ - kružno - piramidalno - slobodno 	<ul style="list-style-type: none"> - Dalji rad na razvijanju senzornih, manipulativnih, izražajnih i praktičnih sposobnosti kod učenika sa naglaskom na karakterizaciju oblika i figura,u dvo i trodimenzionalnoj organizaciji prostora - Razvijanje sposobnosti kombinatorike, logičkog zaključivanja, divergentnog mišljenja - Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema vrijednostima, očuvanje kulturne baštine i prirodne okoline - Izgrađivanje pozitivog odnosa prema radu: inicijativa, samostalnost, istrajnost, dosljednost, angažovanost, spremnost za saradnju i timski rad - Razvijanje humanih odnosa, solidarnosti; jačanje i bogaćenje emocija

<p>2. BOJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sposobnost opažanja, prepoznavanja i predstavljanja uočenog u okruženju i na likovnim djelima: *likovnih elemenata * i principa komponovanja mrlja, ploha, potez, debeli namaz, lazurni namaz, kompozicija boja, harmonija, ritam, dominacija, harmonija ahromatske boje u funkciji bogaćenja palete boja - Oslabljene i intenzivne boje - Boja kao sredstvo ostvarivanja slikarskih tekstura 	<ul style="list-style-type: none"> - Akvarel, gvaš, tempera, kolaž, pastel, zgrafito /grebanje premazane osnove prethodno obojene voštanim bojama/, flomasteri u boji /za manje formate radova/, mozaik 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje značaja obogaćivanja izraza uvođenjem više valerskih vrijednosti boje. - Uočavanje, shvatanje značaja i mogućnosti upotrebe potpunije /bogatiije/ palete boja, kao i načina njene primjene - Lazurno, transparentno, boja preko boje daje novu valersku vrijednost /boju/. - Pastuozno, naglašen deblji nanos boje /uočava se potez kista, rukopis autora/. - Razumjeti i moći predstaviti oslabljenu boju /miješanje boja/ proširivanje /bogaćenje/ palete boja - Usvojeni pojmovi za oblast boja: mrlja, ploha, potez, debeli namaz, lazurni namaz, kompozicija boja, harmonija, ritam, dominacija 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje sposobnosti posmatranja, sintetičkog koncipiranja, uočavanja, zaključivanja, snalažljivosti, kreativnog, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte, orijentacija u vremenu i prostoru - Razvijanje sposobnosti pripremanja tonova boja, valerskih /svjetlosnih/ vrijednosti, za njihovu primjenu u praktičnom radu /realizaciji likovnih radova/, odjevanju, oplemenjivanju životnog prostora, kreiranju znakova vizuelnih komunikacija, kreiranju izgleda upotrebnih predmeta.... - dalji rad na razvijanju sposobnosti predstavljanja sadržaja; pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, osjećanja, emocija i slično kroz likovni izraz
<p>3. PLOHA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dalje savladavanje oblasti grafike, građenje i razvijanje senzibiliteta prema grafičkom izrazu i oblasti grafike. - Dalji rad na potpunijem odnosu primjene slike i teksta. - Organizacija kompozicije kroz oblasti: crtanja, slikanja, grafike 	<ul style="list-style-type: none"> -Papir grafika /izrada šablona od papira kartona/ -Visoki tisak, linorez /izrada šablona, klišea na linoleumu/ -Kolaž kroz primjenu kompozicionih odnosa slike i teksta 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje značaja vizuelnog odnosa slike i teksta u primjeni organizacije kompozicije - Razumijevanje složenih grafičkih odnosa, rad na izradi klišea za visoki tisak /linorez, karton grafiku/ dalje razvijanje senzibiliteta u grafičkom izrazu. - Usvojeni pojmovi za oblast ploha: inicijal, kaligrafija, minijatura, vizuelna informacija, znak, linorez, visoki tisak, grafičar 	

<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Površina u likovnoj oblasti: dizajna, grafičkog dizajna, industrijskog dizajna, primijenjene umjetnosti - Uloga površine u savremenim medijima: kompjuterskoj grafici, spotu, TV poruci, plakatu kroz različite kompozicije /dinamična i statična kompozicija/ - Uloga površine u formi poruke, novi kreirani znakovi vizuelnih komunikacija, odnos površina i vizuelna jasnoća poruka 	<ul style="list-style-type: none"> - Složenija kreativna rješenja i realizacija u različitim materijalima - Kreiranje novih vizuelnih informacija /poruka/, novih znakova, odnos slike i teksta: naslovne stranice /knjige, školskog lista.../ - Kreiranje novog izgleda industrijskog predmeta /proizvoda/ 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumjevanje uloge i značaja znakova vizuelnih komunikacija i ovladavanje mogućnostima korištenja sa ciljem prenošenja vizuelnih informacija - Osposobljavanje za kreiranje novih vizuelnih znakova i vizuelnih poruka - Uočavanje značaja uloge površine u naglašavanju važnog /bitnog/; malo-veliko, statično-dinamično, svijetlo-tamno ... - Uočavanje izražajnih mogućnosti stripa /sinteze slike i teksta/ - Razumijevanje spota, TV poruke, plakata kao forme vizuelnih komunikacija - Usvojeni pojmovi za oblast površina: vizuelna informacija /poruka/, industrijski dizajn, spot, TV poruka, statično, dinamično 	
--	--	---	--

<p>5. MASA I PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dalji rad na potpunijem shvatanju prostora i oblikovanja u prostoru - Puna plastika u prostoru - Mobili /pokretne forme u prostoru/ dinamična skulptura - Reljef kao skulptorska forma: niski /plitki/ reljef, meco reljef /srednje ispupčene forme, 1-2 trećine mase u prostoru/, visoki reljef /skulptura u prostoru koja se samo sa nekim djelom utapa u osnovu/ - Masa i prostor u arhitekturi, elementi građenja: - Konstrukcija - Zid - Stub /kvadratične osnove/ - Stup /kružne osnove/ - Krov 	<ul style="list-style-type: none"> - Usložnjavanje odnosa prema prostoru i oblikovanje prostora u oblasti: oblikovanja, građenja, primijenjene umjetnosti i dizajna - Upotreba svih materijala dostupnih dostupnih uzrastu - Rad na karakterizaciji figura u prostoru, odnos dijelova i cjeline - Realizacija plitkog reljefa - Ravnoteža i pokret u prostoru /mobili/ realizacija skulpture u prostoru - Organizacija prostorne kompozicije različitim elementima /po veličini i obliku/, instalacija, prostorna organizacija /maketa, urbanizam/ 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumijevanje i mogućnosti predstavljanja prostora i oblika u prostoru - Sticanje sposobnosti prevođenja /transponovanja/ dvodimenzionalnog u trodimenzionalno i trodimenzionalne u dvodimenzionalnu formu /organizaciju/ - Prostorna organizacija može imati malu i veliku masu: mobili – rad na organizaciji ravnoteže i pokreta - Usvojeni pojmovi: Masa, prostor, gradnja, arhitektura, građenje, elementi građenja, zid, stub, stup, krov, niski /plitki/ reljef, meco reljef, visoki reljef, mobili /skulptura u pokretu, pokretne forme/ 	
--	--	--	--

OČEKIVANI REZULTATI

Sa učenicima se radi na daljem usvoju i proširivanju znanja o upotrebi materijala i sredstva koji se koriste u oblasti tačka i linija:

- da znaju razlikovati vrijednosti linija, po intenzitetu /jačini/, po prostirnoj orijentaciji,
- da mogu prepoznati ritam i upotrebljavati ga u svom likovnom izrazu,
- da mrlju i tačku koriste kao likovni elemenat u predstavljanju različitih tekstura i osmišljavanju kompozicije, organizacije kompozicije: statična i dinamična, vodoravna /horizontalna/, okomita /uspravna/, kružna, piramidalna, slobodna
- da znaju da je površina omotač nekog oblika /objekta, predmeta/ u prostoru
- da tlocrt predstavlja crtež osnove nekog objekta /neke građevine/
- da usvoji termine, elementi građenja, arhitektura, konstrukcija, zid, stub, stup, krov
- da dalje usavršavaju tehniku korištenja; olovke, tuša i drvceta, tuša i kista, da savladaju tehniku laviranog tuša,

za oblast slikarstva:

- da dopunjuju i proširuju znanja o slikarskim tehnikama; akvarelu, gvašu, temperi, kolažu, pastel, flomasterima u boji, mozaiku
- da miješaju boje i da upotrebljavaju različite intenzitete boja /da jedna boja može biti svjetlija i tamnija/ da se miješanjem mogu dobiti tonovi drugih boja
- da proširuju znanje o komplementarnom kontrastu /boje koje se slažu, a nalaze se u suprotnosti/,
- usvojiti će da način na koji je nanosena boja predstavlja slikarski rukopis /teksturu/, lazurno i pastozno, rukopis autora

za oblast ploha/grafika:

- da usvoje pojam kliše, šablon /matrica/, grafički otisak, grafičar, štampanje
- da savladaju princip izrade jednostavnog šablona za visoki tisak, linorez, papir grafika
- da znaju osmišljeno u organizaciji kompozicije primjenjivati sliku i tekst, izrada stripa, naslovne strane knjige...

za oblast površina, masa i prostor:

- da uočavaju odnose u prostoru, uočavaju proporcije, prepoznaju karakter oblika
- da su sposobni organizovati kompoziciju po principu pokretne ravnoteže /mobili/,
- da znaju šta je simetrija i asimetrija, -da su u stanju izvesti prostorni crtež /crtež sa tankom mekom žicom/
- da znaju šta je to trodimenzionalna tekstura /tekstura izvedena sa nekim oblikovnim materijalom/
- da raspoznaju šta je puna plastika /figura u prostoru/, a šta reljef: plitki, meco i visoki reljef

- da rade na jednostavnim rješenjima grafičkog dizajna, odnos plohe i teksta /naslovna strana za knjigu, plakat, papir za pakovanje...../
- da kreiraju kadar stripa ili strip, TV spot....
- da usvoje pojmove, vizuelna informacija, kadar, strip, fotografija

STRUKTURA PROGRAMA

1. TAČKA I LINIJA

Likovno područje crtanje:

Organizacija kompozicije, smještanje rada u zadati format, dinamična i statična kompozicija,

horizontalna /vodoravna/ kompozicija, vertikalna /uspravna/ kompozicija, kružna, piramidalna /trougona/, slobodna /raspršena/, dominacija

2. BOJA

Likovno područje slikanje:

U slikanim radovima primjenjivaće se kao izražajna sredstva pri realizaciji kompozicije: mrlje, potezi, lazurni /tanki/ nanos boje, pastuozni /debeli/ nanos boje, harmoničan /skladan/

odnos boja, ritam, dominacija

3. PLOHA

Kroz tematsku oblast PLOHU realizovaće se sve likovne oblasti koje se u svojoj konačnici

iskazuju u dvodimenzionalnoj formi; crtež, slika, grafika.

U petom razredu, pored navedenih organizacija kompozicije, dalje će se raditi na potpunijoj

primjeni odnosa slike i teksta, s obzirom na uzrast interes učenika biti će usmjeren prema daljem savladavanju oblasti grafike, jednoboje i višeboje /visokog tiska/, u tehnici papir

grafike i linoreza.

4. POVRŠINA

Tematska oblast Površina realizuje se kroz likovne oblasti; dizajna, grafičkog dizajna, industrijskog dizajna, primijenjene umjetnosti, kompjuterske grafike, spot, TV poruka, plakat,

navedenih kompozicionih odnosa: dinamična i statična kompozicija,

horizontalna /vodoravna/ kompozicija, vertikalna /uspravna/ kompozicija, kružna, piramidalna /trougona/, slobodna /raspršena/, dominacija.

Znakovi vizuelnih komunikacija, kao elementi vizuelnih poruka i njihova likovnost.

Učenici

rade na izradi stripa, znakova vizuelnih komunikacija, anlizi fotografije, uočavanju i razumijevanju spota, vizuelne medijske poruke.

5. MASA I PROSTOR

Tematska cjelina, masa i prostor obuhvata likovne oblasti:

Oblikovanje, građenje, primijenjenu umjetnost i dizajn.

I dalje u ovom uzrastu prisutan je izražen interes za oblikovanjem u prostoru, koje djeca doživljavaju kao igru povezanu sa estetskim stvaralačkim procesom. U kreativnom procesu

koriste se svi materijali pristupačni uzrastu i psihofizičkim mogućnostima djeteta.

Definišu se

pojmovi i realizuju radovi u punoj plastici, mobilni /pokretne forme u prostoru/ kao i reljefi

/niski reljef, meco reljef, visoki reljef/. Arhitektonski elementi /elementi gradnje/:

konstrukcija, zid, stub, stup, krov.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u V razredu, podrazumijeva početak sintetičkog koncipiranja vizuelnog doživljaja, povezivanje novih vizuelnih iskustava sa do tada prethodno stečenim znanjem, bogaćenjem novim likovnim sadržajima i likovnim iskustvima, nivoom usvojenog doživljavanja likovne umjetnosti.

Usvajanje znanja i likovno kreativni rad realizuje se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimezionalna organizacija kompozicije
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanja trodimenzionalnih formi

Ove dvije podjele kerativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, realizuju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

- CRTANJE
- SLIKANJE
- GRAFIKA
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

Oblikovanje u prostoru kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realizuju se kroz formu tematskih cjelina/oblasti koje bi trebale biti ustrojene /unificirane/ jednobrazno za

sve razrede od 1-9. razreda.

1. TAČKA I LINIJA
2. BOJA
3. PLOHA
4. POVRŠINA
5. MASA I PROSTOR

Ovakva forma obezbjeđuje kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Tematske cjeline bi se realizovale kroz likovno kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta obrađena u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke /likovne probleme/ obezbijedio bi veću preglednost i sistematizovanje gradiva koje učenici trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentiranja novih sadržaja i znanja.

Ovako postavljene tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku. Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada učenici vizueliziraju problem koji ranije nisu znali, prepoznaju ga i razriješe putem likovno tehničkih sredstava. Taj proces kod učenika razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja što utiče na formiranje likovno oblikovnih temelja koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno likovnih ideja i problema u komponovanju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja učenike uključuje u aktivan proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i sposobnosti vrednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatah nastavnih tema putem kojih učenici spoznaju /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Motivi – teme /likovni sadržaji/

Zahvalne teme za likovno kreativni rad predstavljaju doživljaji i spoznaje. Motive prema svojoj vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/
 - iz neposrednog okruženja djeteta; porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, objekti, pojave u prirodi, biljke...
 - sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/; maternjeg jezika /priča, bajka, poslovice, basna, pjesmica, matematike, prirode i društva, glazbene kulture, tjelesne i zdravstvene kulture i kulture življenja
 - iz narodnih običaja /tradicije/; značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe
 - značajna umjetnička ostvarenja iz svjetske likovne /baštine/ umjetnosti

- likovni i kompozicioni elementi; shodno učeničkom uzrastu razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata
- nevizuelni poticaji; emocije /osjećanja/, čula, muzika...

POJMOVI KOJE ĆE UČENICI USVOJITI

CRTANJE : usvojiti pojmove organizacije kompozicije: statično-dinamično, vodroravno-uspravno, kružno, piramidalno i slobodno

SLIKANJE: uočavanje značaja obogaćivanja izraza uvođenjem više valerskih vrijednosti boje, usvojeni pojmovi mrlja, ploha, potez, pastozni namaz, lazurni namaz, kompozicija boja, harmonija, ritam, dominacija

GRAFIKA: malo-veliko, statično-dinamično, svijetlo-tamno, kliše za visoki tisak linorez, karton grafiku, inicijal, kaligrafija, minijatura

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE: masa, prostor, gradnja, arhitektura, građenje, elementi građenja, zid, stub, stup, krov, niski /plitki/ reljef, meco reljef, visoki reljef, mobili /skulptura u pokretu, pokretne forme/

VIZUELNA KOMUNIKACIJA: grafički dizajn, vizuelna informacija /poruka/, industrijski dizajn, spot, TV poruka, statično, dinamično

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na činjenicu da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u likovne elemente. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata:

1. estetskog
2. psihološkog
3. pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi “stenografski zapis duše” i kao takvi moraju biti dobri. Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta;

1. Likovna Forma /Likovni jezik/ i
2. Likovnih sadržaja

Oblast Likovna Forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponovanja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće sa učenicima koji su nadareni i onima koji

nisu. Učenici koji nisu talentovani trebaju imati priliku u skladu sa svojim mogućnostima da usvajaju likovni jezik i njime se izražavati. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizuje postavljeni zadatak, napor koji djete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture. **Nema loših dječijih radova.**

Vizuelno estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno “prepisuju” percipirano, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNA ŠKOLA

Predmet: MUZIČKA/ GLAZBENA
KULTURA

5.razred

Sarajevo, juni 2018.godine

MUZIČKA / GLAZBENA KULTURA ZA V RAZRED

(1 sat sedmično - 35 sati godišnje)

Obrazloženje

Izvršene su određene korekcije Nastavnog programa iz nastavnog predmeta Muzička/ Glazbena kultura za peti razred devetogodišnje osnovne škole u saradnji Komisija nastavnika razredne i predmetne nastave.

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p><u>Sticanje znanja o:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - mješoviti hor i višeglasno pjevanje ; horski glasovi; - tačno imenovanje naučenih notnih trajanja, oznaka i termina (italijanski) - pjevanje jednostavnih primjera solmizacijom; - svjesno izvođenje jednostavnih brojalice i primjera prema notnom zapisu u 2, 3 i 4-dijelnoj-dobnoj mjeri ritamskim govorom; - sviranje kao pratnja uz pjevanje i kroz aranžmana uz svjesno korištenje muzičkih znanja; - orkestarskim instrumenatima po grupama: gudački, duhački drveni i limeni, udaraljke; 	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osnovnim elementima vokalne tehnike (tačna intonacija, dikcija, artikulacija), te tehnike sviranja radi kvalitetnije interpretaciji muzičkog djela u horu i orkestru; - osnovnih muzičkih pojmova iz metrike, ritmike i melodike; - svjesno obrazlaže najadekvatniju primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana; - pokazuje veliku zainteresovanost i ljubav prema muzici, svjesnost o značaju i potrebi muzike u životu;
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - samostalnog uočavanja, saopštavanja poznatih i novih termina i pojava u notnom zapisu; - samostalne i kvalitetne interpretacije muzičkog djela (od solističkog do skupnog); - memoriranja djela, naslova i autora; - sistematiziranja muzičkih znanja uz korištenje muzičkih termina; - Improvizacija i prezentacija ideja (individualno i u grupi); predviđanja rezultata - korištenja znanja u osmišljavanju ideja za kreativno ispoljavanje i izražavanje doživljaja (likovno, literarno i pokretom); 	<ul style="list-style-type: none"> - svjesno prihvata i ispravlja svoje greške u intonaciji i u muziciranju; ukazuje i na greške i ispravlja i druge; - prethodna muzička iskustva i muzičke termine koristi u daljem učenju; - već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela; - uživanje u sve slobodnijem predstavljanju publici sa improvizacijama na Orffovim instrumentima na vlastitu inicijativu; - pred novim muzičkim zadatkom pita i traži odgovor; - slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje i prave poređenja ostvarenog;

<p style="text-align: center;">VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE</p>	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samokritičnost prema sebi kao izvođaču (vokalnom i instrumentalnom), a u odnosu na druge - postaje sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike - ispoljavanje vrlo intenzivnih interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH - svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici i muziciranja kroz čitav život - vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijati samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja; - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku, a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih; - Uočava i hvali; aplauzom nagrađuje najkvalitetnije izvođenje; - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Traži sam i sa vidnim adovoljstvom se uključuje u muzičko-scenske i druge projekte sa muzikom; - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije; - Djeluje i na druge da slijede njegov primjer; - Propagira upis mlađih učenika u muzičku školu;

STRUKTURA SADRŽAJA

- I. PJEVANJE I SVIRANJE
- II. MUZIČKE/ GLAZBENE IGRE
- III. BROJALICE
- IV. SLUŠANJE MUZIKE
- V. DJEČIJE STVARALAŠTVO

I PJEVANJE I SVIRANJE <i>(12 pjesama)</i>	II MUZIČKE IGRE <i>(4 igre)</i>	III BROJALICE <i>(4 brojalice)</i>	SLUŠANJE MUZIKE <i>(10 kompozicija)</i>
1. Pekarčić, S. Korunović (c1, e1, g1) 2. Mali trubač, V. Krajtmajer (c1, e1, g1, c2) 3. Jež, N. Hiba (d1, f1) 4. Tetka Metka, V. Tomerlin (c1, d1, e1, f1, g1) 5. Ribar, V. Tomerlin (a1) 6. Prolječna pjesma, Finska (c1, d1, e1, f1, g1, a1, c2) 7. Pastirče, narodna iz BiH (h1) 8. Pjetao i sat, tekst: A. Semanić, muzika: R. Hodžić; 9. Ševin kljun, A. Horozić; 10. Zdravo maleni, tekst: M. Grgić, muzika: A. Kabiljo; 11. Molimo za finu tišinu, A. Korač 12. Proljeće, I. Genov; 13. Ćelem, Ćelem, romska; 14. S'one strane Jajca; narodna 15. Dajte nam ljubavi, Hana i Dinko Čizmić 16. Vesela pjesma, R. Rogers	1. Djeca i skakavci, J. Magdić; 2. Pleši, pleši, Slovačka; 3. Na slovo, Engleska 4. Treskavica sitna, narodna (Sarajevo i okolica)	1. Žari, žari žar; 2. En, den dore; 3. An, ban zekapan; 4. Kiša pada	1. Ne dam kamen, S. Olujić; 2. Dječiji hor iz opere „Carmen“, G. Bize; 3. Uz jutarnju šetnju, A. Smailović; 4. Sindbadovo putovanje, N. R. Korsakov; 5. Marš, Ples pastira, Kineski ples, P. I. Čajkovski; 6. Sarajevo ZOI 84, M. Fetahović; 7. Pizzicato polka, J. Strauss; 8. 12 varijacija u C duru, W. A. Mozart; 9. Ja volim Sarajevo, Slavko Olujić; 10. Barkarola, J. Offenbach

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program muzičke/glazbene kulture će se realizovati (**1 čas sedmično**) u petom razredu uz istrajan rad na korekciji problema koje imaju pojedina djeca u oblasti melodike (tačna intonacija, širenje opsega glasa, memoriranje melodije), ili ritmike, posebno intenzivno raditi na kultiviranju dječijeg glasa i podizanju kvaliteta pjevanja pojedinca i prilagovanja glasa u skupnom muziciranju. U ovom razredu pored rada na razvoju muzikalnosti i trajnih interesa i ljubavi prema muzici, raditi vrlo ozbiljno na osvještavanju i korištenju ranije usputno usvojenih italijanskih muzičkih termina u muzičkom opismenjanju. U ovoj oblasti velika novina je pjevanje *solmizacijom u C dur ljestvici* i kontinuirani rad na razvoju osjećaja za ritam i metriku kroz brojalice koje treba izvoditi *ritamskim govorom*, polazeći od *svjesne analize notnog zapisa*, te *reprodukcije trajanja prikazanih u notnom zapisu*. I dalje raditi na sve samostalnijem određivanju osnovnih elemenata muzičkog djela, a posebno zapažanju i određivanju forme muzičkog djela (muzička rečenica, tema, fraza, cjeline), izvođača i sastava, muzičkih instrumenata orkestra, vrste glasova u horu (četveroglasni hor).

Pjevanjem i sviranjem treba obraditi **12 pjesama** u toku školske godine. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika i sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika, u cjelini, uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, djeca će učvrstiti i u praksi i interpretaciji svjesno koristiti ranija znanja vezana za tempo i dinamiku, notne vrijednosti (osminka, četvrtinka, polovinka i cijela nota i odgovarajuće pauze), mjere (2, 3 i 4-dijelnu). Primijeniti ranija i nova muzička znanja u kreiranju pratnje i aranžmana za Orffove instrumente.

Djeca u petom razredu trebaju naučiti **4 muzičke igre** koje uključuju pokret. One pomažu i tjelesnom odgoju i upoznavanju narodne muzičke tradicije raznih zemalja svijeta, a sastoje

se iz osnovnih pokreta s plesnim elementima, te raznih kretnji ruku. Koreografije okretnih igara i kola iz različitih krajeva.

Tako su djeca kroz pjevanje i sviranje i muzičke igre bila u prilici da upoznaju pored djela iz

BiH, stvaralaštvo i tradiciju iz Hrvatske, Srbije, Italije, Slovačke, i Engleske. Na taj način je Nastavni program za peti razred dobio *multikulturalni karakter*.

U petom razredu treba naučiti **4 brojalice**, koje su dječija igra, a istovremeno i dječije tradicionalno stvaralaštvo. One i u ovom razredu spadaju u racionalne i iracionalne brojalice, čiji ritam i metrika pomažu razvoju muzikalnosti djeteta. Ova oblast je veoma pogodna za uvježbavanje *nota po trajanju i podjelu jedinice na dva dijela*, i *ritamskog govora* pa će omogućiti da se ranije doživljene muzičke zakonitosti osvijeste, te znanja učvrste i sistematiziraju. Kreativnost u ovoj oblasti podrazumijeva podsticanje djece u osmišljavanju originalnih aranžmana i inventivnoj interpretaciji.

Slušanjem u petom razredu treba upoznati **10 kompozicija**, jer ono pruža obilje mogućnosti za upoznavanje muzičke umjetnosti i muzičke literature iz svijeta. I nadalje je težište na umjetničko-doživljajnoj komponenti, sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim

vrednotama budu u stalnom porastu. Slušanjem treba učvrstiti vizuelno i zvučno orkestarske

instrumente. I nadalje poticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno, kao i pokretom jer se time potiče njihova kreativnost.

Za oblast **dječijeg stvaralaštva** je neophodno u svakoj od navedenih oblasti pronaći najefikasnije načine za slobodniju individualnu improvizaciju i druge oblike neverbalne komunikacije (u paru, grupnu i kolektivnu). Poticati djecu da kroz muzičko-scenske igre povezuju razne umjetničke oblasti *s naglaskom na originalnost i raznovrsnost dječijih rješenja*. Njegovati razne oblike svjesne *improvizacije* (na zadanu melodiju, ritam, te izmišljanju melodije na date stihove, kao i stihove na zadanu ili novu melodiju), *uz korištenje instrumenata (vlastito tijelo, priručna sredstva, instrumenti koje su napravila djeca, Orffov dječiji instrumentarij)*, Muzički sadržaji u sebi imaju sve elemente koji prirodno ostvaruju korelaciju sa svim drugim predmetima pa i stranim jezikom.

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>1. PJEVANJE I SVIRANJE Izbor:</p> <p>1. Pekarčić, S. Korunović (c1, e1, g1) 2. Mali trubač, V. Krajtnajer (c1, e1, g1, c2) 3. Jež, N. Hiba (d1, f1) 4. Tetka Metka, V. Tomerlin (c1, d1, e1, f1, g1) 5. Ribar, V. Tomerlin (a1) 6. Prolječna pjesma, Finska (c1, d1, e1, f1, g1, a1, c2) 7. Pastirče, narodna iz BiH (h1) 8. Pjetao i sat, tekst: A. Semanić, muzika: R. Hodžić; 9. Ševin kljun, A. Horozić; 10. Zdravo maleni, tekst: M. Grgić, muzika: A. Kabiljo; 11. Molimo za finu tišinu, A. Korač 12. Proljeće, I. Genov; 13. Ćelem, Ćelem, romska; 14. S'one strane Jajca; narodna 15. Dajte nam ljubavi, Hana i Dinko Čizmić 16. Vesela pjesma, R. Rogers</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Poštuje pravila vokalne tehnike koja dovode do kvaliteta pjevanja (intonacija, artikulacija, dikcija); - Razumije, koristi i u interpretaciji poštuje osnovne muzičke oznake u notnom zapisu (muzički termini na italijanskom); - Izvodi lakše notne zapise ritamskim govorom i primjenjuje znanja iz metrike i ritmike; - - <i>Pjeva solmizacijom lakše primjere;</i> - Prihvata i po potrebi korigira svoju intonaciju radi podizanja kvaliteta muziciranja; - Samostalno pjeva i svira Orffove instrumente; - Shvata dvoglasje i pjeva kanon u dva glasa 	<ul style="list-style-type: none"> - Osjet za ritam i mjeru je sve izraženiji; - Samostalno koriguje vlastito pjevanje i sviranje upoređujući se sa drugima; - Istražuje samoinicijativno i uključuje se u sviranje pratnje pjesmi. - Kooperativnost u stalnom porastu, kao i osjećaj kompetentnosti u pjevanju i sviranju; - Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja komunicira jz pomoć instrumenata - Aktivno učestvuje u izradi i izvođenju aranžmana; - Sve veća samostalnost, originalnost i spretnosti u improvizaciji; 	<ul style="list-style-type: none"> - U skladu sa samoprocjenom i u odnosu na druge vježba da postigne kvaalitet; - Pozitivan interes prema muzici ga podstiče na veliko zalaganje i trud u skupnom muziciranju; - Ima sve razvijeniju svijest o značaju svakog pojedinca u horu i shvata potrebu uklapanja svog glasa u cjelinu (hor/zbor, orkestar) - Svijesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe), radi postizanja kolektivnog uspjeha; - Ličnim primjerom i djelovanjem u razredu, pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici 	<ul style="list-style-type: none"> - Stalno učešće u pjevanju i sviranju kroz redovnu nastavu i vannastavne aktivnosti: priredbe, izleti, u porodici; - Komunikacija i interakcija u improvizaciji; - Muziciranje i djelovanje u skladu sa zahtjevima muzičkog djela; - Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme odnosno osmišljenog aranžmana; - Zajednička i stalna briga o čuvanju školskih muzičkih instrumenata kao vrijednosti, - Pokazuje da muziku doživljava i cijeni ličnim primjerom i muziciranjem; 	<ul style="list-style-type: none"> - Planira i osmišljava muzičke zagonetke, rebuse, premetaljke i druge igre kao podsticaj za učenje muzičkih pojmova; - Inicira, organizira i sam učestvuje u interpretaciji i improvizaciji u interakciji (škola-porodica); - Motivira i upućuje učenilke na druge izvore znanja pored udžbenika,. - Motivira pojedinačni i skupni rad i njim nenametljivo rukovodi; - Aktivnim uključanjem u zajednički rad pomaže komunikaciju i podstiče zagrijanost u radu; - Prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća, vrši poređenje sa rezultatima u četvrtom razredu;

<p>2. MUZIČKE /GLAZBENE IGRE</p> <p>Izbor:</p> <p>1. Djeca i skakavci, J. Magdić;</p> <p>2. Na slovo (pjesma iz Engleske)</p> <p>3. Pleši, pleši (Slovačka, tradicionalni ples)</p> <p>4. Treskavica sitna, narodna (Sarajevo i okolica)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prati ritam pjesmice pokretom spontano ili izvodi zadatak koreografiju. - Ispravno izvodi novu igru primjenjujući ranija znanja; - Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno pjeva i izvodi zadane pokrete, sa osjećajem sigurnosti; - Samostalno igra i usvaja pravila sa više sigurnosti; - Samostalno izražava kretanjama ono što tekst i muzika sugerišu 	<ul style="list-style-type: none"> - Shvatanje i razumije postojanje i značaj plesa i kola kod svih naroda svijeta (<i>multikulturalnost</i>) - Podsticanje kreativnosti igrom, pokretom i pjevanjem. - Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na nastupima folklornih ansambala 	<ul style="list-style-type: none"> - Odabiranje i predlaganje muzičke igre za priredbe i uvježbavanje pokreta uz pjevanje (zajedničko i pojedinačno); - Crtanje (slikanje) narodnih nošnji, - Rasprave i dogovori o ponašanju na smotri - Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju 	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema, osmišljava, i demonstrira, te prati i stimulira svojim učešćem; - Upućuje i pokazuje simulacije na kompjuteru - Saraduje sa roditeljima i uključuje ih u rad; - Organizira praktične vježbe i odlazak na probu KUD-a .
<p>3. BROJALICE</p> <p>Izbor :</p> <p>1 . Žari, žari žar;</p> <p>2. En, den dore;</p> <p>3. An, ban, zekapan (Zapisala Elly Bašić, Gornji Mihaljevac, Međimurje)</p> <p>4. Kiša pada</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Izvodi brojalicu precizno i tačno u skladu sa tekstem; - Prema zadatku izvodi ogovarajuće pokrete u mjeri i ritmu - Svira ritam na instrumentu po dogovoru i na osnovu vlastitih ideja; - Gledanjem u notni zapis izvodi ritam brojalice ritamskim slogovima (ta, ta-te) 	<ul style="list-style-type: none"> - Upoređuje i brzo uočava sličnosti i razlike u trajanju nota, obrazlaže ih i tačno izvodi po zadatku; - Na osnovu sviranja ritma prepoznaje ranije naučene brojalice (muzičke zagonetke); - Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima, - Osmišljava, predlaže i izvodi pratnju, kombinuje instrumente (aranžmani); 	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivno i samoinicijativno se uključuje i mašta kroz brojalicu koju pozitivno vrednuje; - Raduje se novom iskustvu, igri i komunikaciji koja razvija osjećaj pripadnosti grupi; - Samosvijest je sve veća kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja, a uči i druge; - Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre; 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljava nove maštovite igre sa instrumentima; - Pronalaženje i zapisivanje brojalice, sortiranje i izvođenje zaključaka - Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima; - Dopunjavanje razredne izložbe-stalna postavka: 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje; demonstrira izvođenje i sviranje; - Aktivnim učešćem pomaže, koordinira rad i usmjerava aktivnosti učenika; - Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike; - Procjenjuje interesovanja i napredak učenika,
<p>4. SLUŠANJE MUZIKE</p> <p>Izbor :</p> <p>1. Ne dam kamen, S. Olujić;</p> <p>2. Dječiji hor iz opere „Carmen“, G. Bizet;</p> <p>3. Uz jutarnju šetnju, A.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja - Prepoznaje i saopštava ime kompozitora - Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački drveni i limeni, udaraljke) 	<ul style="list-style-type: none"> - Brzo pamti i pjevuši melodiju pjesme koju sluša; - Brzo uočava i saopštava izvođača djela; - Upoređuje, razlikuje i samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno izražava utiske o slušanom djelu, pokazujući pri tom vidno zadovoljstvo i interes; - Često traži da se djelo 	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi - Pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata u knjigama i štampi 	<ul style="list-style-type: none"> - Osposobljava ih za uočavanje i bilježenje, - Upućuje i podstiče na prikupljanje materijala - Osmišljava i realizuje simulacione igre za djecu, - Priprema i vodi djecu kroz

<p><i>Smailović;</i></p> <p>4. <i>Sindbadovo putovanje, N. R. Korsakov;</i></p> <p>5. <i>Marš, Ples pastira, Kineski ples, P. I. Čajkovski;</i></p> <p>6. <i>Sarajevo ZOI 84, M. Fetahović;</i></p> <p>7. <i>Pizzicato polka, J. Strauss;</i></p> <p>8. <i>12 varijacija u C duru, W. A. Mozart;</i></p> <p>9. <i>Ja volim Sarajevo, Slavko Olujić;</i></p> <p>10. <i>Barkarola, J. Offenbach</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuje izvodačke ansamble: orkestar, hor;; izvodačke glasove; - <i>Mješoviti hor.muški i ženski glasovi.</i> - <i>Muzička rečenica, tema, fraza, cjeline ili dijelovi kompozicije</i> - Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje - Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju - Poznaje i pamti imena Bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela 	<p>djelu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tačno određuje dinamiku, tempo i druge karakteristike djela; - Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizuelno i auditivno; - Uz slušanje muzike prati jednostavni notni zapis i primjeni muzičke termine: legato, staccato, ritam, melodija, te odredi mjeru i notne vrijednosti; - Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja. - Koristiti jednostavan muzički jezik za saopštavanje ideja, i za imenovanje i opis djela, instrumenata; ansambala, - Razlikuje i obrazlaže vrste horova (dječiji, ženski, muški, mješoviti) i ženske i muške glasove po visini i zvučnoj boji; 	<p>ponovno sluša;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samostalno saopštava zašto mu se dopada ili ne dopada i komentira osobine djela; - Svojim čestim komentarima i biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvodače i kompozitore; - Traži da djela i umjetnike vidi uživo na koncertima i tako pokazuje pozitivne navike i potrebu za muzikom; - Shvata da je orkestar - muzički uređena zajednica koja svira prema pravilima i znaku dirigenta - Pokazuje lijepu kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu - Svoj pozitivan odnos prema djelima i umjetnicima pokazuje aplaudiranjem drugarima i na koncertu - Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini; - Razgovorom o muzici u ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim i 	<p>(simfonijski orkestar)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pravljenje preglednog panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motivise na učenje; - Tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH-pano (pronalaze i prikupljaju slike) - Izrađuju zidne panoe sa tematskim sadržajima; - Vodič kroz kulturne muzičke događaje u gradu (isječci iz štampe sa najavom koncerata u gradu) - Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu. - Vođenje intervjua sa umjetnicima; - Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi <p>shvatanje da muzika podiže kvalitet života;</p>	<p>aktivnosti dijaloga i interakcije</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu. - Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata. - Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru - Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlasku iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama: - Objašnjava ponašanje na koncertu, oblačenje; - Saradnja sa roditeljima i umjetničkim ustanovama ; - Posmatranje i praćenje napretka učenika, pohvale i nagrade;
---	---	--	---	--	---

<p>5. DJEČJE STVARALAŠTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima: - Plesna dramatizacija, - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike - Osmišljavanje muzičkog igrokaza i prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada 	<ul style="list-style-type: none"> - Eksperimentiše, istražuje i kombinuje instrumente; - Pravi varijacije na zadanu temu (melodiju, ritam) - Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno; - Improvizacijom kreira nove aranžmane za pjesmice i brojalice; 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja; - Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi - Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom. - Sam predlaže ideje i instrumente za dočaravanje likova i uključuje s u rad na muzičkoj dramatizaciji. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vidnom željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici - Improvizacija je slobodnija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna - Sa zadovoljstvom učestvuje u muzičkoj dramatizaciji i njihovoj javnoj prezentaciji. 	<ul style="list-style-type: none"> - Predlaganje i dogovaranje o improvizaciji koja pruža neverbalnu komunikaciju, kooperaciju i socijalizaciju. - Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“. - Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca likova i kolektiva; 	<ul style="list-style-type: none"> - Svojim odnosom i stavovima podstiče kreativne oblike ispoljavanja; prati i ohrabruje; - Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima; - Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi, te posjete koncertima;

SKUPNO MUZICIRANJE HOR I ORKESTAR

Cilj skupnog muziciranja je formiranje muzičkih sposobnosti učenika, upoznati ih sa vrijednim muzičkim djelima domaće i strane literature te pripremiti i osposobiti ih da kroz izvođenje, svoje individualne sposobnosti dovedu u funkciju kolektivnog rada i odgovornosti u cilju socijaliziranja i humaniziranja i razvijanja muzičkih sposobnosti do njihovih krajnjih muzičkih sposobnosti.

Jedan od ciljeva skupnog muziciranja u osnovnim školama je i **kulturna i javna djelatnost** koja predstavlja rezime cjelokupnog odgojno – obrazovnog rada **škole. Učenici kroz muzičke aktivnosti u horu i orkestru se osposobljavaju za izvođenje programa pred publikom.** Programi kulturne i javne djelatnosti škole služe za verifikaciju postignutih rezultata rada učenika, nastavnika i škole u cjelini. Kulturna i javna djelatnost organizira se u obliku i javnih priredbi, koncerata, festivala, takmičenja i drugih manifestacija, a realizira se kontinuirano od početka do kraja školske godine u skladu sa godišnjim programom rada škole. Za hor je potrebno 2 časa sedmično, po dionici-dvoglasni hor 4 časa. Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično (minimum dvije grupe instrumenata)

HOR

(4 časa sedmično od 5- 9 razreda)

Ciljevi i zadaci nastave hora u osnovnim školama su:

- razvijanje sluha, muzikalnosti, ritma i smisla za zajedničko pjevanje,
- razvijanje elemenata pjevačke tehnike, disanja, impostacije vokala (postavljanje tona), vokalizacija (upjevavanje), dikcija, artikulacija, fraziranje i drugih elemenata interpretacije,
- razvijanje interesa i ljubavi za njegovanje kulturne baštine naroda BiH
- njegovanje umjetničke horske literature domaćih i stranih autora,
- razvijanje estetskih osjećaja i spoznaja o muzičkim stilovima,
- primjena stečenih znanja u javnim nastupima u obliku i javnih priredbi, koncerata, festivala, takmičenja i drugih manifestacija u školi i drugim ustanovama.

Literatura za horsko pjevanje treba da sadrži kompozicije iz svih muzičkih stilova, kako bi se učenici upoznali sa osnovnim karakteristikama stila koji se obrađuje.

Literaturu odabira nastavnik u kojoj se nalaze narodne melodije u umjetničkoj obradi, dječije pjesme, lakši ženski horovi domaćih i stranih autora folklornog i umjetničkog sadržaja dvoglasnih kompozicija "a capella", sa pratnjom klavira, drugih solističkih instrumenata, kamernih sastava ili školskih orkestara.

ORKESTAR

(2 časa sedmično od 5- 9 razreda)

Ciljevi i zadaci nastave orkestra u osnovnim školama su:

- formiranje navike i razvijanje smisla za skupno muziciranje,
- razvijanje muzičkog ukusa i ljubavi prema muzičkim ostvarenjima raznih stilskih pravaca,
- razvijanje osjećaja odgovornosti pojedinca kao člana kolektiva i kolektiva kao cjeline.

Orkestri u osnovnim škola se formiraju prema mogućnostima učenika i zastupljenošću instrumenata u školi. U skladu s tim, nastavnik odabira, literatura se odnosi na pojedine grupe instrumenata za kulturne i javne djelatnost koje predstavlja rezime cjelokupnog odgojno – obrazovnog rada škole.

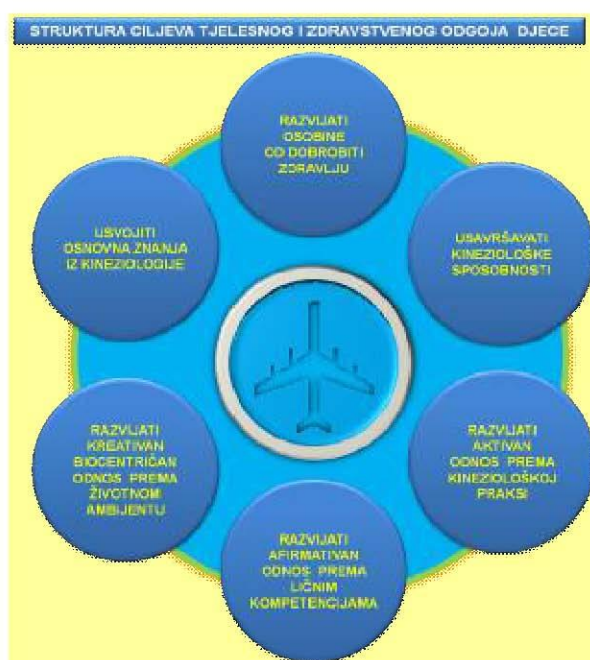
METODIČKE UPUTE

Hor i orkestar treba formirati od učenika od 5 do 9 razreda. Broj i vrstu horova, orkestara, škola utvrđuje godišnjim programom rada, vodeći računa da što veći broj učenika budu obuhvaćeni nastavom skupnog muziciranja.

Rad sa horom, orkestrom, treba da bude sistematski, kontinuirani i usmjereni na stalnom izgrađivanju smisla za zajedničko muziciranje i osjećanje pripadnosti cjelini sa kojom se izvodi muzičko djelo. Da bi se to postiglo, treba izvršiti izbor muzičkih djela koja će se izvoditi u toku školske godine, a prema uzrastu i tehničkim mogućnostima . Iz navedene literature nastavnik će odabrati djela koja najviše odgovaraju vrsti i sastavu hora i orkestra vršeći neophodna prilagođavanja ili transkripcije prema potrebi.

Od posebnog značaja je dobro odabran program, koji treba da bude kvalitetan i za učenike koristan i zanimljiv.

NASTAVNI PLAN I PROGRAM OSNOVNA ŠKOLA

Predmet: TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

5.razred

Sarajevo, juni 2018.godine

PROGRAM NASTAVE TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA ZA PETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Osnovni cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je osposobiti učenike za primjenu osnovnih kinezioloških znanja i kinezioloških iskustava - koja će im omogućiti samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotornih i funkcionalnih sposobnosti i stimuliranja normalnog rasta i razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Komplementarni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učenicima pomoći da: (1) usvoje osnovna znanja i razviju interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja; (2) usvoje osnovna kineziološka znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i steknu kineziološka iskustva (iz područja psihomotornih aktivnosti) za cjeloživotno tjelesno vježbanje; (3) usvoje znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa; (4) aktivno koriste slobodno vrijeme i snalaze se u urgentnim situacijama; (5) zadovolje potrebu za igrom i kretanjem i razviju interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima; (6) razumiju, poštuju i promoviraju ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma; (7) uvažavaju svoje kompetencije i racionalno ih afirmiraju.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

Ciljevi, sadržaji i ishodi

CILJ EVI	SADRŽAJI	ISHODI	Djevojčice	Dječaci	
1. Obrazovni	1. Osnovna teorijska znanja	Tjelesno vježbanje i volumenoznost tijela	posjeduje osnovna znanja o povezanosti tjelesnog vježbanja sa volumenožnošću tijela	x	x
		Ishrana i zdravlje	posjeduje osnovna znanja o uticaju pravilne ishrane na zdravlje	x	x
		Indeks tjelesne mase (ITM)	izračunava ITM-a	x	x
		Umor u školi i načini njegovog otklanjanja	posjeduje osnovna znanja o umoru u školi i načinima njegovog otklanjanja	x	x
		Organizacija sportskih takmičenja	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o organizaciji sportskih takmičenja i suđenju u različitim kineziološkim aktivnostima	x	x
		Prehrana i tjelesni napor	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o značaju prehrane za tjelesne napore	x	x
	2. Osnovna motortička znanja	1. Trčanja: - Ciklična kretanja različitim tempom do 6 minuta - Brzo trčanje do 60 m iz niskog starta	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o cikličnim kretanjima različitim tempom do 6 min, te brzom trčanju do 60 m iz niskog starta, zgrčka,	x	x
		2. Skakanja: - Skok uvis prekoračnom tehnikom »škare« - Skok udalj zgrčnom tehnikom - Zgrčeni skok odrazom s odskočne daske	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o skoku u uvis "škarama"	x	x

		3. Bacanja: - Bacanje male medicinke od 1 kg s mjesta lijevom i desnom rukom	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o bacanju medicinke od 1 kg s mjesta zamahom lijevom i desnom rukom	x	x	
		4. Višenja, upiranja i penjanja: - Penjanje po motki do 5 m - Jednonožni uzmah na niskoj pritci - Stoj na rukama uz okomitu plohu - Njih u uporu na paralelnim ručama do sjeda raznožno - Galop naprijed po tlu i na gredama različitih visina -Vaga zanoženjem na tlu i na gredama različitih visina	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o njihu u uporu na ručama do sjeda raznožno, jednonožnom uzmahu na niskoj prečci, stoju na rukama uz vertikalnu površinu, penjanju na motku do 5 m, galopu naprijed po tlu i na gredama različitih visina, vagi zanoženjem na tlu i na gredama različitih visina	x	x	
		5. Preskakanja: - Raznoška	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o izvođenju zgrčke	x	x	
		6. Ritmičke i plesne strukture: - Osnovni koraci aerobike niskog i visokog intenziteta - Skok »škarice« - Narodni ples po izboru iz zavičajnog područja	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o osnovnim koracima aerobike niskog i visokog intenziteta, skoku „škarice“ te narodnom plesu po izboru iz zavičajnog područja	x	x	
		7. Igre: Rukomet: vođenje lopte različitim načinima; dodavanje i hvatanje lopte različitim načinima; šut s tla osnovnim načinom Košarka: osnovni košarkaški stav u napadu s loptom i pivotiranje; šut jednom rukom s prsiju iz mjesta; slobodna igra 1:1 Odbojka: vršno odbijanje iz srednjeg odbojkaškog stava; podlaktično odbijanje; donji servis i prijem servisa vršno; igre vršnim odbijanjem 1 : 1, 2 : 2 Nogomet: Zaustavljanje lopte hrptom stopala principom amortizacije; osnovno oduzimanje lopte sučelice; žongliranje loptom	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukometu -vođenju lopte rukom različitim načinima, dodavanju i hvatanju lopte rukom različitim načinima, šutiranje s tla rukom osnovnim načinom; košarci - šutiranje jednom rukom s grudi iz mjesta, košarkaškom stavu i pivotiranju ; odbojci - vršnom odbijanju iz srednjeg odbojkaškog stava, podlaktičnom odbijanju, donjem servisu i prijemu servisa vršno, mini odbojci 3:3; nogometu -zaustavljanju lopte amortizacijom hrptom stopala, oduzimanju lopte sučelice ili bočnim izbjijanjem, žongliranju loptom	x	x	
2. Antropološki	1. Motoričke sposobnosti	- Snaga: - Brzina: - Koordinacija: - Ravnateža: - Gibljivost: - Preciznost:	Odgovarajući sadržaji iz: 1.2..1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. i 8., kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline	s potrebnom jakošću i brzinom izvodi jednostavne pokrete i kretanja	x	x
				posjeduje neophodnu nervno-mišićnu kordinaciju i kontrolu složenijih pokreta	x	x
				postiče optimum motoričkih sposobnosti brzine, koordinacije, gibljivosti i ravnateže	x	x
	2. Funkcionalne sposobnosti			samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj maksimalnog primitka kisika	x	x
				značajnije usavršava sisteme anaerobnog dobivanja energije za eksplozivne i brzinske aktivnostima	x	x

	3. Morfološke osobine	održava povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva, razumije funkcionalno-morfološke promjene i probleme tokom puberteta i sazrijevanja	x	x
3. Odgojni	Tjelesne sposobnosti osoba različitih spolova	poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba različitih spolova	x	x
	Tjelesne sposobnosti osoba s posebnim potrebama	poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba sa i bez posebnih potreba	x	x
	Emocionalna samoregulacija	posjeduje dovoljan nivo strplivosti u odnosu prema učitelju i sistem rada	x	x
	Suđenje i pravila igre	posjeduje uljudne navijačke navike, prihvaća pozitivne sportske i ljudske uzore	x	x
	Kultura ponašanja	dostojanstvano iskazuje razočarenje i zadovoljstvo neuspjehom odnosno uspjehom; prepoznaje pogreške i osuđuje neprimjerena ponašanja; surađuje u igri i nenasilno rješava konflikte	x	x

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je zdravstveni odgoj ne samo širenje informacija o zdravlju već aktivan proces učenja kroz iskustva primjerena individualnim i zajedničkim potrebama s ciljem da se: zdravlje učini cijenjenom društvenom vrijednošću, pomogne djetetu da postane odgovorno za svoje zdravlje i unaprijedi razvoj i korišćenje zdravstvenih usluga. Najčešći sadržaji su iz slijedećih nastavnih cjelina i tema: zdravlje porodice, zdrava životna sredina, ishrana, humani odnosi među polovima, međuljudski odnosi, mentalno zdravlje, povrede, različiti faktori rizika, odnos zdravstvenog radnika i pacijenta, zaštita od bolesti itd.

Rast i razvoj djeteta u ovom periodu, prije svega, karakterizira usporen tjelesni rast, početak intenzivnog rasta mišića, veliki nivo razvijenosti koordinacije kretanja, određeni nivo intelektualne razvijenosti za prihvatanje grupnih uputstava, socijalna razvijenost za kooperativne odnose sa vršnjacima i, zbog opterećenja u školi, višak tjelesne energije koji se može uspješno osloboditi u tjelesnim aktivnostima. Ovo razdoblje je najpogodnije vrijeme za učenje motoričkih aktivnosti za koje je potrebno mnogo usvojenih elemenata, a koje čine osnovu za uspješan razvoj stuktura motoričkih programa pojedinca.

Potrebno je usvojiti određeni fond osnovnih sportskih znanja iz atletike, gimnastike, ritmike i sportskih igara. Posebna pažnja posvećuje se odgovarajućem izboru sadržaja za optimalan razvoj motoričkih sposobnosti i usvajanje brojnih i raznovrsnih sportskih znanja. Također, igra je još uvijek zastupljena skoro na svakom satu vježbanja. U različite djelove nastavnog sata, gdje to uvjeti omogućuju, uključuje se muzika, naglašava izražavanje pokretima, imitiranje i stvaralaštvo i upotrebljavaju različiti rekviziti. Djeca ovog uzrasta su sposobna za prihvatanje detaljnih uputstava, njihova socijalna razvijenost osigurava uspješan grupni rad, spremna su za usvajanje osnova pomoći i sigurnosti. Razvija se i njeguje shvatanje sporta kao važne vrijednosti zdravog života.

Za drugi osnovnoškolski ciklus, koji obuhvaća 4., 5. i 6. razred osnovne škole, karakteristično je postupno i progresivno razlikovanje djevojčica i dječaka u morfološkim, motoričkim i funkcionalnim obilježjima. Stoga treba postupno usmjeravati nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja prema optimalnom razvoju i usavršavanju onih znanja, sposobnosti i osobina koje su u ovom i narednom razvojnom razdoblju bitne za učenike. Slijedom bioloških i popratnih

psihosocioloških različitosti između učenika i učenica, sa stajališta naučnih i stručnih saznanja predmetna nastava tjelesnog i zdravstvenog odgoja mora biti organizirana posebno za učenice, a posebno za učenike.

Program tjelesnog i zdravstvenog odgoja zasnovan je na osnovnim postavkama tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja, a usmjeren je na obrazovnu, antropološku i odgojnu komponentu sistema odgoja i obrazovanja. S obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena temeljnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoja osobnosti učenika. Cilj joj je sistemski i trajna promjena prvenstveno motoričkih, morfoloških i funkcionalnih obilježja učenika putem tjelesne aktivnosti ispoljene kroz djelotvorno: (a) svladavanje *prostora* (različiti oblici i vrste kotrljanja, kolutanja, puzanja, hodanja i trčanja, kojima se svladavaju distance na različitim vrstama podloge, nagiba i pravaca), (b) svladavanje *prepreka* (različite vrste i oblici provlačenja, penjanja i silaženja, skokovi, naskoci, saskoci i preskoci, kojima se svladavaju različite vrste okomitih, kosih i horizontalnih prepreka bez uporabe tehničkih i drugih pomagala), (c) svladavanje *otpora* (različite vrste i oblici potiskivanja, vučenja, dizanja i nošenja, kojima se svladavaju pasivni otpori objekata različitih masa i oblika, te različite vrste i oblici pojedinačnih skupina tzv. nadvlačenja, potiskivanja i njihove kombinacije, kojima se svladavaju nepredvidive aktivne dimaničke sile suvježbača). (d) *manipuliranje objektima* (različite vrste i oblici bacanja i hvatanja, ciljanja i gađanja, slaganja i rastavljanja predmeta, kojima se svladavaju jednostavne i složene operacije baratanja objektima različitog broja, oblika i masa u određenom prostoru i vremenu); ili specificirane kao: (a) monostrukturna motorička znanja, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) aciklična motorička znanja, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) kompleksna motorička znanja, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., (d) "estetska" motorička znanja (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.; odnosno i kao opća motorička znanja podijeljena na znanja za: (a) razvoj funkcionalnih sposobnosti (aerobnih i anaerobnih), (b) razvoj motoričkih sposobnosti (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) regulaciju morfoloških obilježja (aktivne mišićne mase i balastne mase).

Ovo je razdoblje optimalno za razvoj brzine reakcije na zvučne i vidne podražaje, manipulaciju predmetima i suradnju u prostoru s drugim učenicima. Motoričke sposobnosti koordinacija, gibljivost, statička i dinamička ravnoteža nalaze se u razdoblju pojačane transformacijske osjetljivosti, što omogućuje veće promjene.

Tjelesna aktivnost uz opće morfološke učinke, koji podrazumijevaju utjecaj na sastav tijela unutar kojeg se ističe povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva te prevencija pretilosti; razvoj motoričkih sposobnosti znatno iznad nivoa dostižnog samo spontanom biološkim rastom i razvojem, čime se povećava mogućnosti motoričkog izražavanja učenika u svim aktivnostima; te uz fiziološke učinke usmjerene na podsicanje funkcija krvožilnog i dišnog sistema i djelovanje na kvalitet koštano-mišićnoga sistema -pozitivno djeluje i na imunološki sistem, nužan za održavanje zdravlja i prevenciju akutnih i hroničnih bolesti, odnosno i na cjelokupni antropološki status. S ukupnog antropološkoga stajališta izrazito je značajno prepoznati nadarenu djecu i, u dogovoru s roditeljima ili starateljima, uputiti ih u primjerene sportske klubove.

Cilj odgojne komponente tjelesnog i zdravstvenog odgoja jeste stvaranje takvog sistema vrijednosti učenika prema tjelesnom vježbanju koji će podstaknuti samostalno i cjeloživotno provođenje tjelovježbe, te stimulirati djecu i mlade da se uključe u sportske klubove i bave sportskom rekreacijom u drugoj i trećoj životnoj dobi.

VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE U NASTAVI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA

Aktivnost učenika se prati, vrednuje i ocjenjuje u okviru nastavnog procesa (časa), vanastavnog procesa u okviru škole, vanškolskim aktivnostima i slobodnim aktivnostima.

Rješavanje problema vrednovanja i ocjenjivanja učenika u nastavi tjelesnog i zdravstvenog odgoja izvodi se: (1) procjenjivanjem tjelesnog razvoja (visine, težine i držanja tijela), (2) testiranjem manifestnih motoričkih i funkcionalnih dimenzija i procjenom latentnih motoričkih (koordinacije, agilnosti, ravnoteže, preciznosti, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti) i funkcionalnih (kardiovaskularnih i respiratornih) sposobnosti i (3) ocjenjivanjem znanja, sportsko-tehničkih dostignuća i stavova učenika prema tjelesnom i zdravstvenom odgoju.

Jedna od baterija mjernih instrumenata za procjenu tjelesnog razvoja, funkcionalnih i psihomotoričkih sposobnosti mogla bi biti:

1. Tjelesni razvoj: tjelesna visina, tjelesna masa i držanje tijela;
2. Funkcionalne sposobnosti: trčanje u vremenu od 3 minute;
3. Psihomotoričke sposobnosti: brzina frekvencije pokreta – taping rukom, koordinacije – poligon natraške, eksplozivne snage – skok u dalj s mjesta, repetitivne snage – pretklon trupa, statičke snage – vis u zgibu, fleksibilnosti – pretklon raznožno.

U drugom ciklusu ocjenjivanje je opisno i brojčano i opisno. Opisna ocjena obuhvaća kratak opis uspješnosti i napretka učenika, njegove suradnje, aktivnosti u pojedinim sadržajnim cjelinama i, eventualno, sklonosti. Podaci o tjelesnom razvoju i sposobnostima unose se u dnevnik rada nastavnika. Rezultati praćenja služe kao osnova za programiranje rada, u individualnom pristupu i određivanju radnih zadataka za svakog učenika, kao i za njihovo ocjenjivanje.

Ocjenjivanje ima ulogu podsticajne povratne informacije, što znači da se mora voditi računa o sljedećem: (1) povratna informacija je efikasna ukoliko je data neposredno nakon aktivnosti na koju se odnosi, ili tokom obavljanja aktivnosti, (2) ona mora da bude konkretna, tj. mora da se odnosi na aktivnosti i učinka ne na ličnost ili trajne karakteristike osobe, (3) ona mora biti pozitivna, da sadrži isticanje onih elemenata koji su za pohvalu, a tek potom onih elemenata u odnosu na koje bi dijete trebalo ili moglo da uloži dodatne napore. Ovako postavljeno i realizirano praćenje napretka učenika i ocjenjivanje (kvalitativno, kontinuirano, konkretno, pozitivno i adekvatno obrazloženo), doprinosi i njihovom razvoju pojma o sebi, formiranju realne slike o sebi, o onome što znaju, umiju, o svojim sposobnostima, što je značajno za razvoj samopoštovanja učenika i zdravog odnosa prema sebi i svijetu oko sebe.

2.DJECA SA POTEŠKOĆAMA U UČENJU I RAZVOJU

OKVIRNI PROGRAMSKI SADRŽAJI ZA V RAZRED

2.1. UVOD

Odgoj i obrazovanje djece, pa i djece sa poteškoćama u razvoju i učenju je od prioritarnog javnog interesa i treba biti dio jedinstvenog odgoja i obrazovanja.

Inkluzija u obrazovanju nije samo podrška u učenju djeci sa poteškoćama, već je podrška učenju i sudjelovanju svih učenika u redovnoj školi. Inkluzija je utemeljena na konceptu jedinstvenog obrazovnog sistema koji naglašava neophodnost individualizacije rada sa svim učenicima, a ne samo onim koji su označeni kao posebni.

Kod nekih učenika, čije potrebe i mogućnosti to zahtijevaju, individualizacija će ići do individualno prilagođenih programa.

Polazeći od tog koncepta Okvirni plan i program je, a njegova realizacije treba biti još potpunije, u saglasnosti sa prirodom djece, pa i djece sa potrebom posebnog pristupa u razvoju ili učenju, i njihovim mogućnostima. Odabir nastavnih sadržaja, oblici rada, podsticaji trebaju obezbjeđivati osnovni odgoj i obrazovanje i optimalno pomagati cjelokupni psihofizički razvoj djeteta, u određenoj mjeri ih pripremiti za život i rad, te uključivati u aktivan društveni život.

Individualizirani i individualno prilagođeni pristup učenicima je temeljni stav, bez kojeg nema adekvatnog rada sa svim kategorijama učenika.

Iz tog razloga i poštujući savremena teorijska saznanja, kao i najsavremenija praktična iskustva u radu sa djecom sa posebnim potrebama, a posebno sa djecom sa poremećajima u razvoju, neophodno bi bilo da se, kao podrška učenju sve djece, angažuju stručnjaci različitih profila: defektolog (oligofrenolog), rehabilitator, logoped, pedagog, psiholog, socijalni radnik, zdravstveni radnici različitih profila i specijalni pedagozi različitih profila.

Da bi učenici sa poteškoćama u razvoju i učenju mogli da prate plan i program rada u redovnim odjeljenjima neophodno je za njih individualizirati Okvirni nastavni plan i program.

Ovaj Prijedlog programskih sadržaja treba da posluži isključivo u svrhu individualizacije minimuma programskih sadržaja u redovnom odjeljenju uz sadržaje koje će svaki voditelj raditi prema Okvirnom nastavnom planu i programu.

Navedeni sadržaji su samo programska orijentacija u redovnim i posebnim školama.

Ukoliko dijete značajno odstupi u odnosu na svoj kalendarski uzrast potrebno je izraditi posve individualno prilagođeni plan i program (kao sastavni dio redovnog Okvirnog nastavnog plana i programa, odnosno redovnog participiranja učenika u učionici).

Korekciono-terapeutske programi koji su planirani za rad u okviru produženog stručnog tretmana sastavni su dio jedinstvenog vaspitno-obrazovnog rada i ponuđenih programskih sadržaja.

Individualni prilagođeni nastavni plan i program mora biti tako koncipiran da zadovolji princip inkluzivnog odgoja i obrazovanja u redovnoj osnovnoj školi. Treba omogućiti rad sa djetetom sa poteškoćama u razvoju ili učenju unutar redovnih odjeljenja, kao integralni dio svih odgojno – obrazovnih aktivnosti koje su djetetu dostupne prema njegovim sposobnostima i mogućnostima.

Odgoj i obrazovanje djece sa posebnim potrebama u specijalnim školama odvijat će se, orijentaciono po ovom Okvirnom nastavnom planu i programu, ovim okvirnim sadržajima nastavnog plana i programa uz obavezan individualno prilagođeni program (u pismenoj formi), usvojen od strane stručnog tima škole i roditelja djeteta, nastavničkog vijeća škole ili odjeljenjskih vijeća

INKLUZIVNI PRISTUP OBRAZOVANJU UČENIKA S POTEŠKOĆAMA U UČENJU I RAZVOJU U ODJELJENJIMA V RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

O inkluziji se može razmišljati kao o pogledu na svijet, kao o cilju aktivnosti, kao o neprestanom nikad -završenom procesu, kao o strategiji, kao o planu aktivnosti. Čini nam se upotrebljivim sljedeće određenje inkluzije: to je način mišljenja utemeljen na određenim uslovima i stavovima koji pomažu u stvaranju inkluzivne škole i inkluzivnog društva.

Osnovna navedena uvjerenja i stavovi su:

- sva djeca mogu učiti,
- sva djeca imaju pravo na obrazovanje u heterogenim razrednim odjelima sa svojim vršnjacima u njima, prostorno, najbližoj školi,
- školski sistem je odgovoran uvažiti obrazovne i psihološke potrebe svih učenika i osigurati im neophodnu podršku i pomoć (Naukkarinen, A. 2002 str.1)
- roditelji se uključuju u odlučivanje o izboru sadržaja rada učenika.

Cilj inkluzije u obrazovanju nije pružanje podrške u učenju i sudjelovanju samo učenicima s posebnim potrebama, nego podrške u učenju i sudjelovanju svih učenika u redovnoj školi. Inkluzija je utemeljena na konceptu jedinstvenog obrazovnog sistema umjesto, još uvijek prevladajućeg, dualnog sistema obrazovanja.

Jedinstven obrazovni sistem naglašava neophodnost individualizacije odgojno - obrazovnog rada sa svim učenicima, a s učenicima koji su označeni kao posebno zahtjevni, individualno prilagođenim programima.

Tri su temeljne praktične komponente obrazovne inkluzije.

- Prvo, postojanje mreža za podršku učiteljima i učenicima.
- Drugo, suradnja učitelja, drugih uposlenika i roditelja. To je proceduralna komponenta koja uključuje pojedince različitih specijalnosti (učitelje, specijalne učitelje, školske savjetnike itd.), roditelje i same učenike u proces planiranja i realiziranja planiranih sadržaja.
- Treće, suradnja učenika u procesu učenja i drugim aktivnostima. To je instrukcijska komponenta povezana sa stvaranjem poticajnih uslova za učenje u okviru razreda u kojima se uvažavaju postignuća učenika različitih sposobnosti i interesa. Timovi za učenje „partnersko učenje, interaktivno učenje, suradničko učenje u grupi, su neki od oblika međusobne saradnje učenika“ (Sainback, W. & Stainback, S. str. 3-4).

Inkluzija u obrazovanju podrazumijeva:

- jednako vrednovanje svih učenika bez obzira na njihove sposobnosti, znanje, nacionalnu pripadnost, imovinsko stanje itd.;
- unapređenje sudjelovanja učenika u školskim i izvanškolskim aktivnostima;
- restrukturiranje školske prakse tako da ona može odgovoriti različitim potrebama učenika;
- smanjivanje ili uklanjanje barijera učenja i sudjelovanje svih učenika, a ne samo učenika koji su označeni kao oni koji imaju posebne obrazovne potrebe;
- razlike između učenika promatrati više kao sredstvo za podršku učenju nego kao problem koji treba prevladati;
- naglašavanje uloge škola u izgradnji zajednice, razvoju vrijednosti, isto tako kao i unapređenju postignuća učenika u učenju;
- prepoznavanje obrazovne inkluzije kao jednog od aspekata inkluzije u društvu (Booth, T., Ainscow, M., Black-Hawkins, K., Vaughan, M. & Shaw, L. str. 12).

Ovaj pristup radikalno mijenja shvaćanje i odnos prema učenicima s posebnim potrebama te postepeno napušta i upotrebu termina „posebne potrebe“ što nisu prihvatili ni sami učenici, pa govori o različitim preprekama ili barijerama učenju i uključivanju učenika u nastavni proces.

U razmišljanju o uzrocima teškoća u razvoju fokus se pomijera sa učenika (stupanj dostignutog intelektualnog razvoja, tjelesni i senzorni nedostaci, nedostaci u području pažnje, pamćenja mišljenja i govora) na uzroke teškoća u socijalnom okruženju kao što su: nedostatak odgovarajuće legislative, manjkavosti u obrazovanju nastavnika, društveni položaj odgojno-obrazovnog rada, neprilagodljivost ili nefleksibilnost nastavnih programa, nedostupnost službi za podršku i pomoć, stavovi prema onima koji su različiti, nedostaci u arhitekturi, neuključenost i nedovoljna informiranost roditelja itd.

Prepreke učenju i sudjelovanju učenika mogu se nalaziti u: širem političkom, društvenom i ekonomskom okruženju, obilježjima obrazovnog sustava, načinu organiziranja i funkcioniranja konkretne škole, radu nastavnika kao pojedinca i u samom učeniku.

Inkuzivni pristup temelji se na jedinstvenom ili zajedničkom sistemu odgoja i obrazovanja koji polazi od sljedećih pretpostavki:

- Individualizirani pristup svim učenicima, a ne samo učenicima koji su označeni kao drugačiji.
- Individualni pristup u segmentima programa ili u cjelokupnom programu je kod nekih učenika sa značajno smanjenim saznavnim sposobnostima ili sa visoko iznadprosječnim snajnim sposobnostima, neophodan.
- Odbacuje se shvaćanje o specijalnim i normalnim učenicima, a prihvata razmičljanje o prepoznavanju položaja učenika duž kontinuuma tjelesnih, intelektualnih, psihičkih i drugih karakteristika.
- Naglašavaju se specifične potrebe u poučavanju svih učenika, a odbacuje opravdanost velikih troškova u procesu dijagnosticiranja i kategoriziranja učenika kao do sada.
- Unaprijeđuju se suradnički odnosi između učitelja, a napuštaju odnosi koji su promovirali kompeticiju i otuđenje.
- Redovni okvirni obrazovni programi se prilagođavaju potrebama svih učenika, a napušta se stav o prilagođavanju učenika redovitom obrazovnom programu i, u slučaju neuspjeha, upućivanju u specijalnu školu. Specijalna škola postaje centar za stručnu podršku u učenju, u različitim stalnim i prelaznim formama.
- Svi učenici, na zahtjev roditelja, se obrazuju u redovitom sistemu obrazovanja (Naukkarinen, A.(2002b str.3), uz izgrađenu mrežu podrške.

Osnovne odrednice inkluzivnog pristupa

1. Učenici uče i pohađaju nastavu u heterogenim razrednim odjelima:

- grupiranje učenika unutar odjela nasuprot eventualnom izdvajanju koje je samo je samo privremeno, fleksibilno i određeno konkretnim kratkoročnim ciljem,
- pripadnici odjeljenja se nakon privremenog, kraćeg, izdvajanja ponovo vraćaju i uklapaju u odjeljenje.

2. Suradnja učitelja:

- u učionici osim učitelja, kada je to potrebno, rade i drugi profesionalci (pomoćni učitelj, specijalni učitelj itd.)
- potrebna pomoć različitih profesionalaca učeniku se osigurava kada god je to mogućeu redovnom razredu, ili odjelu redovne škole. Samo u uslovima kada to interesi djeteta nalažu pomoć se organizuje u posebnim centrima, privremeno ili trajno.

- učitelji, stručni saradnici, rukovodstvo škole, roditelji učenika, predstavnici socijalnih i zdravstvenih organizacija rade timski zasnivajući svoju aktivnost na pretpostavci da je svako od njih odgovoran ne samo za kvalitetu svog rada nego i za ukupni razvoj učenika,
- multiprofesionalna suradnja podrazumijeva međusobnu uslovljenostnost i ovisnost rada pojedinca u svim fazama tog rad, od početnog planiranja, izvođenja do konačne procjene i realizacije programa.

3. Suradnja učenika u procesu učenja:

- naglašava se važnost razvoja socijalnih sposobnosti i moralnih vrijednosti učenika te primjenjuje rad u parovima, učenje u skupinama, interaktivno učenje i sl.
- učenici su zajedno s učiteljima odgovorni za ponašanje u učionici te tok i ishod rada.

4. učenici po pravilu pohađaju najbližu školu ,tj. školu koju bi pohađali da nemaju teškoće razvoju i učenju

- pohađanje škole, kontaktiranje s istom djecom prije, tokom i poslije škole omogućava razvoj prijateljskih odnosa te prevenira otuđenje i marginalizaciju (Naukkarinen, A. (2002 a) str.11).

EDUKATIVNE KARAKTERISTIKE UČENIKA S POSEBNIM POTREBAMA

DJECA SA SMANJENIM INTELEKTUALNIM SPOSOBNOSTIMA

Kod učenika sa smanjenim intelektualnim sposobnostima često su prisutne promjene u emocionalno -voljnoj sferi: povećana uzbudljivost i inertnost, teškoće razvijanja interesa i motivacije za socijalne aktivnosti, a mogu postojati i nepravilnosti tjelesnog razvoja u području rasta, oštećenja odrađenih funkcija i motorike, teškoće uspostavljanja radnih navika i drugo.

Djeca sa lakše smanjenim intelektualnim sposobnostima se u odnosu na vršnjake prosječnih sposobnosti razlikuju u uspješnosti rješavanja verbalnih i aritmetičkih zadataka, u sposobnostima čitanja i pisanja i broju pogrešaka u tim aktivnostima, u sposobnosti prijelaza sa konkretnog na apstraktno mišljenje, u shvaćanju apstraktnih pojmova i termina, a naročito onih koji se odnose na prostor, vrijeme, količinu itd.

U odnosu na vršnjake takva djeca sporije napreduju i duže ostaju na istoj razini, sporije uče, češće manifestuju smetnje u govoru, imaju siromašniji riječnik, slabije razvijenu finu motoriku, a ponekad imaju i smetnje vida i sluha. Kod njih susrećemo smanjenu kritičnost, slabu koncentraciju, nedostavno razvijeno mišljenje, naglašenu sugestibilnost, a i emocionalnu neuravnoteženost. Djeca sa lakše smanjenim intelektualnim sposobnostima pokazuju interese koji više odgovaraju djeci niže mentalne nego što im je kronološka dobi, tj. obično se druže i igraju sa znatno mlađom djecom.

Takvu djecu teško otkrivamo u predškolskom razdoblju jer njihovo zaostajanje nije uočljivo i ne pada lako u oči roditeljima i odgajateljima. Ono postaje uočljivo tek kada dijete pođe u osnovnu školu. Tada se javljaju ozbiljne, pa i nepremostive teškoće u savladavanju programom predviđenog gradiva. Tako, njihova slabija fina motorika uzrokuje prilične teškoće u savladavanju početnog čitanja i pisanja .

Djeca sa lakše smanjenim intelektualnim sposobnostima mogu se odgajati i obrazovati te uključiti u rad i društveni život svugdje gdje postoje prikladni pedagoški, radni i socijalni uslovi za njihovu afirmaciju. Takve se osobe mogu osposobiti za jednostavne poslove. Što se prije otkriju i s njima počne rad, to su rezultati bolji.

Nastavnici viših razreda osnovne škole takvu djecu trebaju pripremati za učenje ispunjenog i sretnog življenja a manje za učenje programskih sadržaja. Ovo iz razloga što djeca sa lakše smanjenim intelektualnim sposobnostima uglavnom ne mogu savladati odgojno-obrazovne programe namijenjene ostaloj djeci. Ti se programi moraju kvantitativno i kvalitativno prilagoditi. Specifičnost rada s tom populacijom odnose se na sadržaje ali i na metode odgoja i obrazovanja. Budući da takva djeca funkcioniraju na razini konkretnog i u pravilu imaju slabije pamćenje i labilnu fluktuirajuću pažnju teško ih je motivirati za učenje i školski rad. Njihovo napredovanje u obrazovanju je sporo i uz obavezno korištenje zornih didaktičkih materijala, veći broj ponavljanja te sporije prelaženje gradiva. Ova djeca nerijetko prekidaju zadatak na čijem rješavanju rade i počinju neki drugi posao ili neku drugu aktivnost, pri čemu pokazuju površnost i rastresenost.

Takvo ponašanje može se djelomično mijenjati uključivanjem te djece u njima bliske sadržaje i na razini funkcionisanja koje odgovara njihovim potencijalima.

Neophodno je, također, kreirati odgojne situacije koje potiču njihovu socijalizaciju i obrazovnu afirmaciju. Osobito je značajna svakodnevna praktična primjena novostečenih znanja i podrška u produženom stručnom tretmanu.

Sadržaji slobodnih aktivnosti i rehabilitacijski sadržaji (korekcija govora, terapija glazbom i sl.) koriste se u cilju svestranog stručnog tretmana tih osoba.

Nastavniku mogu biti do velike pomoći roditelji djece čije je angažiranje u aktivnostima s djecom veoma važno, ponajprije za djecu, a i za školu u cjelini. Pomoć u savremenim pa i našim složenim uslovima mogu biti i volonteri koji dobiju pedagošku preporuku svojih matičnih odgojno-obrazovnih i sličnih profesionalnih ustanova te (prosvjetnopedagoških zavoda).

SMETNJE VIDA

- Smetnje vida obuhvaćaju sljepoću i slabovidnost.
- Slijepom osobom se smatra osoba koja na boljem oku s korekcijom ima ostatak vida od 5% (0,05).
- Slabovidom se smatra osoba koja na boljem oku s korekcijom ima ostatak vida od 6 do 25 %.

U proučavanju utjecaja sljepoće na ličnost djeteta neophodno je uvažavati individualni pristup: je li dijete slijepo od rođenja ili je gubitak vida nastupio u kasnijoj dobi, kakav je djetetov individualni zdravstveni status, karakteristike socijalne sredine u kojoj dijete živi itd. Dosadašnja istraživanja intelektualnih sposobnosti dokazala su da je među slijepima redovno visok prosjek intelektualno nadprosječnih, nešto manji postotak prosječnih i određeni postotak graničnih i osoba sa sniženim intelektualnim sposobnostima.

Danas je prihvaćeno mišljenje da sama sljepoća bitno ne utječe na inteligenciju slijepih osoba.

Kada je u pitanju emocionalna i socijalna adaptacija slijepih manja sposobnost prilagođavanja u nekim slučajevima nije samo posljedica nedostatka vida, već se tu mogu ispreplesti i neki drugi činitelji. Jedan od glavnih činitelja koji mogu izazvati negativan odnos slijepog djeteta prema samom sebi i okolini jest pogrešan stav socijalne okoline.

Eventualne teškoće na planu prilagođavanja, koje se javljaju u obliku egocentrizma nisu, dakle, izravno proporcionalane stupnju gubitka djetetovog vida. Shvaćanja prema kojima slijepi imaju osobitu sposobnost pamćenja, ili su obdareni za glazbu ili pak za usmeno računanje danas su napuštena, a smatra se da se te njihove sposobnosti razvijaju kao posljedica konstantne upućenosti na korištenje i vježbanje tih sposobnosti.

Kad je riječ o osobinama karakterističnim za slijepučenike kao: sklonost fantaziranju, stereotipni pokreti tijela, sklonost pasivnosti i nedostatak samoinicijativnosti potrebno je istaknuti da one nisu prisutne kod svih slijepih učenika, a tamo gdje postoje nisu jednako

izražene.

Dosadašnja iskustva u radu sa slijepom djecom pokazuju da takva djeca u procesu odgoja i obrazovanja nisu pesimistički orjentirana, ali to mogu postati ukoliko su stavovi nastavnika, vršnjaka i roditelja pesimistični i ispunjeni sažaljenjem.

Slabovidni učenici svoj reducirani vid uspješno koriste u uslovima kada je, ovisno o vrsti i stupnju vizuelne smetnje, instalirano odgovarajuće osvjetljenje, osiguran nagib, veličina i udaljenost teksta pri čitanju te izbjegnuto blještanje.

Slabovidna djeca nerijetko mogu imati maglovitu, nejasnu i nedefiniranu sliku pred očima. Mogu manifestovati teškoće razlikovanja detalja na predmetima i slikama koje percipiraju. Mogu se brzo zamarat i zbog toga postati nervozna, nestrpljiva i površna u promatranju i učenju. Takvoj djeci općenito nedostaje smireni tempo vizualnog percipiranja, a naročito u slučajevima nistagmoidne fiksacije. Nistagmoidna fiksacija je nemirna i lutajuća fiksacija koja može biti horizontalna, vertikalna i kružna. Ona je posljedica konstantnog titranja očiju koje se zbiva neovisno o djetetovoj volji i uzrokuje teškoće fiksiranja predmeta, slika ili pokreta za vrijeme vizualnog promatranja.

U nastavi, u principu na slabovidnog učenika treba gledati kao na dijete s vidom koji se odgaja, obrazuje, radi i živi među vršnjacima i ljudima zdravog vida. Što se tiče njegovih sposobnosti i sposobnosti ostalih vešnjaka, nema pouzdanih dokaza o postojanju značajnih razlika između njihovih sposobnosti osim, naravno, u onim slučajevima kada uz slabovidnost postoji neka druga utjecajna teškoća u razvoju, prema kojoj je potrebno uskladiti adekvatnost pristupa.

Ukoliko nemaju dodatnih smetnji, slijepa i slabovidna djeca mogu se uključiti u redovite odgojne i obrazovne programe i uglavnom ih uspješno savladavaju. Međutim, osobitosti rada sa slijepima uglavnom su u području:

- nastave,
- vježbanja i rehabilitacije preostalog vida,
- osposobljavanja za samopomoć u svakodnevnom životu i
- orijentacije i kretanja u prostoru.

Metode nastave adaptiraju se percipiranju i usvajanju znanja u uvjetima nedostatka vida pri čemu se umjesto crnog tiska koristi reljefni Braillov tisak i taktilno čitanje i pisanje. Taktilni put je osnovni put percipiranja i spoznavanja slijepih, ali se koriste i ostali putevi primanja informacija, pogotovo auditivni put. Specifičnosti se javljaju u početnom čitanju i pisanju, koje prosječno inteligentna slijepa djeca savladaju u razdoblju približno predviđenom za savladavanje čitanja i pisanja na crnom tisku. Ovladavanje reljefnim taktilnim tiskom iznimno je važno za dalje školovanje, kada se uz standardne tekstove na Braillovom pismu, u višim razredima osnovne škole počinju koristiti simboli za matematiku, hemiju, glazbu i slično.

Specifičnosti postoje i u nastavi aritmetike gdje se upotrebljava računarska sprava za slijepe te u nastavi geometrije gdje se zbog teškoća slijepih u poimanju treće dimenzije-perspektive neki programski sadržaji ne mogu kvalitetno obraditi pa se oni modificiraju u skladu sa mogućnostima slijepih.

U nastavi likovnog te radno-tehničkog i tjelesnog odgoja, također su nužne modifikacije nastavnog programa s naglaskom na sadržajima dostupnim slijepima. U procesu odgoja i obrazovanja te populacije naglasak je općenito na individualnom pristupu i programu i stvaranju uvijeta za neposredno percipiranje svim raspoloživim osjetilima.

Vježbanje ili rehabilitacija preostalog vida novo je područje rada sa slijepima koji se kod nas afirmira posljednjih nekoliko godina. Njegova je svrha da se u didaktički funkcionalnim situacijama djeca osposobljavaju za racionalno korištenje svog preostalog, makar i skromnog vida. Upotrebom preostalog vida percipiranje slijepih može se znatno unaprijediti i pridonijeti realnosti njihove slike o svijetu koji ih okružuje.

Posebno naglašen sastavni dio rada sa ovom djecom je osposobljavanje za

samopomoć u svakodnevnom životu koja se odnosi na usvajanje vještina i navika koje djeca zdravog vida spontano usvajaju, a slijepo je za te aktivnosti potrebno sistematsko osposobljavati jer oni nemaju mogućnost imitacije pokreta i radnji ljudi iz neposredne okoline. To osposobljavanje odnosi se na usvajanje vještina i navika iz područja osobne higijene, održavanja odjeće i obuće, stanovanja, pripremanja i konzumiranja hrane, estetskog uređenja prostora, komuniciranja s drugim ljudima itd.

Nešto je drugačija situacija sa slabovidnom djecom koja imaju potrebu za reduciranjem kvantiteta i tempa prelaženja programom predviđenog gradiva. Toj djeci je potreban uvećani crni tisak ili optička pomagala (naočale, povećala, projektori, TV zatvorenog kruga itd.), odgovarajuće osvjetljenje i klupe s mogućnošću prilagođavanja nagiba za čitanje i pisanje. Od ostalog pribora potrebne su specijalne bilježnice s matiranim papirom i debljim crnim linijama te mekane olovke ili kvalitetni flomasteri koji ostavljaju deblji, uočljiviji trag koji s pozadinom teksta čini dobar kontrast bez blještanja, omogućava uspješnije percipiranje i reducira pretjerano zamaranje vida.

Djeca sa oštećenjem vida (visoko slabovida), a posebno slijepa trebaju i posebne poticaje u radu, uz strogo individualizirani rad. Do značajnije opreme u našim učionicama te stručne podrške, rad u prva četiri razreda, je značajno otežan ili upitan.

Nastavnik treba biti dodatno edukovan za rad sa slabovidom djecom i obavezna je podrška tiflopedagoga.

Slabovida djeca koja imaju i ostale smetnje, a posebno ako funkcionišu na nivou smanjenih saznavnih sposobnosti trebaju znatno više poticaja i vremena za savladavanje sadržaja od djece koja ih nemaju.

SMETNJE SLUHA

Smetnje sluha odnose se na gluhoću i nagluhost. Gluhe osobe imaju gubitak sluha već od 80dbi ni uz pomoć slušnog pomagala ne mogu cjelovito percipirati glasovni govor.

Prema životnoj dobi i stupnju razvitka glasovnog govora u kojem je nastao gubitak sluha, među gluhima razlikujemo:

- osobe koje pri gubitku sluha nisu usvojile vještinu glasovnog sporazumijevanje. To su tzv. predgovorno gluhe osobe koje, iako imaju ispravne govorne organe, najčešće ne mogu govoriti zato što slušno ne percipiraju govor drugih. Gluhe su od rođenja ili su sluh izgubile tako rano da su vlastito iskustvo stekle vidom i ostalim intaktnim osjetilima. Kod ovih osoba, koje praktično žive u "svijetu tišine" postoje ozbiljne posljedice po ličnost i njezinu aktivnost, kao i školsko postignuće.

- osobe koje su prije gubitka sluha usvojile vještinu govornog sporazumijevanja. Poslijegovorna gluhoća nastala je nakon ovladavanja glasovnim govorom. U ovom slučaju posljedice su nešto lakše, a izražavaju se ovisno o dobi gubitka sluha odnosno o slušnom iskustvu subjekta s kojim je potrebno pravodobno otpočeti rad sluha i govora.

Nagluhom smatramo osobu koja zbog oštećenja sluha ima ozbiljne teškoće u slušanju govora i govornoj komunikaciji. Nagluhom smatramo osobu s gubitkom sluha od 61 do 80 db na uhu s boljim ostacima sluha. Spontani gubitak govora značajno je otežan zbog čega je takvu osobu neophodno obuhvatiti sustavnim procesom vježbanja sluha i izgradnje glasovnog govora i prije inkluzivnog obrazovanja.

U nekim se slučajevima smetnje sluha mogu korigovati slušnim pomagalicama i dijete se može osposobiti za slušnu diferencijaciju dostatnu za percipiranje glasovnog govora. Kada to nije moguće, gestovni govor i čitanje s usana glavni su načini komuniciranja tih osoba.

Gestama se međutim, ne mogu precizno saopštiti složenija psihička stanja pa se takav način govora smatra jednim od bitnih uzroka teškoća socijalizacije djece sa smetnjama sluha, a naročito gluhe djece.

Geste nisu toliko konkretne i afektivne da bi mogle biti ispravni nosioci pojmova kojima

se vrlo često susrećemo u oralnom govoru i procesu odgoja i obrazovanja.

To je jedan od bitnih uzroka što proces spoznavanja gluha djeteta, premda prolazi kroz iste faze kao i u slučaju djeteta bez slušnih smatnji, teče mnogo sporije. Apstraktno mišljenje kod gluhe djece ima mnogo manju ulogu u procesu spoznavanja nego kod vršnjaka intaktnog sluha. Kako istraživanja pokazuju, ovisno o obrazovnom području, gluha djeca zaostajun za vršnjacima koji čuju, ali u nekim obrazovnim područjima, npr. u likovnom i radnom odgoju mogu biti ispred njih.

Zbog teškoća komuniciranja kod djece sa slušnim smetnjama može se ponekad javiti naglašena egocentričnost ili slabija emocionalna razvijenost koja se izražava u obliku grubosti, surovosti, agresivnosti ili povlačenja u sebe i izbjegavanja društva vršnjaka, pogotovo u onim socijalnim situacijama u kojima takvo dijete ne nailazi na očekivano razumijevanje i prihvaćanje. Bez sluha se okolina vrlo teško spoznaje, a teško oštećenje sluha ne utječe samo na sposobnost komuniciranja, nego prožima čitavo biće njegovo funkcionisanje.

Dijete sa smetnjama sluha, a naročito gluho dijete, varira i u socijalnoj zrelosti ovisno o stupnju gubitka sluha i utjecaju okolinskih faktora. Tamo gdje takvo dijete nailazia na stimulativnu okolinu zaostajanje će biti manje izraženo. Suprotno tome, nestimulativna okolina nerijetko među takvom djecom potiče nezainteresovanost, tvrdoglavost, nesigurnost i plašljivost. Sposobnost prilagođavanja djeteta sa smetnjama sluha i njegova uspješnost općenito ovisi i o dobi djeteta u kojoj je nastao gubitak ili oštećenje sluha.

Stručna procjena o najadekvatnijem tretmanu je neophodna.

PRILAGOĐAVANJE POSTUPAKA U USVAJANJU ZNANJA

Određene ponuđene napomene za poticaje pri rada sa djecom na usvajanju znanja u inkluzivnom obrazovanju dali smo uz programske sadržaje IV razreda i mogu se koristiti i za ostale uzraste uz izvjesne izmjene i nadopune. Naredni programski sadržaji dali smo u cilju općeg izbora prilagođavanja sadržaja u individualiziranom pristupu djetetu pri izradi individualno prilagođenog programa.

2.2. BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

OKVIRNI SADRŽAJI ZA NASTAVU BOSANSKOG, HRVATSKOG I SRPSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI ZA V RAZRED DJECE SA POTEŠKOĆAMA U UČENJU I RAZVOJU

Sadržaji	Prilagođeni postupci, podsticaji i ciljevi u radu	Didaktički materijal i sredstva
<p>Čitanje i obrada književnih tekstova</p> <p>Dalji rad na usavršavanju tehnike čitanja, razumijevanja i doživljavanja pročitano; razvijanje sposobnosti reprodukcije pročitano uz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - usavršavanje tehnike čitanja; pravilno i izražajno čitanje u skladu sa učenikovim mogućnostima; - čitanje prilagođenog teksta naglas; - čitanje sa razumjevanjem i reprodukovanjem; - čitanje sa prepoznavanjem interpunkcijskih znakova; <p>Čitanje prilagođenog teksta i određivanje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. toka događaja (početak, glavni dio i završetak) 2. mjesta radnje; 3. vrijeme radnje; 4. uočavanje najvažnijih trenutaka u priči; 5. određivanje glavnih i sporednih likova (analiza likova); 6. određivanje osobina likova u priči. <ul style="list-style-type: none"> - čitanje priče, bajke i pjesme; - čitanje po ulogama; 	<p>U čitanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prilagođavati sadržaje tekstova u skladu sa učenikovim mogućnostima i raditi na razumjevanju pročitano sadržaja u skladu sa emocionalnim i drugim osobinama djetetove ličnosti; razumjeti riječi, izraze i rečenice, sadržaj teksta, uočiti likove i njihove osobine (na temelju njihovih postupaka) i moći reproducirati. - manje zanimljive sadržaje približiti učenicima pomoću igre, igre sa svrhom i povezivanjem tih sadržaja sa sadržajima drugih nastavnih predmeta; <p>U izražavanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - stalno podsticati dijete na govorno izražavanje; - forsirati verbalnu komunikaciju; - omogućiti učeniku prilikom dramatizacije da učestvuje u jednoj od uloga prema svojim mogućnostima u svrhu emocionalnog doživljavanja određenog lika; - omogućiti učeniku prilikom obrade pjesme, memorisanje strofe po njegovom izboru, i prezentaciju njegovih recitatorskih sposobnosti na školskim i priredbama van škole; - forsirati igru kao ugodan situacijski kontekst u kome je moguće ostvariti uspješnu komunikaciju; - kod problema sa govorom postupke prilagođavati po preporuci logopeda; 	<p>Najvažnije je da je ponuđeni materijal u skladu sa mogućnostima razumjevanja djeteta;</p> <p>Književni tekstovi moraju biti jednostavni ali opis mora biti sa lijepim, jasnim i realnim slikama;</p> <p>Slova treba da su velika i podebljana;razmak između redova nešto veći;</p> <p>Kod uvođenja sasvim novih elemenata uvijek koristiti i nešto što je djetetu već dobro poznato;</p> <p>Koristiti audio-vizuelne materijale sa pričama i bajkama i kraćim crtanim filmovima;</p>

<p>2. Kultura izražavanja</p> <p>2.1. Usmeno izražavanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovor, pitanje – odgovor; - prepričavanje teksta na temelju detaljnih i uopćenih pitanja; - dramatizacija književnog teksta; - pričanje događaja predstavljenog jednom ili nizom slika, - vježbe imitacije; - situacijski razgovor; - vježbe memorisanja; - opis poznatog predmeta; - pričanje događaja i doživljaja iz dječjeg života; - izražavanje kratkim, jasnim i smislenim rečenicama; <p>2.2. Pismeno izražavanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - usavršavanje tehnike pisanja; - prepričavanje po pitanjima i na osnovu zajedničkog plana; - sastavljanje kraće priče prema slici ili nizu slika; - pismeno opisivanje poznatog predmeta; - pismeno opisivanje prirodnih pojava; - pismeno opisivanje doživljaja i događaja; - pisanje razglednica i čestitki; - pretvaranje viđenog i doživljenog u riječi - pisanje pisanih latiničnih slova i pravilno povezivanje u strukturu riječi; 	<p>U pisanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivanjem kraćih tekstova sa zanimljivim sadržajem usavršavati tehniku pisanja; - davanjem adekvatnih pismenih pitanja, inicirati pravilne pismene odgovore - omogućavanje učeniku doživljavanje predmeta svim osjetilima u svrhu adekvatnijeg opisa; - upućivanje učenika u tehniku pravilnog pisanja čestitke u povodu rođendana ili blagdana u cilju učenja učtivosti u obraćanju, uvažavanju i poštovanju drugog; - približiti učenika situaciji određenog događaja ili doživljaja koji će on moći opisati prema svojim mogućnostima; <p>U gramatici</p> <ul style="list-style-type: none"> - sadržaji gramatike apstraktnog su karaktera i kao takvi daleki razumjevanju učeniku četvrtog razreda, s obzirom na konkretnost kao temeljno obilježje njegova mišljenja, jer djete još uvijek ima problema sa čitanjem, pa će to biti sve do trenutka kada proces čitanja postane automatiziran. Ove sadržaje dijete usvaja na sadržajima drugih područja nastave maternjeg jezika pa i na sadržajima drugih nastavnih predmeta. Još uvijek učenici nisu spremni usvajati apstrektne sadržaje pa i elementarne pojmove treba temeljiti na komunikaciji, situacijskom govornom kontekstu, komunikacijskim prilagođenim tekstovima i zadržati se na razini prepoznavanja jezičkih sadržaja. - Podsticati čitanje, bogatiti riječnik, podsticati maštu, i tim pomagati u boljem izražavanju misli i osjećaja; - Obratiti pažnju na psihološki kriterij koji podrazumijeva primjerenost teksta receptivnim mogućnostima učenika; - Obratiti pažnju na estetski kriterij što podrazumijeva umjetničku vrijednost teksta; - Istaći etički kriterij koji podrazumijeva afirmaciju sustava vrijednosti koji je ne prolazan; - Podsticati govor igrom i kroz igru; - Pronalaziti situacije u kojima će se učenik snalaziti u verbalnim igrama; 	<p>Koristiti lutke i maske jer se djeca puno lakše izražavaju kad su sakrivena iza toga;</p> <p>Koristiti slike jednog predmeta;</p> <p>Koristiti slike jedne i više radnji;</p>
--	--	--

<p>3. Pouka o jeziku</p> <ul style="list-style-type: none"> - abeceda – pojam; - vrste riječi: <ol style="list-style-type: none"> 1. rečenica (izjavna, upitna i uzvična; potvrdna i odrična); 2. imenice (vlastite i zajedničke; broj i rod); 3. glagoli (radnja, stanje, zbivanje); - gramatička analiza (gramatički pravilan redosljed riječi u rečenici i povezivanje riječi i rečenica u smislene cjeline); <p>pravopis:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. veliko i malo slovo; 2. pisanje imena planina, rijeka, polja, gradova i sela; 3. dvotačka u nabranju; tačka, upitnik i uskličnik; 4. upitne i usklične rečenice bez definicija; 5. pisanje odrične riječi ne uz glagole; 6. pisanje riječi li u upitnim rečenicama; 7. pravilan izgovor i isanje glasova: č,ć,dž i đ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Omogućiti učeniku pričanje događaja i doživljaja iz njegovog života; - Pronalaziti predmete, slike i situacije koje su za dijete interesantne u cilju njihovog usmenog i pismenog opisivanja; - Izradenu i napisanu čestitku izložiti na izložbi u učionici ili ponijeti kući roditeljima kao poklon; - Omogućiti učeniku čitanje sopstvenog pismenog rada; - Uključivati dijete u pripreme za čas u učionici ili negdje drugo gdje će se izvoditi nastava; - Raditi na izgradnji pripadnosti grupi koji bi se kasnije koristio kao podsticaj u radu; - Muziku koristiti za stvaranje vedre i opuštene atmosfere pogodne za rad; - Razvijanje njeznosti i prijateljskog odnosa nastavnika sa učenicima su značajan i veliki podsticaj za učenika; 	<p>Koristiti vizuelna, auditivna i manipulativna sredstva kako bi učenici mogli zamisliti, vidjeti, čuti, osjetiti i izraziti svoje emocije i svoja viđenja putem naracije ili pismenog sastava;</p> <p>Bitno je u toku rada koristiti predmete iz dječje okoline;</p> <p>Koristiti kompjuterske igre prilagođene sposobnostima učenika;</p>
--	--	--

KNJIŽEVNI TEKSTOVI:

R/B	Ime i prezime pisca:	Naziv djela:
1	Ismet Bekrić	Dječije nebo
2	Enisa Osmančević -Čurić	Za sretan put po dukat žut
3	Ismet Bekrić	Jesen u gradu
4	Vladimir Nazor	Đače
5	Rabindranat Tagore	Papirnati brodovi
6	Ezop	Lisica i jarac
7	Muhidin Šarić	Šta to potok radi zimi
8	Zejeir Hasić	Pahulja
9	Njemačka narodna priča	Tri leptira
10	Hasan Kikić	Bosna je vječna
11	Oldržih Sirovatka	Pijevac i lisica
12	Lav Tolstoj	Dva druga
13	Ešref Berbić	Iz proljeća u ljeto
14	Grigor Vitez	Tiha tiha pjesma

2.3. MATEMATIKA

OKVIRNI SADRŽAJI ZA PREDMET MATEMATIKA ZA 5. RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE ZA DJECU SA POTEŠKOĆAMA U UČENJU I RAZVOJU

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1. BROJEVI DO 100</p> <p>Prirodni brojevi do 20 (ponavljanje gradiva iz IV raz).</p> <ul style="list-style-type: none"> Zbrajanje i oduzimanje brojeva do 20 sa i bez zapisivanja. Usmeno sabiranje i oduzimanje brojeva u obimu 20 sa i bez zapisivanja, sa prelazom preko desetice. Dopunjavanje sa prelazom Usmeno množenje u obimu broja 20. Usmeno dijeljenje u obimu broja 20. Pojam cjelina, polovine, četvrtine, bez zapisivanja. Veza između zbrajanja i oduzimanja; <p>Prirodni niz brojeva do 100 i operacije u okviru brojeva do 100, za one učenike koji mogu usvojiti</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rješavanje jednostavnih računskih problema, (kroz igru i zabavu poštujući pravila). Zadaci se postupno usložnjavaju od operacija u okviru broja 5, zatim 10, ako to dijete savlada onda u okviru 15 i konačno u okviru skupa od 20 elemenata. Problemske situacije su postavljene u vidu jednostavnih računskih igara. uočavanje razumijevanje Shvatanje pojma prirodnog niza do 100, ili prema mogućnostima djeteta uz uočavanje i imenovanje prethodnika i sljedbenika. Rješavanje jednostavnih zadataka 	<ul style="list-style-type: none"> Koristiti matematički jezik i simbole Razviti sposobnost komuniciranja, razmjene osnovnih matematičkih simbola i obavijesti u iskustavu; Kritički vrednovati vlastita postignuća i uspoređivati ih s rezultatima drugih (par, skupina, razred); Razviti sposobnost da pogrešku shvaća kao poticaj za nove pokušaje; Razviti sposobnost uporabe jednostavnog matematičkog pribora; Procijeniti dužinu, masu, vrijednost i vrijeme. Vrednuju osobine i stavove drugih; Razvijaje pozitivnih stavova, ponašanja za rad i učenje kroz igru; 	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj interesa i smisla za kolektivne igre i zajedništva kao factor koji utiče na formiranje pozitivnih crta i osobnosti svake ličnosti djeteta. Razvoj smisla za rad u paru, manjoj ili većoj skupini; Razvoj svijesti o potrebi računanja, mjerenja, procjenjivanja i predviđanja i značenju tih radnji u svakodnevnom životu; Razvoj pozitivnog mišljenja o ponašanju i sklonosti ka otkrivanju i istraživanju; Vrednovanje svojih i tuđih mišljenja adekvatno. Razvoj ekološke svijesti i pozitivnog odnosa prema predmetima u okviru relacija i položaja u prirodnom okruženju 	<ul style="list-style-type: none"> Sudjeluje u svim etapama rada na satu; Aktivno sudjeluje u matematičkim igrama primjenjujući ranije stečena znanja; Režira jednostavne matematičke igre koristeći zbrajanje i oduzimanje kroz društvene igre (čovječe ne ljuti se, tombola, bacanje kockica, igra parnih i neparnih brojeva, igre sa kartama, zapisivanje rimskih brojeva pomoću šibica, pronalaženje rednih i rimskih brojeva u novinama, časopisima i svakodnevnom životu...); <p>U matematičkim igrama primjenjuje stečeno znanje (igre koncem, vunom, pronalaženje najkraćeg puta...);</p> <ul style="list-style-type: none"> Stavlja naglasak na razumijevanje osnovnih matematičkih pojmova; U bližem i širem okružju pronalaziti crte, tačke, 	<ul style="list-style-type: none"> Planira nastavne sadržaje; Prikuplja didaktički material za rad, samostalno i sa učenicima; Podstiče kako samostalan rad učenika, tako i rad u većim i manjim grupama; Tematski povezuje matematičke sadržaje sa sadržajima drugih predmeta; Priprema zadatke i zaduženja za svakog učenika u skupini; Kontinuirano prati i opisno vrednuje napore učenika i njegov rad; Podstiče samostalan rad i zaključivanje djeteta. Obezbeđuje rad u grupama paralelno sa individualiziranim radom i frontalnim radom. Omogućuje očiglednost, sistematičnost i postupnost u uočavanju klase i inkluzije klase. Organizuje brigu o okruženju sa skladnim odnosom linija, boja i ploha. U uređenju

<p>sadržaje ovog nivoa.</p> <ul style="list-style-type: none"> - usmeno sabiranje i oduzimanje u okviru 100. - usmeno množenje i tablica množenja sa 10, 5, 4, 3, 6, 8, 9 i 7. - usmeno dijeljenje bez ostatka u okviru broja 100. - tablica dijeljenja <p>2. MJERE I MJERENJA</p> <p>Mjere za dužinu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - metar i decimetar, praktično mjerenje uz upotrebu pribora. <p>Mjere za težnost:</p> <ul style="list-style-type: none"> - litar i decilitar praktično mjerenje predmeta u okolini - praktično mjerenje na vagi <p>3.GEOMETR. FIGURE</p> <p>Posmatranje i uočavanje na predmetima: pojmovi vodoravno, uspravno, koso kao položaja predmeta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ivica, vrh i ugao, uočavanje horizontalnog, 	<p>u okviru zadatih brojeva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uočavanje rezultata praktičnog mjerenja i razumijevanje odnosa. • Uočavanje odnosa i veličina. Shvatanje pojma klasa i inkluzije klasa. • Uspoređivanje duži. Podudarne duži; • Zbrajanje duži. Oduzimanje duži; • Crtanje trokuta, kvadrata, pravokutnika, kružnice, kruga.likova oblika. • Djeca koriste jednostavne grafikone i interpretiraju ih; • Djeca sama sastavljaju i rješavanju matematičke zadataka iz svakodnevnog života u obimu svojih mogućnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje sposobnosti uočavanja prostornih odnosa oblika i veličina. • Uočavanje relacija u skladu sa nivoima i mogućnostima djeteta. • Razvijanje sposobnosti grafomotorike. • Razvijanje sposobnosti uočavanja veza i odnosa. 	<p>djeteta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje sposobnosti za sklad odnosa u okruženju djeteta. • Razvijanje osjećanja samopoštovanja djeteta i zadovoljenja potrebe samoispunjenja kao vrhunske potrebe ličnosti. 	<p>površine i oblike;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pomoću različitih materijala izrađuje oblike i površine i stavljenje u skladan odnos za oko. • Koristi svakodnevne situacije za primjenu stečenih matematičkih znanja (odlazak u trgovinu, na tržnicu itd.); • Koristi jednostavne grafikone, pristupe i postupke kojima se uvažava stupanj razvoja djeteta; • Pomaže djeci da kritički sagledaju ono što su naučili; • Tematski povezuje nastavne sadržaje unutar Nastavnog plana i programa; • Uključuje u matematiku i druga nastavna područja. • Sadržaj Nastavnog programa utvrđuje prema interesima i sposobnostima učenika, a zahtjeve prilagođava postavljenom programu a istovremeno potrebama i mogućnostima djeteta, kako bi program bio uspješno ostvaren; 	<p>prostora učestvuju i sami učenici.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omogućava posjete prodavnicama, tržnici, i drugim objektima za praktičan rad djece. • Vršiti procjenu djeteta radi prilagođavanja programskih sadržaja. Procjenjuje jake i slabe strane djeteta. • Priprema vježbe grafomotorike kroz nastavne listiće koje individualizirano daje učenicima • Nakon procjene i opservacije prilagođava sadržaje individualnim mogućnostima djeteta.
--	--	---	---	--	---

<p>vertikalnog i kosog položaja,</p> <ul style="list-style-type: none"> • posmatranje geometrijskih tijela, • posmatranje kocke i kvadra <p>2. Geometrija Ravne i zakrivljene plohe (površine), likovi i crte za one učenike koji mogu usvojiti sadržaje ovih nivoa složenosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pravac, polupravac, duž, kut, crtanje i obilježavanje; • Crtanje paralelnih i okomitih pravaca; 					
--	--	--	--	--	--

2.4. PRIRODA

OKVIRNI SADRŽAJI ZA PREDMET PRIRODA ZA 5. RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE ZA DJECU SA POTEŠKOĆAMA U UČENJU I RAZVOJU

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO – OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	<p><u>Učenici će steći znanje o:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Životnim zajednicama, građi i funkciji biljaka, cvijetu i cvatu, oprašivanju i oplodnji biljaka. - Rasprostranjenju plodova i sjemenki. - Gajenim biljkama, uzgoju i zaštiti biljaka. - Uzgoju i zaštiti životinja. - Očuvanju životne sredine 	<ul style="list-style-type: none"> - Opisati građu i funkciju biljaka, praviti razliku između cvijeta i cvata, znati kako se vrši oplodnja biljaka oprašivanjem. - Da različite biljke imaju različite plodove, da su plodovi pojedinih biljaka jestivi, značaju biljaka za čovjeka. - Da se biljke koje u prirodi same rastu nazivaju divljim, a one koje uzgaja čovjek gajenim, načine uzgoja i zaštite biljaka. - Načine uzgoja zaštite životinja, vrste uzgajanih životinja i njihovom životu. - Kako učenici mogu dati svoj doprinos očuvanju životne sredine.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Učenici će:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -razvijati kritičko razmišljanje. -sposobnost planiranja. -provođenje istraživanja. -izvoditi mjerenja -dobivati i prezentirati dokaze. -razmatrati dokaze i vršiti procjene. -prenositi informacije putem individualnog i timskog rada. <p><u>kroz:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -provođenjem jednostavnih posmatranja. -sistemiziranje znanja -prezentiranje postignutih rezultata 	<ul style="list-style-type: none"> - koristiti prethodna iskustva. - prikupljati i zapisivati podatke - pratiti redoslijed uputstava pri mjerenju - uz pomoć nastavnika procjenjivati podatke. - pratiti jednostavna poređenja, te donositi zaključke. - koristiti jednostavan jezik za imenovanje i opis živih bića, tvari, pojava i procesa u prirodi

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO – OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Učenik će razviti pozitivne vrijednosti i stavove:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - prema sebi samima, prema drugima, svojoj porodici, okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu. 	<ul style="list-style-type: none"> - pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti. - poštivati tuđe stavove.

<u>NASTAVNI SADRŽAJI / Teme</u>
--

1. Životne zajednice
2. Biljke – proizvođači hrane i kisika
3. Građa i funkcija biljaka:
 - korijen; građa i funkcija
 - izdanak; građa i funkcija
 - stablo; građa i funkcija
 - list; građa i funkcija
4. Cvijet i cvat
5. Oprašivanje biljaka
6. Raznovrsnost plodova i sjemenki
7. Rasprostranjenost sjemenki i plodova
8. Značaj biljaka za čovjeka
9. Divlje (samonikle) i gajene biljke
10. Uzgoj i zaštita biljaka
11. Uzgoj i zaštita životinja
12. Životinje i njihova potreba za hranom i kisikom (razmnožavanje i ponašanje životinja)
13. Ekologija; očuvanje životne sredine
14. tijelima

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Da bi se ti ciljevi u potpunosti ostvarili, neophodno je, kod djece sa posebnim potrebama što više, praktimirati izvanuioničku nastavu gdje se posmatraju, prate i bilježe prirodne pojave i procesi. Način realizacije izvanuioničke nastave bi planirale škole u ovisnosti o svojim mogućnostima. Kod planiranja nastave prirode na umu se moraju imati psihofizičke karakteristike djeteta i interaktivno učenje, primjeri iz svakodnevnog života i okruženja u kojem učenik živi. Gdje god je moguće nastavni sadržaji koje planira nastavnik trebali bi se držati načela aktuelnosti u neposrednom okruženju učenika i lokalnoj zajednici radi očiđlednosti.

Potrebno je sistematično i postupno malim koracima izlagati nastavne sadržaje za ovaj predmet, posebno učenicima s teškoćama u razvoju.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
Životne zajednice	Livade, povrtnjaci, voćnjaci, šume, bare, mora, jezera i vazduh.	Prepoznaje životne zajednice, nabraja biljke i životinje, posmatra i zaključuje.	Ne uništava biljke i životinje u životnim zajednicama.	Ispunjavanje domaćih zadataka. Saradnja, posmatranje, dogovaranje, diskutiranje, sakupljanje materijala	Planiranje, osmišljavanje igara i interakcijskog učenja, komuniciranje sa učenicima, diskutiranje, upućivanje učenika na različite izvore znanja, uključivanje roditelja i drugih uposlenika u školi u realizaciju programskih sadržaja, motiviranje učenika za rad.
Prepoznavanje u okruženju	Posjeduje znanja o biljkama.	Prepoznaju razne biljke u okruženju, prikuplja različite biljke i priprema ih za herbarijum.	Pravilan odnos prema biljkama u okruženju.	Sakupljanje, sistematiziranje, zaključivanje, izrada panoa.	Posmatranje i procjenjivanje. Osmišljavanje igara u učionici. Organizacija praktičnih vježbi. Saradnja sa roditeljima.
GRADA I FUNKCIJA BILJAKA Korijen; građa i funkcija Izdanak; građa i funkcija Stablo; građa i funkcija List; građa i funkcija	Posjeduje znanja o dijelovima, građi i funkciji osnovnih dijelova biljke.	Razlikovanje biljnog od životinjskog svijeta, pravljenje jednostavnih klasifikacija biljaka. Opisivanje građe korijena, izdanaka, stabla i lista.	Čuvanje biljnog svijeta u okruženju, učestvovanje u akcijama uzgajanja biljaka u školi i školskom dvorištu.	Sakupljanje biljaka, listova, izrada tematskih panoa, pomoć drugima.	Saradnja sa zajednicom. Procjenjivanje napretka učenika.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
Cvijet i cvat	Posjeduje osnovna znanja o cvijetu i cvatu.	Razlikuje cvijet i cvat, znaju osnovne dijelove cvijeta.	Učešće u zajedničkim radovima u školi na izradi tematskih panoa i prikupljanju i pravljenju zbirki cvjetova i cvatova	Prikupljanje različitih cvjetova i cvatova, pravljenje zbirki, izrada tematskih panoa.	Planiranje, pripremanje i podsticanje učenika na prikupljanje cvjetova i cvatova.
Raznovrsnost plodova i sjemenki	Posjeduju znanja o raznovrsnosti plodova i sjemenki.	Prepoznavanje plodova i sjemenki različitih biljaka, razlikovanje jestivih od nejestivih.	Izgrađen stav prema raznovrsnosti plodova i sjemenki u prirodi u prirodi.	Rad na prikupljanju plodova i sjemenki, pravljenje zbirki i tematskih panoa.	Organizacija izleta u šumu. Razvijanje ljubavi prema prirodnim ljepotama BiH. Motiviranje, praćenje, procjenjivanje.
Značaj biljaka za čovjeka	Posjeduju znanja o značaju biljaka za čovjeka.	Sposobnost prepoznavanja biljnog svijeta, prepoznavanje jestivih biljaka i njihovih dijelova, pravilna upotreba biljaka u ishrani ljudi i životinja.	Ispravan stav prema biljkama i njihovom značaju za čovjeka.	Korištenje dodatnih izvora znanja.	Razvijanje, interesovanja i poželjnih navika, učenika. Praćenje zdravlja učenika. Motiviranje učenika na igre i sport u prirodi.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
Divlje (samonikle) i gajene biljke	Posjedovanje znanja o samoniklim i gajenim biljkama i njihovoj upotrebi u ishrani ljudi.	Razlikovanje divljih od gajenih biljaka.	Pravilan stav prema divljim i samoniklim biljkama i pomoć u gajenju biljaka.	Prikupljanje, sistematiziranje, izrada panoa, pravljenje zbirki.	Organiziranje malih radnih akcija, motiviranje učenika.
Uzgoj i zaštita biljaka	Posjedovanje znanja o uzgoju i zaštiti biljaka, načinu uzgoja i načinu zaštite biljaka sa očiglednim posmatranjem.	Prepoznavanje značaja uzgoja biljaka za ishranu ljudi i ishranu životinja, pravilna upotreba zaštitnih sredstava kod uzgoja biljaka i zaštita prilikom upotrebe tih sredstava.	Izgrađen pravilan stav prema uzgoju i zaštiti biljaka.	Praktičan rad u učionici i izvan učionice.	Priprema materijala i cjelokupnog nastavnog procesa u prirodi.
Uzgoj i zaštita životinja	Posjedovanje elementarnih znanja o ugoju i zaštiti životinja.	Razlikovanje divljih od pitomih životinja, sistematizacija životinja prema staništu, načinu ishrane, izgledu i drugim karakteristikama.	Izgrađen pravilan stav prema uzgoju i zaštiti životinja.	Praktičan rad u seoskom dvorištu ili farmi, prikupljanje slika životinja, pravljenje panoa.	Organizacija izlaska u prirodu za posmatranje životinja i njihovog života.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
Životinje i njihova potreba za hranom (razmnožavanje i ponašanje životinja)	Posjedovanje znanja o razmnožavanju i ishrani životinja.	Način života pojedinih životinja i njihovo razmnožavanje.	Pravilan odnos prema životinjskom svijetu.	Izrada tematskih panoa, praktični radovi u školi i izvan nje, prikupljanje materijala za nastavu.	Pomaganje učenicima u izradi kalendara, plakata, i drugog obrazovnog materijala. Saradnja sa porodicom. Praćenje, bilježenje, pomaganje.
Očuvanje životne sredine	Posjedovanje znanja o očuvanju životne sredine, učešće u akcijama uređenja okoliša.	Očuvanje životne sredine, učešće u akcijama uređenja okoliša.	Pravilan odnos prema očuvanju životne sredine.	Aktivno učešće, praktični radovi u školi i izvan nje, prikupljanje materijala za nastavu.	Omogućavanje posmatranja, prikupljanja materijala, pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu. Organizacija akcija očuvanja okoliša
O tijelima	Usvojiti pojmove čvrstih, tečnih i gasovitih tijela, pravilnih i nepravilnih oblika.	Posmatranje tijela u prirodi.	Zauzimanje pravilnih stavova prema oblicima iz prirode i vještačkim oblicima.	Neposredno okruženje, donošenje sudova o pojedinim pojavama na nivou, psihofizičkih mogućnosti učenika.	Planiranje i pripremanje nastavnog procesa, upućivanje učenika na posmatranje praćenje i vrednovanje rada učenika, pomoć djeci sa posebnim potrebama u radu.

2.5. DRUŠTVO

OKVIRNI SADRŽAJI ZA PREDMET DRUŠTVO ZA 5. RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE ZA DJECU SA POTEŠKOĆAMA U UČENJU I RAZVOJU

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO – OBRAZOVNOG RADA
--

Stjecanje znanja:

- svojoj domovini, njezinom položaju, stanovništvu, okruženju i važnosti očuvanja domovine.
- borbi naroda za slobodu i neovisnost domovine u toku njenog dugog postojanja.
- regionalnim obilježjima Bosne i Hercegovine.

Učenici znaju:

- obilježja koja simboliziraju našu domovinu (grb, zastava i himna).
- geografski/zemljopisni položaj Bosne i Hercegovine.
- narode i narodnosti koji žive u našoj domovini.
- objasniti položaj Bosne i Hercegovine kroz borbu njenih naroda za slobodom i nezavisnosti.

Sposobnosti i vještine

Učenici:

- samostalno ili u skupinama učenici promatraju, uče i dolaze do individualnih ili zajedničkih zaključaka koje mogu prezentirati na nivou psihofizičkih mogućnosti djeteta.
- kroz učenje razvijaju spoznaje o okruženju u kojem žive i doprinose razvitku tolerancije i prava na različita mišljenja.

Učenici znaju:

- kroz ponavljanje i sistematiziranje gradiva učenici utvrđuju prethodno stečena znanja.
- izraditi lentu vremena i druga pomagala za orijentaciju u vremenu.
- izraditi mapu/kartu znamenitosti naše domovine.

Vrijednosti, stavovi, ponašanje

- Učenici razvijaju pozitivne vrijednosti i stavove prema domovini, obitelji/porodici, prema sebi samima, prema drugima i drugačijima.
- Uče slušati druge, poštovati i uvažavati drugačije stavove.
- Oblikuju moralne vrijednosti.
- Utječu na usvajanje i bogaćenje vlastitog riječnika.

NASTAVNI SADRŽAJI / Teme

1. Moja domovina

- 1.1. Moja domovina Bosna i Hercegovina
- 1.2. Geografska obilježja Bosne i Hercegovine.

2. Kulturno povijesne znamenitosti

- 2.1. Kulturno – historijske znamenitosti Bosne i Hercegovine.
- 2.2. Značajni kulturno – historijski objekti u užem zavičaju.
- 2.3. Vjerska slika zavičaja i naroda u Bosni i Hercegovini.

3. Geografska obilježja Bosne i Hercegovine

- 3.1. Prirodni resursi, geografske odlike – obilježja Bosne i Hercegovine.
- 3.2. Razvijenost Bosne i Hercegovine, privreda, poljoprivreda i turizam.

4. Promet / saobraćaj

- 4.1. Vrsta prometa / saobraćaja u Bosni i Hercegovini.
- 4.2. Najvažnije prometnice / saobraćajnice i prometna saobraćajna povezanost.
- 4.3. Prometna / saobraćajna povezanost u naselju i užem zavičaju.

DIDAKTIČKO METODIČKE NAPOMENE

Za djecu sa posebnim potrebama, shodno njihovim karakteristikama mišljenja, treba prilagoditi sadržaje predmeta društvo. Za djecu sa smanjenim sazajnim sposobnostima sadržaji ovog predmeta mogu biti apstraktni. Djeca sa smanjenim sposobnostima teško formiraju pojmove vremenske i prostorne udaljenosti. Potrebno je posebno kroz predmet društvo koristiti sve do sada date napomene, posebno one date uz 4 razred, radi izrade individualiziranog pristupa ovim učenicima. Sistematičnost, postupnost i očiglednost u veoma sitnim koracima omogućit će djelomično usvajanje sadržaja predmeta društvo.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>1.1. Moja domovina BiH</p> <p>1.2. Geografska obilježja BiH</p> <p>1.3. Bosna i Hercegovina i okruženje</p>	<p>-Učenici na kartama/zemljovidima znaju položaj BiH i granice sa susjednim državama – položaj BiH</p> <p>-Prepoznaju obilježja domovine. -Znaju o narodima u BiH.</p>	<p>-Prepoznaju na kartama granice svoje domovine te ih znaju pokazati.</p> <p>-Prepoznaju državna obilježja.</p> <p>-Na kartama pokazati teritorijalno uređenje BiH, granice entiteta i kantona / županija.</p>	<p>-Izgradnja pozitivnog stava o svojoj domovini i vrednovanje žrtava u prošlosti koje su postale zalag nezavisnosti i suverenosti.</p> <p>-Konstitutivni narodi u BiH.</p> <p>-Poštovanje prema drugim narodima koji žive u našem okruženju.</p>	<p>-Samostalna izrada državnih obilježja.</p> <p>-Izrada mapa s granicama BiH.</p> <p>-Izrada mapa s teritorijalnom podjelom BiH, entiteta i županije.</p>	<p>-Pripremanje audiovizuelnih materijala koji će pomoći u obradi gradiva i učenicima vjernije prikazati novo gradivo.</p> <p>-Pomaganje učenicima u izradi osobnih mapa BiH.</p> <p>-Pomaganje učenicima u izradi njihovih zadataka.</p> <p>-Pomaganje učenicima u izradi piramida koje će očigledno prikazati kretanje stanovništva u BiH. Organizacija posjeta županijskim središtima.</p>
<p>2. Iz prošlosti domovine</p> <p>2.1. Područje današnje BiH u prehistoriji – najznačajnija nalazišta</p> <p>2.2. Nastanak samostalne suverene i nezavisne BiH</p>	<p>-Učenici znaju o prošlosti svoje domovine od doseljenja do danas.</p>	<p>-Na geografskim kartama prepoznati razvoj i granice BiH kroz povijest od prvih početaka do danas.</p>	<p>-Vrednovanje ispravne borbe za slobodu BiH.</p>	<p>-Prikupljanje materijala o prošlosti naše domovine.</p> <p>-Izrada panoa o prošlosti naše domovine.</p> <p>-Organiziranje školskih izložbi povodom važnijih državnih praznika.</p>	<p>-Priprema potrebnog audiovizuelnog materijala vezanog za prošlost naše domovine.</p> <p>-Posjeta muzejima i izložbama koji govore o prošlosti BiH.</p>

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>3. Kulturno-povijesne znamenitosti</p> <p>3.1. Kulturno-prosvjetne i vjerske ustanove naroda u BiH</p> <p>3.2. Kulturno-povijesne znamenitosti BiH</p> <p>3.3. Značajni kulturno-historijski spomenici u zavičaju.</p> <p>3.4. Religija-pojam, vjerska slika zavičaja i naroda BiH</p>	<p>-Učenici znaju o kulturno – povijesnim znamenitostima BiH.</p> <p>-Znanje o najvažnijim spomenicima iz prošlosti BiH.</p> <p>-Znanje o prošlosti svog zavičaja.</p> <p>-Vjerska svetišta naroda u BiH.</p>	<p>-Moći objasniti što simboliziraju određeni spomenici u svom užem okruženju. -</p> <p>Prepoznavanje obilježja vjerskih svetišta.</p>	<p>-Razvijanje pozitivnih stavova o očuvanju kulturne baštine iz prošlosti domovine i naroda koji u njoj žive.</p> <p>-Razvijanje pozitivnog stava vjerskim svetištima i njihovoj ulozi.</p>	<p>-Izraditi replike spomenika ili ih nacrtati.</p> <p>-Obilazak kulturno povijesnih spomenika i rad na njihovoj zaštiti i kroz čišćenje okolnih prostora.</p>	<p>-Organiziranje posjeta kulturno povijesnim znamenitostima.</p> <p>-Organiziranje posjeta muzejima.</p> <p>-Organiziranje akcija na očuvanju spomenika.</p> <p>-Organiziranje posjeta vjerskim svetištima.</p>
<p>4. Geografska obilježja BiH</p> <p>4.1. Prirodni resursi, geografska obilježja BiH</p> <p>4.2. Razvijenost BiH, poljoprivreda i turizam.</p>	<p>-Učenici znaju regionalnu podjelu BiH.</p> <p>-Imaju znanja o privredi i turizmu BiH njihovoj povezanosti.</p>	<p>-Prepoznavanje i pokazivanja regionalne podjele BiH.</p>	<p>-Razvijanje pozitivnog odnosa prema okolini i prema kulturnim vrijednostima koje ta sredina ima.</p>	<p>-Posjeta lokalnim privrednim objektima.</p>	<p>-Pripremanje učenika prema individualnim i grupnim zadacima.</p> <p>-Pripremanje potrebnog materijala za bolju prezentaciju novog gradiva.</p> <p>-Organiziranje posjeta.</p>

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
5. Promet/saobraćaj 5.1. Vrste prometa u BiH 5.2. Najvažnije prometnice i prometna povezanost. 5.3. Prometna povezanost naselja u zavičajju.	-O vrstama prometa koji je zastupljen u BiH. -Najvažnije prometnice/saobraćajnice u BiH. -Prometnu povezanost u svom kraju.	-Pokazati na karti gdje se nalaze najvažnije prometnice. -Objasniti važnost dobrih prometnica za život ljudi i za razvoj gospodarstva.	-Razvijanje kulturnih navika i civiliziranog ponašanja u prometu.	-Na mapi ucrtati najvažnije prometnice u BiH.	-Aktiviranje učenika na civilizirano ponašanje u prometu. -Priprema audiovizuelnih sredstava za izvođenje nastave.

Uputstvo za izvođenje programa

Nastavni sadržaji iz predmeta Društvo za osnovnu školu odabrani su tako da se učenici upoznaju sa razvojem društva u bosanskohercegovačkim okvirima. U realizaciji nastavnog sadržaja treba težiti primjeni raznovrsnih izvora saznanja. Potrebno je voditi računa da nivo interpretacije odgovara uzrastu učenika i psihofizičkim karakteristikama učenika pa u tom cilju ograničiti broj termina sa kojima se učenici susreću prvi put.

Za plan i program na hrvatskom jeziku, također i za plan i program na bosanskom jeziku omogućuje se obrada jednog poglavlja s temama koje bi se odnosile na povijest / historiju jednog od konstitutivnih naroda BiH. Prijedlog tema uradili bi županijski / kantonalni zavodi za školstvo. Ovaj dio se takođe treba prilagoditi potrebama i mogućnostima djetetu koje ima poteškoće.

2.6. MUZIČKA/GLAZBENA KULTURA

OKVIRNI SADRŽAJI ZA V RAZRED – DEVETOGODIŠNJI OSNOVNI ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA DJECU SA POTEŠKOĆAMA U UČENJU

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	PROCJENA	OČEKIVANI REZULTATI UČENJA	SADRŽAJ
ZNANJE	<p>Sticanje znanja</p> <ul style="list-style-type: none"> -o postavljanju glasa i tačna intonacija -prepoznati instrument -izvođenje ritma brojalice -partitura u slikama 	<ul style="list-style-type: none"> -Procjena se vrši na osnovu testa ritmičkih struktura -na koje oblasti se treba fokusirati kod učenika, npr. motorika, socijalizacija, verbalizacija 		
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine</p> <ul style="list-style-type: none"> -eksperimentisanj-em kao pojedinac i komuniciranje unutar timskog rada -prezentiranja interpretacije muzičke memorije 	<ul style="list-style-type: none"> -da li učenik uživa u ritmičkim ili muzičkim instrumentima -kakva je njegova motorika 	<ul style="list-style-type: none"> -Da li je sviranje na instrumentima potrebno vježbati kako bi muziciranje bilo skladno -o značenju i potrebi muzike u životu -primjenjivati pravila muzičke igre -najkvalitetniju izvedbu nagrađuje pljeskom -poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih -sa zadovoljstvom se uključuje i daje sve samostalniji doprinos u interakciji (projekti, koncerti, priredbe) -odgovornost za kvalitet muziciranja 	
VRIJEDNOSTI STAVOVI PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i mišljenja -prema sebi kao pjevaču -prema porodici kao horu -razvijanje ljubavi prema muzičkoj baštini BiH -razvijanje trajnih interesa i ljubavi prema muzici</p>	<ul style="list-style-type: none"> -kako izgleda učenikov spektar emocija (sretan, tužan, ozbiljan, uzbuđen) -kako reagira na instrumente (brzo, sporo, glasno, tiho i dr.) 		<p>Izbor</p> <p>Pjesmice</p> <ul style="list-style-type: none"> -Maestral (Josip Stamac) -Proljetna pjesma (Staniša Korunović) -Kišobran za dvoje (Đelo Jusić) -Bumbari i pčele (S. Rajčić) -Na kiši (S. Korunović) -Zeko i potočić (Branko M.) -Kad ja pođoh na Bentbašu (narodna) -Kad si sretan -Šaputanje (N. Hercigonja) <p>Brojalice</p> <ul style="list-style-type: none"> -Eglen beglen -Igralica -Nini nini moj sine jedini <p>Uspavanke</p> <ul style="list-style-type: none"> -Nina sine, ninala te majka

SLUŠANJE MUZIKE	DJEČIJE STVARALAŠTVO	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOST NASTAVNIKA
<p>-Divlji jahač (R. Schumann)</p> <p>-Čarobna frula (W. A. Mozart) –</p> <p>Magarac i pijanist iz karnevala životinja (C.Saint Saens)</p> <p>-Čežnja za proljećem (W. A. Mozart)</p> <p>- Ptičija tuga (L.V. Beethoven)</p> <p>- Proljeće (I stav) iz četiri godišnja doba (Vivaldi)</p>	<p>-Improvizacija pokreta u ritmu i plesu</p> <p>-Literarno i likovno izražavanje doživljaja muzike</p> <p>- Plesna dramatizacija</p>	<p>-Kroz kreativne načine ritmičkoga izražavanja jača samosvijest</p> <p>-Razgovara o osjećaju ugone i opuštanja</p> <p>-Često traži ponovno slušanje djela</p>	<p>-Dočaravanje osjećaja kroz slušanje izvedbe</p> <p>-Dopuna zidnog panoa novim slikama</p> <p>-Pravljenje instrumenata od papira</p> <p>-Skupljaju slike instrumenata</p>	<p>-Priprema, vodi i razvija interes učenika prema muzici svojim odnosom i stavovima</p> <p>-Planira aktivnosti i muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima</p>

2.7. LIKOVNA KULTURA

OKVIRNI SADRŽAJI ZA V RAZRED – DEVETOGODIŠNJI OSNOVNI ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA DJECU SA POTEŠKOĆAMA U UČENJU			
PROGRAMSKI SADRŽAJI LIKOVNOG ODGOJA		ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI	
TEMATSKJE CJELINE / OBLASTI:	MOTIVI I TEHNIKE	Obrazovni ciljevi	Odgojni i socijalizirajući ciljevi
<p>1. TAČKA I LINIJA</p> <p>-Fokusirano istraživanje i uočavanje /registrovanje/ u okruženju i na likovnim djelima bogatstvo raznolikosti linija/crta, njihovih odnosa, kontrasta, ritma, smjerova i analiza uočenog i istraženog</p> <p>-Kombinovanje linije/crte sa plohom, tačkom i mrljom</p> <p>- Crtačke teksture</p>	<p>-Iz djetetove okoline: ljudi, životinje, biljke, pojave u prirodi, objekti, prostori</p> <p>-Iz sadržaja ostalih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/: maternjeg jezika /priča, bajka, pjesma, poslovice...../, prirode, društva, matematike, muzičke i tjelesne kulture ...</p> <p>-Iz narodnih običaja: praznici, značajni datumi, etnografsko nasljeđe</p> <p>-Tačka i crta/linija kao samostalni likovni elemenat sa svim svojim karakteristikama i kompozicionim odnosima u vizuelno-likovnim sadržajima</p> <p>-Nevizuelni poticaji: emocije, čula, muzika ...</p> <p>-Olovka, tuš i drvce, tuš i kist, lavirani tuš, flomasteri /crni ili tamni/</p>	<p>-Uočiti i uporediti na svojim i umjetničkim radovima; kontrast, ritam, prostiranje linija, i moći se izražavati linijama različitog karaktera i toka.</p> <p>-Uočiti, razumijeti i moći predstaviti crtačku teksturu kroz kontrast skupljenih i raspršenih tačaka i linija u različitim odnosima.</p> <p>-Usvojeni pojmovi za oblast liniju: odnos linija/crta, ritam, smjer, mrlja, crtačka tekstura, površina, tlocrt</p>	<p>- Razvijanje kod učenika senzornih, manipulativnih, izražajnih i praktičkih sposobnosti sa naglaskom na divergentno mišljenje.</p> <p>-Formiranje stavova i odnosa prema vrijednostima, očuvanje kulturne baštine i prirodne okoline.</p> <p>-Pozitivan odnos prema radu: inicijativa, samostalnost, angažovanost, spremnost za saradnju i timski rad.</p> <p>- Razvijanje humanosti, solidarnosti, drugarstva; jačanje i bogaćenje emocija</p> <p>- Razvijanje sposobnosti posmatranja, uočavanja, zaključivanja, snalažljivosti, kreativnog, konkretnog i apstraktnog mišljenja i mašte, orijentacija u vremenu i prostoru</p>

<p>2. BOJA</p> <p>-Usmjerenost istraživanje i opažanje u okruženju i na likovnim djelima kontrast kvaliteta razlika /degradacija boja/, kontrasta kvantiteta /količine/ i komplementarnog kontrasta i prezentiranje istraženog i uočenog</p> <p>-Mehaničko i optičko miješanje boja -Tonsko i kolorističko slikanje</p> <p>-Slikarske teksture</p>	<p>-Akvel, gvaš, tempera, kolaž, pastel, fleomasteri u boji /za manje formate radova/</p>	<p>-Uočiti, razumijeti i moći predstaviti kontrast malih razlika obojenih površina, velikih razlika /kontrast/ obojenih površina; uočiti razumijeti i izraziti komplementarni kontrast</p> <p>-Razumijeti i moći predstaviti optičko miješanje boja upotrebom obojenih tačaka osnovnih boja</p> <p>-Razumijeti i moći predstaviti mehaničko miješanje boja /dvije osnovne boje daju izvedenu boju/</p> <p>-Usvojeni pojmovi za oblast boja: intenzitet boje, razređivanje boje, kvalitet boje, komplementarni kontrast, optičko miješanje boja, tonsko i kolorističko slikanje, slikarska tekstura</p>	<p>Razvijanje sposobnosti dovođenja u sklad tonova boja, njihova praktična primjena u odjevanju, uređenje životnog prostora, izrada čestitki, ukrasnih predmeta, nakita....</p> <p>-Razvijanje sposobnosti predavljanja sadržaja; pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, emocija i sl. kroz likovni izraz</p>
<p>3. PLOHA</p> <p>-Dalje razvijanje senzibiliteta prema grafičkom izrazu.</p> <p>-Izrada složenije šablone za grafički otisak</p> <p>- Crta i ploha, fundamentalni elemenat grafike</p> <p>-Višebojna papir grafika</p>	<p>-Papir grafika /izrada šablona od papira -kartona/, matrica, grafička boja, tempera</p>	<p>-Uočiti, razumijeti i moći predstaviti grafičke odnose, rad na izradi šablona za grafički otisak /papir grafika jednobojna i višebojna/, razvijanje senzibiliteta prema grafičkom izrazu</p> <p>-Usvojeni pojmovi za oblast ploha /grafika: višebojna grafika, šablon /matrica za preslikavanje/, grafički otisak, grafičar, štampanje</p>	

<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> -Koncentrisana pažanja na istraživanje i uočavanje proporcija oblika i prostora osnovnih kompozicionih odnosa /simetrije, asimetrije/ u okolini i na umjetničkim djelima i predstavljanje istraženog i uočenog - crta/linija u prostoru /prostorni crtež -Vizuelno opažanje kadra na fotografiji, stripu, TV-slici -Kadrovi u nizu - Crno bijeli film - Boja na filmu -Spot i njegovo značenje -Pismo kao elemenat vizuelnih poruka i njegova likovnost -Scena i scenografija i scenska maska – oblikovanje i razumijevanje -Zaštitni znakovi 	<p>-Realizacija u materijalu po izboru: izrada scenskih elemenata, maski, lutki, čestitki, opreme knjige, reklama /pismo kao elemenat vizuelnih poruka/ tehnike</p>	<p>-</p> <p>Uočavanje proporcija oblika i prostora i prostornih odnosa /simetrije, asimetrije/ u neposrednom okruženju i na umjetničkim djelima, sposobnost predstavljanja istraženog i zapaženog</p> <p>-Registrovati, razumijeti i moći predstaviti: elemente scenografije, scene i scenske maske, spotove i zaštitne znakove, koristiti pismo kao elemenat vizuelnih poruka /likovnost pisma, bosančica, kaligrafija.../</p> <p>-Uloga i značaj vizuelnih medija; filma, TV-a, fotografije, značaj boje u medijima</p> <p>-Usvojeni pojmovi za oblast površina: grafički dizajn, maska, scena, scenografija, zaštitni znak, film, video, kadar, strip</p>
<p>5. MASA I PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ploha u prostoru -Plastične teksture /teksture u prostoru/ -Karakter oblika i prostora je rezultat / što proizlazi iz njihovih funkcija -Puna plastika i reljef 	<p>-Glina, glinamol, plastelin, papir, karton, mekani lim, žica, papirna ambalaža, drveni otpadni materijal</p>	<p>-Usvojeni pojmovi masa i prostor: proporcija, kompozicija oblika i prostora, simetrija i asimetrija, prostorni crtež, trodimenzionalna tekstura, puna plastika, reljef</p>

TEMATSKJE CJELINE / TEMATSKJE OBLASTI	VRIJEME REALIZACIJE	LIKOVNI PROBLEM / LIKOVNI ZADATAK	UKUPAN BROJ SATI /za prvo i drugo polugodište/
1. LINIJA / TAČKA	Septembar	1. Odnos slike i teksta, /kalendar godišnjih doba/ 2. Odnos slike i teksta, kadar stripa 3. Ahromatski tonovi, kružni ritam 4. Ritam u izmijenjenoj formi, niz, konturne linije	16 sati
	Februar	5. Crtačke teksture /hrapavo-glatko/ 6. Crte po toku, ritam 7. Simetrija u ogledalu /zrcaljenje likova/, ahromatski tonovi 8. Kružni ritam, komplementarni kontrast	
2. BOJA	Oktober	1. Ritam ploha, boja i oblika, ornament 2. Kontrast boja, linija i ploha, ritam 3. Komplementarni kontrast 4. Modulacija tople i hladne boje, portret /valjkasta forma/	16 sati
	Mart	5. Modulacija, kolorističko slikanje 6. Rekompozicija, redefinicija, /ploha/ 7. Kontrast zastupljenosti /količine/ boje, toplo-hladno 8. Kontrast svijetlo-tamno	
3. MASA I PROSTOR	Novembar	1. Omjer i proporcija 2. Reljef, udubljene i ispupčene forme 3. Tlocrt omjer 4. Ravnoteža, plošno istanjena masa	12 sati
	Juni	5. Odnos, kontrast veliko-malo 6. Masa malog volumena, linija u prostoru	
4. PLOHA	Decembar	1. Ritam, maksimalna zasićenost čistih boja, /tonovi boje/ 2. Kružni ritam /raspršivanje, kontrast svijetlo-tamno 3. Kružni ritam /raspršivanje, kontrast svijetlo-tamno 4. Izmijenjeni ritam odnosa toplo-hladno	16 sati

	April	5. Ritam likova 6. Transparentnost /prozirnost/ likova 7. Slikarska tekstura, ploha 8. Odnos slike i teksta	
5. POVRŠINA	Januar	1. Odnos slike i teksta, dominirajući ritam	10 sati
	Maj	2. Trodimenzionalne /plastične/ teksture 3. Slikarska tekstura, kadar 4. Ritam u izmijenjenom obliku /u alternaciji/, vrste boja 5. Odnos slike i teksta, vizuelna poruka	
			Ukupan fond sati 70

OČEKIVANI REZULTATI

Da učenici usvoje pojmove, da se znaju koristiti materijalima i sredstvima za oblast liniju:

- da znaju razlikovati liniju po intenzitetu /jačini/, po prostiranju, smjerovi prostiranja linije,
- da prepoznaju ritam kao princip komponovanja,
- da znaju koristiti mrlju i tačku kao likovni elemenat u predstavljanju različitih tekstura i osmišljavanju kompozicije,
- da znaju da je površina
- da tlocrt predstavlja crtež osnove nekog objekta /neke građevine/
- da dalje usavršavaju tehniku korištenja; olovke, tuša i drvceta, tuša i kista, da savladaju tehniku lavranog tuša,

za oblast slikarstva:

- da dopunjuju i proširuju znanja o slikarskim tehnikama; akvarelu, gvašu, temperi, kolažu, pastelima, flomasterima u boji,
- da miješaju boje i da upotrebljavaju različite intenzitete boja /da se boja može oslabiti/
- da dobiju osnovne pojmove o komplementarnom kontrastu /boje koje se slažu a nalaze se u suprotnosti/,
- optičko miješanje boja /tačkice dvije različite boje na jednoj površini daju treću boju/
- usvojiti će da način na koji je nanosena boja predstavlja slikarsku teksturu

za oblast ploha/grafika:

- da usvoje pojam šablon /matrica/, grafički otisak, grafičar, štampanje
- da savladaju princip izrade jednostavnog šablona za višebojnu grafiku /papir grafika/

za oblast površina, masa i prostor:

- da shvate šta je proporcija,
- da su sposobni organizovati kompoziciju oblika u prostoru,
- da znaju šta je simetrija i asimetrija,
- da su u stanju izvesti prostorni crtež /crtež sa tankom mekom žicom/
- da znaju šta je to trodimenzionalna tekstura /tekstura izvedea sa nekim oblikovnim materijalom/
- da raspoznaju štaje punaplastika /figura u prostoru/, a šta ralječ
- da rade na jednostavnim rješenjima grafičkog dizajna /naslovna strana za knjigu, prospekt...../
- da kreativno izvedu masku, osmisle scenografiju teksta /za predstavu u razredu, školi/, da kreiraju kadar stripa,
- da usvoje pojmove, zaštitni znak, strip, film, video, kadar

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u V razredu, podrazumijeva angažovanje i povezivanje novih vizuelnih iskustava sa do tada usvojenim znanjem i dodavanjem novih likovnih sadržaja i likovnih iskustava, usvojenom razumijevanju likovne umjetnosti. Usvajanje znanja i likovno kreativni rad realizuje se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimezionalna organizacija kompozicije
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanje trodimenzionalnih formi

Ove dvije podjele kerativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, realizuju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja/.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

-CRTANJE

-SLIKANJE

-GRAFIKA

Oblikovanje u prostoru realizovalo bi se kroz područja:

-PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE

-PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realizuju se kroz formu TEMATSKIH CJELINA /TEMATSKIH OBLASTI/, koje bi trebale biti ustrojene /unificirane/ jednobrazno za sve razrede od 1-9. razreda. Ovakva forma obezbijuje kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje.

Pet TEMATSKIH CJELINA /TEMATSKIH OBLASTI/, realizovalo bi se kroz Likovno kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta obrađena u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke /likovne probleme/ obezbijedio bi veću preglednost i sistematizovanje gradiva koje učenici trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. S obzirom na to da se TEMATSKE CJELINE /TEMATSKE OBLASTI/ kao matrica ili kostur PROGRAMA ponavljaju u svim razredima /1-9 razreda/ ostvaruju cjelovitost koncepta usvajanja likovnog jezika i likovne kulture u osnovnoj školi. Ponavljanje Tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentiranja novih sadržaja i znanja.

Strukturu programa za V razred čine

TEMATSKE CJELINE /TEMATSKE OBLASTI/:

1. TAČKA I LINIJA
2. BOJA
3. PLOHA
4. MASA I PROSTOR
5. POVRŠINA

Ovako postavljene Tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku. Kroz Tematske cjeline bile bi zastupljene sve likovne oblasti, sve likovne tehnike predviđene programom i odmjerenošću prema uzrastu.

Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada učenici vizueliziraju problem koji ranije nisu znali, prepoznaju ga i razriješe putem likovno tehničkih sredstava. Taj proces kod učenika razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja što utiče na formiranje likovno oblikovnih temelja koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno likovnih ideja i problema u komponovanju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja učenike uključuje u aktivan proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i sposobnosti vrednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatah nastavnih tema putem kojih učenici spoznaju /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Motivi – teme /likovni sadržaji/

Zahvalne teme za likovno kreativni rad predstavljaju doživljaji i spoznaje. Motive prema svojoj vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/
 - iz neposrednog okruženja djeteta; porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, objekti, pojave u prirodi, biljke...
 - sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/; maternjeg jezika /priča, bajka, poslovice, basna, pjesmica, matematike, moje okoline, glazbene kulture, tjelesne zdravstvene

- kulture
- iz narodnih običaja /tradicije/; značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe
- likovni i kompozicioni elementi; shodno učeničkom uzrastu razriješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata
- nevizuelni poticaji; emocije /osjećanja/, čula, muzika ...

Oblici rada

Oblik rada odnosi se na način organizovanja učenika u pristupu realizacije likovno kreativnog rada, što podrazumijeva:

1. Frontalni oblik rada
2. Individualni oblik rada
3. Rad u parovima
4. Grupni oblik rada

Način rada

Povezan je sa procesom ostvarene motivacije za likovno kreativni rad pa se odnosi na;

1. Rad po posmatranju
2. Rad nakon posmatranja
3. Rad po sjećanju
4. Rad po zamišljanju
5. Rad po izmišljanju

Rad po posmatranju ne treba shvatati previše “strogo” jer na ovom uzrastu /faza intelektualnog realizma/ pristup okolini je spontan i djeca još uvijek nisu u stanju koordinirati percipirano i ono što predstavljaju. Kod učenika je još uvijek prisutna emotivna a ne objektivna proporcija, koriste simboličku a ne lokalnu boju. Zanimljivost ovih radova očituje se u kreativnoj interpretaciji.

Metode rada

U realizaciji časa Likovne kulture nastavnik se koristi sljedećim metodama;

1. Analitičko posmatranje
2. Demonstracija
3. Razgovor
4. Usmeno izlaganje
5. Metoda scenarija
6. Rad sa tekstom
7. Kombinovanje
8. Variranje
9. Građenje
10. Razlaganje

Nastavna sredstva i pomagala /didaktički materijali/;

Sve što je u funkciji očiglednosti i što doprinosi boljoj motivaciji djece može se koristiti kao didaktički materijal.

1. Reprodukcije
2. Originalno umjetničko djelo
3. Prirodni oblici
4. Vještački oblici /proizvod ljudskog rada/

5. Dijapozitivi
6. Fotografije
7. Grafoskop
8. TV
9. Video rekorder /kasete/
10. Tabla /ploča/, kreda
11. Ostalo

POJMOVE KOJE ĆE UČENICI USVOJITI

za likovno područje Crtanje:

- odnos linija/crta, ritam, smjer, mrlja, crtačka tekstura, površina, tlocrt

za likovno područje Slikanje:

- intenzitet boje, razređivanje boje, akvalitet boje, komplementarni kontrast, optičko miješanje boja, tonsko i kolorističko slikanje, slikarska tekstura

za likovno područje Grafika:

- višebojna grafika, šablon /matrica za preslikavanje/, grafički otisak, grafičar, štampanje

za likovno područje Prostorno oblikovanje i građenje:

- proporcija, kompozicija oblika i prostora, simetrija i asimetrija, prostorni crtež, trodimenzionalna tekstura, puna plastika, reljef

za likovno područje Vizuelnih komunikacija:

- grafički dizajn, maska, scena, scenografija, zaštitni znak, film, video, kadar, strip

KAKO OCJENJIVATI

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, obzirom da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navka, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u likovne elemente. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata;

1. estetskog,
2. psihološkog i
3. pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi "stenografski zapis duše" i kao takvi moraju biti dobri.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće sa učenicima koji su nadareni i onima koji nisu, i postavlja se pitanje šta raditi u takvoj situaciji? Učenici koji nisu nadareni ne bi smjeli biti "kažnjeni" slabim ocjenama zato što je priroda "zaboravila" da ih obdaru sposobnosti za likovno-kreativno izražavanje /ne posjeduju likovni talenat/.

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta;

- 1 Likovna Forma /Likovni jezik/ i
- 2 Likovnih sadržaja

Oblast Likovna Forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponovanja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti. Dakle učenici koji nisu talentovani trebaju imati priliku u skladu sa svojim mogućnostima da usvajaju likovni jezik i njime se izražavati. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizuje postavljeni zadatak, napor koji djete ulaže u realizaciju zadatka da bi

postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture. Nema loših dječijih radova. Vizuelno estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini. Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno “prepisuju” percipirano, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

2.8. TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

OKVIRNI SADRŽAJI ZA NASTAVU TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA ZA V RAZRED ZA DJECU S POTEŠKOĆAMA U RAZVOJU I UČENJU

Sadržaj	Ciljevi	Didaktički materijal i sredstva
<p>Osnovna znanja, metode očvršćivanja, načini samoregulacije i samokontrole</p> <p>Upoznati učenike o osnovama zdravog života, o važnosti održavanja osobne higijene, o značaju tjelesnog odgoja, o štetnosti pušenja, alkohola i narkotika, o razvijanju kontrole pokreta, pravilnom disanju, o promjenama u dječijem razvoju</p> <p>Opće pripremni sadržaji</p> <p>Gimnastičke vježbe kao osnovni sadržaj pripremnog dijela svakog sata. Tu ulaze vježbe postrojavanja i prestrojavanja, vježbe oblikovanja, vježbe pravilnog držanja tijela, vježbe sa spravama (loptice, palice, krugovi, lopte i kratke vijače), vježbe na spravama (niska greda, švedska klupa), vježbe u parovima, vježbe u obliku postavljanja motoričkih zadataka, vježbe sa raznim estetskim sadržajima</p> <p>Hodanje i trčanje</p> <p>Hodanje i trčanje naprijed i nazad; Hodanje uz pjesmu i muziku, osnovne tehnike brzog trčanja i start iz različitih položaja; brzo trčanje na 30-50 metara; Trčanje u prirodi sa savladavanjem prirodnih prepreka</p> <p>Skakanje</p> <p>Skokovi u daljinu i visinu sa zaletom; Rješavanje zadataka u fazi leta; skokovi preko niskih prirodnih prepreka; skokovi pomoću odskočne daske i preskoci preko niskih prepreka</p> <p>Bacanje, hvatanje i gađanje</p> <p>Bacanje loptice i drugih predmeta u cilj, u dalj i u vis iz mjesta, iz hoda i zaleta</p> <p>Penjanje, puzanje i provlačenje</p> <p>Penjanje na različite predmete (švedska klupa, švedski sanduk, uz kosinu,) i silaženje sa istih; provlačenje i puzanje ispod</p>	<p>Sticane znanja o očuvanju i unapređenju zdravlja, kao i stvaranje higijenskih navika kod učenika.</p> <p>Poticati učenika na pravilno izvođenje vježbi.</p> <p>Poticati učenika na pravilno trčanje uz usmjeravanje pažnje učenika na pravilno disanje</p> <p>Razvijanje jačine odraza i sposobnosti izvođenja skoka sa obje noge</p> <p>Razvijanje tehnike skoka, razvijanje snage nogu i ravnoteže tijela</p>	<p>Upotrebljavati rekvizite kao što su: lopte, palice, krugovi, vijače, niska greda, švedska klupa...</p> <p>Koristiti muziku i pjesmu</p> <p>Koristiti niske prepreke i odskočnu dasku</p>

<p>različitih predmeta (grede, razapete vijače, švedske klupe); kombiniranje penjanja, puzanja, provlačenja, hodanja i trčanja</p> <p>Vučenje, potiskivanje i nadvlačenje Vučenje predmeta po tlu, borba u parovima za predmete (lopta, palica, vijača, medicinka); pojedinačno i grupno potiskivanje, vučenje i nadvlačenje</p> <p>Kotrljanje i kolutanje Kolut naprijed i nazad; kolut naprijed sa zaletom; povezivanje više kolutova nazad;</p> <p>Višenje i upiranje Njihanje, klim i ljuljanje u visu; zavjes za oba potkoljena, naskoci i saskoci u upor; iz upora prednjeg spust naprijed</p> <p>Plesne strukture Vježbe ritmičkog kretanja uz upotrebu lopte, vijače, čunjeva i drugih rekvizita; vježbe napetosti i opuštanja, realizacija zadanog ritma; plesna struktura i plesni koraci</p> <p>Igre Elementarne, štafetne i timske igre; između dvije i četiri vatre; uvježbavanje elemenata tehnike rukometa, košarke i nogometa</p> <p>Posebni sadržaji Vježbe ravnoteže; vježbe brzine i frekvencije pokreta; vježbe koordinacije; vježbe preciznosti</p> <p>Plivanje Plivanje u dubokoj vodi; ronjenje, pravolno disanje; plutanja klizanja po površini vode, igre u void</p> <p>Skijanje Nošenje i stavljanje skija; kretanje sa i bez štapova; penjanje i spuštanje niz blagu padinu; padanje i ustajanje iz pada</p>	<p>Razvoj snage i spretnosti ruku</p> <p>Razvoj snage i spretnosti tijela, razvoj koordinacije ekstremiteta</p> <p>Jačanje tijela u cjelini</p> <p>Razvoj snage tijela i koordinacije pokreta kao i razvoj sposobnosti održavanja ravnoteže</p> <p>Jačanje tijela u cjelini</p> <p>Razvoj osjećaja za ritam i estetskih vrijednosti</p> <p>Razvoj pozitivnog stava prema sportu, razvoj socijalizacije djeteta, sticanje osnovnih znanja o sportovima, razvoj takmičarskog duha</p> <p>Razvijanje sposobnosti održavanja ravnoteže, razvijanje brzine i koordinacije pokreta kao i preciznosti</p> <p>Razvijanje pozitivnog stava prema vodi, jačanje i pravilan razvoj tijela u cjelini, jačanje zdravlja djeteta,</p> <p>Razvoj pozitivnog stava prema snijegu i sportu, jačanje tijela u cjelini</p>	<p>Koristiti loptice i druge pogodne predmete</p> <p>Koristiti predmete kao što su švedska klupa, švedski sanduk, grede, vijače...</p> <p>Koristiti lopte, palice, vijače, medicinke</p> <p>Koristiti muziku i pjesme iz programa nastave Muzičke kulture, modernu muziku kao i muziku za narodne plesove</p> <p>Koristiti potrebne rekvizite za izvođenje igara</p> <p>Koristiti loptu, štap</p> <p>Koristiti bazen sa vodom i rekvizite koji pospješuju sigurnost djeteta u vodi</p> <p>Koristiti skije i štapove kao i ostalu skijašku opremu</p>
---	---	---

ISLAMSKA VJERONAUKA

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA V RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE (1 nastavni sat)

UVOD

Program islamske vjeronauke za peti razred devetogodišnje osnovne škole predstavlja konstrukciju jedne etape primjerene uzrastu djece u tom razredu, a koja je konceptualno dio još u prvom razredu započetog procesa kreiranja okvirnog kurikulumu za osnovnu školu u kojem se postupno, primjereno uzrasnoj potrebi, razvija odgojno-obrazovna vjeronaučna intencija.

Četvrti, peti i šesti razred, zajedno, čine jednu programsku cjelinu, kojoj je bazična odgojna intencija što čvršće, stamenije i djelotvornije situirati mladu osobu u burni pubertetski period.

Odgojna ambicija vjeronauke u ovom razredu biva potcrtana i utemeljena na egzaktno izdvojenim pokazateljima razvojnih teškoća i stranputica ove (desetogodišnjaci) životne dobi. Naime, istraživački rezultati ukazuju na sniženu dobnu granicu "eksperimentisanja" sa alkoholom, cigaretom, drogom. Generalna sklonost za ovakvo "eksperimentisanje" obitava u prostoru socijalizacijskog kapaciteta mlade osobe. Ključna hipoteza u pristupu problemu odnosi se na postojanje odgojno uvjetovanog socijalizacijskog deficita. Istraživanja su, upravo, pokazala da sklonost drogi egzistira u formi latentnog poriva, bez svjesnih asocijacija s drogom i bez artikuliranja interesa za nju (slično je i s cigaretom, alkoholom). Droga dobiva psihološku vrijednost baš u fazi 'eksperimentisanja', kad se instrumentalno povezuje s unutrašnjim potrebama.

Ključ pristupa problemu je u postojanju odgojne kreacije koja će dovesti do toga da mladi čovjek razvije zahtjevnije, konstruktivne obrasce svog i funkcioniranja u cjelini.

U petom razredu se dio ove odgojne ambicije nastoji ostvariti uvrštavanjem programa razvijanja temeljnih životnih vještina, koje će podržati mladog čovjeka u umijeću građenja odnosa, podnošenju i rješavanju interpersonalnih konfilata i izlaženju na kraj na konstruktivan način sa svojim osjećanjima.

Nedostatak ovih životnih vještina je u osnovi pojave i emocionalnih i ponašajnih teškoća kod djece i mladih.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. SJETIMO SE NA POČETKU

- Allah nam je dao određene dužnosti

Didaktičke naznake:

- Ova cjelina ima za cilj da podsjeti učenike na njihove obaveze i radne navike na početku školske godine. Nastavnik kroz priču *Allah nam je dao određene dužnosti* (priča je uzeta iz „Majko pričaj mi o Allahu“, S. YILDIRIM, Bookline, 2005.) treba da potakne učenike da savjesno i odgovorno pristupe radu u novoj školskoj godini. Na početku će kroz razgovor i različite tehnike uvođenja u rad najaviti nastavnu jedinicu. Nakon metodičkog interpretiranja priče, pitanjima ih usmjeriti da zaključe šta je Omer želio, da li se to ostvarilo i zašto nije. Potaknuti učenike da oni kažu šta žele u novoj godini, kako bi to mogli ostvariti i zašto baš tako.
- Rukovodeći se ajetom: »Čovjekovo je samo ono što sam uradi, i trud će se njegov sigurno iskazati!« (En-Nedžm, 39-40.), usmjeriti djecu da urade individualne planove rada u novoj školskoj godini. U tom cilju, nastavnik će na početku dati instrukcije i iskazati svoja očekivanja šta treba da sadrži individualni plan i staviti će se na raspolaganje u cijelom procesu u ulozi koordinatora, a insistirat će i na njihovom međusobnom konsultiranju.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Nastavnik će evaluirati ne samo produkt (individualni plan za školsku godinu) nego i proces: kreativnost, trud i zalaganje, broj konsultiranih izvora, kolega učenika, partnerske i timske radove. Pratit će, zajedno sa učenicima, realizaciju plana i za tu svrhu uraditi listu za individualnu samoevaluaciju za učenike i zajedničku listu za evaluaciju realizacije plana.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Pratit će i sljedeće elemente: aktivno učešće učenika, razvojno nastojanje učenika, želja za napredovanjem i novim saznanjima, prikazivanje neizvjesnog kao lagahan svakodnevni rad, dosljednost u provođenju plana, razvijanje osjećaja odgovornosti prema vlastitim obavezama.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.

2. SOCIJALNE VJEŠTINE

- Žao mi je, pogiješio sam
- Treba reći hvala
- Pismo mom prijatelju
- Suosjećam sa drugima i spreman sam da saradujem

Didaktičke naznake:

- Ova tematska cjelina planirana je da se razbije na svoje dijelove, pojedine vještine, i da se realizira tokom cijele školske godine. Nastavnik ih kontinuirano prati i na kraju školske godine zajedno evaluira. U tu svrhu nastavnik vodi dnevnik bilješki za svakog učenika ponaosob, prati poteškoće i ostvarenje vještina. Za svaku vještinu treba izraditi program njenog dosezanja

- i tačno utvrditi faze realizacije programa. Inicijalno mogu poslužiti nastavne jedinice planirane u okviru ove tematske cjeline.
- Socijalne vještine mogu se učiti samo u grupi, gdje su odnosi najvažniji dio cjelokupnog procesa (Kobolt, 1997).
 - Na početku rada na nekoj vještini nastavnik kreira relaksiranu atmosferu, koristeći razgovor, igru s djecom, različite projektivne tehnike uvođenja u rad. Nakon toga najavljuje kompetenciju o kojoj će se tog dana govoriti, čini to ukratko, kombiniranjem svoje informacije i razgovora s učenicima, potom "pokazuje" djeci vještinu: prigodnim filmom, videoinsertom, pričom, problemskom fotografijom, nizom fotografija, adekvatnom narodnom ili umjetničkom pričom... Nakon toga se učenicima metodički interpretira viđeni edukativni materijal. Učenici se potiču pitanjima: šta su oni osjetili, šta su osjećali akteri priče ili filma, kako su akteri postupili, je li se moglo drukčije postupiti, da li učenici mogu zamisliti situaciju iz svakodnevnice gdje je ova vještina primjenjiva i demonstrirati je u razredu. Potom se može primijeniti tehnika igranja uloga: nastavnik instruiira grupu učenika u simulaciji određene situacije u kojoj će socijalna vještina biti primijenjena. Učenici dobivaju domaću zadaću da zabilježe u svojoj svakodnevnici u kojoj je određena vještina profunkcionirala ili situaciju kad su u tome uspjeli, i da o tome zajedno razgovaraju na satu vjeronauke.
 - Razviti svijest kod učenika o značaju uočavanja vlastitih grešaka i razbijanje svijesti o sebi kao nepogrešivoj osobi. Razviti misao da je ljudski griješiti, ali da grešku treba priznati i tražiti oprost od onog kome je nenesena nepravda, srcem i riječima.
 - Na tragu kur'anskog ajeta u suri Ibrahim: „Lijepa riječ kao lijepo drvo, korijen mu je duboko u zemlji, a grane se u nebo uzdižu“, inicirati razvijanje svijesti da jedna lijepa riječ može razviti niz lijepih osjećanja, npr. ljubav, povjerenje, sreću, ohrabrenje, uljudnost i sl. Pokušati izraditi mapu Lijepa riječ.
 - Nastavnik kreira situaciju sa izmišljenim pismom prijatelju u kome se iznosi problem. Učenike podstiče da uoče taj problem, da se izjasne da li opravdavaju ili ne postupke navedene u pismu i kako bi savjetovali o datom problemu. Radom u grupi učenici pišu o problemu i opisuju trenutnu situaciju, a svi članovi grupe kružnim tokom upisuju svoj prijedlog rješavanja problema. Sličnim aktivnim radom u grupi i paru uraditi i ostale nastavne jedinice, važno je da se iskazivanje emocija, empatija, saradnja pokažu kroz igrokaz na času.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Evaluacijski slojevi: učešće učenika, iskrenost, pounutrašnji efekti odgojnog rada na socijalnoj kompetenciji (naprimjer, želja za primjenom vještine, razvojno nastojanje mlade osobe...).
- Gradacijski kontinuum usvojenih vještina: *Izvinjavanje* (prepoznaje kad se treba izviniti, kaže oprost, svojim ponašanjem pokazuje kad mu je/joj, žao); *Zahvaljivanje* (prepoznaje da se treba zahvaliti, kaže hvala, svojim ponašanjem pokazuje zahvalnost); *Rješavanje problema* (prepoznaje i prihvata problem, vjeruje da je problem rješiv, spreman je da riješi problem sam ili s drugima, ne odustaje dok problem ne riješi, prepoznaje da je problem riješen); *Prepoznavanje i iskazivanje emocija* (prepoznaje vlastite osjećaje, izražava osjećaje ne ugrožavajući druge, govori o tome kako se osjeća, neverbalnim znakovima pokazuje kako se osjeća, spreman je podijeliti svoje osjećaje s drugima); *Empatija* (pokazuje da prepoznaje osjećaje drugih, pokazuje da

razumije osjećaje drugih, uživa se u osjećajima drugih i prikladno reagira, tolerantan je prema osjećajima drugih); *Saradnja* (poštuje dogovorena pravila, prisutan je dok aktivnost traje, aktivno sudjeluje u radu grupe, obavlja svoj dio zajedničkog zadatka, cijeni rad drugih).

3. BOŽIJI POSLANICI

- Allahov prijatelj
- Sačuvajmo čistoću duše i tijela
- Poslušnost Bogu i roditeljima
- Plemeniti sin plemenitog poslanika

Didaktičke naznake:

- Vještim rukovođenjem nastavnika napraviti mapu prijateljstva, iskrenog, pravog i lažnog. Primjereno kazivanje o Ibrahimu, a.s., smjestiti u mapu prijateljstva. Potaknuti učenike da uoče na mapi prijateljstva svoj nivo prijateljstva prema Allahu i drugima.
- Primjenom različitih tehnika grupnog rada i rada u paru definirati čistoću duše i čistoću tijela. Primjerenim kazivanjem o Lutu, a.s., potaknuti učenike da prošire saznanje o čistoći duše i tijela. Mogu se primijeniti grozdovi, čitanje s pauzama, kolo uokolo i sl. Povezati prisutnost nemorala u vrijeme Luta, a.s., i u naše vrijeme, primjereno uzrastu. Nastavnik će u ovoj fazi eksperimentiranja preventivno djelovati kako različiti oblici nemorala, promovirani putem medija, ne bi postali unutrašnja potreba djeteta.
- Nastavnik će pažljivo oblikovati ponašanje učenika po ponašanju uzora, kako bi stekli različite oblike socijalnog ponašanja, ličnih osobina i vrijednosti, kao što su poslušnost, poštivanje, predanost, plemenitost, požrtvovanost. Sve ovo učenici mogu stjecati po uzoru na sinove Ibrahimove, Ismaila i Ishaka, a.s.
- Kroz živote spomenutih poslanika upoznati ih sa gradnjom Kabe. Sa ovom jedinicom se može povezati Isra i Miradž, povezanost ranijih poslanika i Muhameda, a.s., vrijednost i značaj Kabe.
- Tematska cjelina se ne mora realizirati u kontinuitetu, ali je važno da nastavnik aktivira što više različitih aktivnosti učenja, jezičke, tjelesne, slušne, emocionalne, vizuelne, voljne, spoznajne, interpersonalne, radi dugotrajnog cjeloživotnog učenja. Ove aktivnosti treba da osposobe ličnosti na toleranciju i međukulturalno komuniciranje.
- Nastavnik može učenicima predložiti da se kreativno izraze (literarno, likovno) na dijelove sadržaja u kojima smatraju da njihov talenat može doći do izražaja.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Usvojenost znanja o Božijim poslanicima; osobnostima Kabe.
- Napredovanje u jezičkom (usmenom i pismenom) i likovnom izražavanju.
- Učešće u realizaciji projektnih zadataka.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje literarnih i likovnih radova na izabrane teme.

4. IZ ŽIVOTA POSLJEDNJEG BOŽIJEG POSLANIKA

- Najveći oslonac i podrška; Poziv je upućen
- Ilahija: Dođi najdraži
- Kršćani su ohrabрили i podržali muslimane
- Bliže se dani radosti

Didaktičke naznake:

- Događajima iz života Muhameda, a.s., pristupiti s ciljem uzimanja pouka i njihovim povezivanjem sa životom u vremenu u kojem živimo. Kroz primjer hzr. Hatidže potaknuti ih da prepoznaju svoj oslonac i podršku, ali i da sami pokušaju to biti nekoj dragoj osobi. Javni poziv u vjeru treba da razvije svijest o tome da svaka ideja ima svoje vrijeme i da često treba biti strpljiv, istrajan i uporan u ostvarivanju svojih ideja, čak i onda kada nam se čini potpuno nemogućom.
- Ilahijom probuditi najljepša osjećanja prema Poslaniku, a.s., njegovoj misiji i životu
- Prihvatanje muslimana i Abesiniji povezati sa suživotom, tolerancijom i međukulturalnim dijalogom.
- Kroz godinu tuge pomoći učenicima u skorašnjim gubicima, razvijati poglede na smrt kao dio samog života i njenu neizbježnost i optimističan pogled na budućnost. Razgovorom uočiti različite oblike ispoljavanja tuge i poštivanje osjećanja drugih.
- Rukovodeći se narodnom da poslije kiše dođe sunce, povezati događaj oko Miradža sa nagovještajem radosti i ostvarenja poslaničke misije. Razvijanje svijesti da čovjek bitno utječe na svoju sreću i da je ne treba tražiti spolja.
- Nastavnik može učenicima predložiti da se kreativno izraze (literarno, likovno) na dijelove sadržaja u kojima smatraju da njihov talenat može doći do izražaja.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Nivo uključenosti i aktivnosti u individualne i grupne zadatke.
- Usvojenost novog znanja o Poslaniku, a.s., i događajima iz njegovog života, Miradžu.
- Kvalitet melodijske interpretacije ilahije *Dođi najdraži*.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje literarnih i likovnih radova na izabrane teme.

5. OBJAVE SU MILOST LJUDIMA

- Od ropstva do moći
- Počinje nova era
- Sura Kafirun
- Milost je upotpunjena

Didaktičke naznake:

- Kroz kazivanje o Tevratu i Zeburu, učenike upoznati sa historijom Izraelićana. Istaći univerzalne pouke svetih knjiga i vjeru u jednog Boga.

- Putem kazivanja o Indžilu i Isau, a.s., upoznati učenike sa kršćanstvom i njegovim dodirnim tačkama sa islamom.
- Predstavljanje Kur'ana kao knjige koja je upotpunila vjeru i milost Božiju prema ljudima, knjigu koja govori o suživotu, toleranciji, ljubavi, raznolikostima i uvažavanju. Učenjem sure Kafirun usmjeravati učenike da žive islam, ali da imaju tolerantan stav prema vjerovanjima i uvjerenjima. Učenjem sure Kafirun usmjeravati učenike da žive islam, ali da imaju tolerantan stav prema drugim vjerovanjima i uvjerenjima.
- U okviru nastavne jedinice Vjera nas uči da druge poštujemo predstaviti osnovne elemente o tri velike religijske zajednice u Bosni i Hercegovini.
- Imati na umu već date napomene o načinima rada sa djecom ovog uzrasta i razvijanje čiste duše koja će uočavati svijetle strane i voljeti ljude onakve kakvi su.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Usvojenost znanja o Božijim objavama.
- Usvojenost sure Kafirun.
- Usvojenost znanja o osobenostima religijskih zajednica u Bosni i Hercegovini.
- Nivo uključenosti i aktivnosti u individualne i grupne zadatke.

6. MOJ VJERSKI ODGOJ

- Allah voli da se volimo i pomažemo
- Mekteb – izvor sreće
- Allahu trebamo uvijek zahvaljivati
- Biramo vrijednosti

Didaktičke naznake:

- Na osnovu priče *Allah nas voli i štiti* iz knjige „Majko pričaj mi o Allahu“, kreirati ciljano vođeni razgovor koji će za cilj imati afirmaciju ljubavi kao univerzalne vrijednosti i bitne pretpostavke povoljne emocionalne klime u životu uopće, u porodici, školi, mektebu i sl. Upućivanje učenika da uoče više aspekata ljubavi, prema Bogu, ljudima, roditeljima, bratu i sestri, prijateljima i sl.
- Razvijanje svijesti da je prirodno da se međusobno pomažemo kao što nas Allah pomaže svakodnevno bez prigovaranja. Podsticaj učenicima da otkriju svoje jake strane i njima da pomažu porodicu, zajednicu i sl. Afirmacijom i samopotvrđivanjem učenika razvijati njihove socijalne odnose, kvalitet odgoja, demokratsku klimu i osjećanje da svako u nečemu uspijeva.
- Nastavnik razvija bolje razumijevanje i prihvatanje učenika sa izraženim životnim teškoćama kao što je nedostatak roditelja, bolest, siromaštvo i sl., zatim učenika koji se teže socijalno prilagođavaju i iznalazi načine da im se pruži adekvatna pomoć. Podstiče djecu na uspostavljanje boljeg razumijevanja sa roditeljima i da slobodno iskazuju svoja osjećanja. Nastavlja sa vježbanjem sposobnosti prepoznavanja osjećanja kod drugih i razumijevanja uzroka koji su ih uvjetovali.
- U spontanom razgovoru s učenicima ustanoviti gdje se stiče vjerski odgoj (uraditi spisak svih mišljenja učenika i posebno istaknuti: u porodici, sa drugovima, u školi i u mektebu. U okviru nastavne jedinice Mekteb – izvor

- sreće nastavnik će kroz razgovor ustanoviti u kojoj mjeri i broju učenici idu u mekteb, provjerit će da li su stavili u svoj ovogodišnji plan i posjetu mektebu. Nastavnik će afirmirati pohađanje mekteba metodom “za one koji žele i mogu više”, konstatirati da će djeca o vjeri još više saznati u mektebu, a onaj ko više zna o Allahovoj vjeri Allahu je i bliži i draži. Nastavnik može inicirati i pismeno izražavanje na temu *Moj najljepši dan u mektebu*.
- Pored čitanja i analize priče Kur’an govori o Allahu iz knjige „Majko pričaj mi o Allahu“, pripremiti djecu igrom i razgovorom na vjerovanje u ono što ne vidimo. Povezati sa Bogom i razgovarati o načinima Njegovog spoznavanja. Samo aktivnim sudjelovanjem djece u ovom radu, mogu se podstaći na pravilno razmišljanje o Bogu, pokušati argumentirano potisnuti njihova različita praznovjerja, pojasniti im njihove nedoumice i sl. Obavezno dozvoliti djeci da iznesu svoja mišljenja i stavove bez osuđivanja i ismijavanja. Upoznati ih sa Ajetu-l-Kursijjom i pojasniti im vrijednost ovih ajeta. Učenike potaknuti ali im ostaviti u slobodan izbor njihovo memoriranje.
 - Čitanjem i analizom priče Allahu trebamo uvijek zahvaljivati potaknuti učenike da često izgovaraju riječi koje su nama lahke na jeziku, a teške kod Allaha, *subhanallah, el-hamdulillah* i *Allahu ekber*. Obraditi zikir poslije namaza. Ovim nastavnim jedinicama pokušati kod učenika potisnuti razne poštapalice koje često imaju i negativna značenja i zamijeniti ih navedenim riječima. Cilj ovog dijela je razvijanje svijesti o potrebi stalnog spominjanja i sjećanja na Allaha, dž.š.
 - Nastavnik će bolje upoznati učenike kroz upoznavanje njihovog preferiranja određenih vrijednosti. Nastavnik će na jedan list navesti veći broj vrijednosti (oko 20). Zadatak učenika može biti da individualno odaberu pet vrijednosti, zatim od tih pet izaberu tri, a od te tri izaberu samo jednu. Nastavnik će aranžirati ugodnu atmosferu za individualno prezentiranje rezultata rada. Učenici će govoriti zašto su izabrali određene vrijednosti, zašto su se određenih odricali kad su morali, zašto su izabrali onu koja je ostala posljednja i kako su se osjećali kad su napuštali određene vrijednosti.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Nastojanje učenika da se aktivno uključe u planiranje, pripremanje i realiziranje nastave vjeronauke.
- Senzibiliziranost učenika za prepoznavanje situacija u kojima su pokazali vjerničko funkcioniranje i svijest o Allahovoj ljubavi prema stvorenjima, o Njegovoj svemoći, o Njemu kao Stvoritelju svega.
- Usvojenost salavata, Ajetul-Kursijje, tespiha (zikra poslije namaza).
- Senzibilitet za graduiranje vrijednosti.
- Razvijenost navike zahvaljivanja Allahu, dž.š.
- Nivo uključenosti u individualne, partnerske i grupne zadatke i aktivnosti.

7. NAMAZ I PLANIRANJE VREMENA

- Allah je stvorio dan i svjetlo
- U smiraj dana zahvaljujem Allahu
- Uljepšajmo se za namaz

Didaktičke naznake:

- Kroz razgovor i igru kreirati relaksiranu atmosferu. Nastavnik lagahno uvodi u nastavnu jedinicu ponavljajući sabah-namaz, koji povezuje sa pričom. Povezati namaz sa ajetom «Allah je izvor svjetlosti nebesa i Zemlje!» (Nur, 35.) Nastavnik će kroz razgovor s učenicima pobrojati blagodati koje postaju vidljive svitanjem dana u našem okruženju. Informirat će učenike da dužina dana na različitim dijelovima na Zemlji nije ista. Na primjeru pojave dana nakon noći nastavnik će konstatirati da će doći vrijeme kada će biti poznato sve što skrivamo, kao što odlazak snijega otkrije sve što nije u vrijeme njegovog prisustva bilo vidljivo. Inicirati pismeno izražavanje na temu: Šta želim popraviti kod sebe "dok nije svanulo"?
- Povezati naučeno o smjeni dana i noći i sabahu, te obraditi klanjanje akšam-namaza. Nastavnik će različitim tehnikama potaknuti učenike da uoče važnost i vrijednost ovog namaza.
- Nastavnik će svojim rukovođenjem da poveže basnu sa naučenim o džematu, istaći vezu ezana – spasa – džemata. Podstaknuti učenike da uoče zajedništvo, jačinu, slogu i jedinstvo džemata. Spominjanjem prvog mujezina u islamu naglasit će važnost i vrijednost mujezina, istaći osobine prvog mujezina i povezati ih sa životom. Pokazati film o prvom mujezinu i primijeniti tehniku igranja uloge mujezina.
- Ponovimo uvjete i sastavne dijelove namaza iz ugla uljepšavanja svog izgleda i ukrašavanja svog govora tijelom i riječima. Nastavnik analizira pozicije tijela u namazu i upoređuje ih sa pozicijama stvorenja koja se sličnom pozicijom zahvaljuju Gospodaru. Nastavnik potcrtava potrebu pravilnog i dosljednog izvođenja svih pokreta i pozicija tijela.
- Adekvatnim razgovorom nastavnik će istaći da je najljepše sjećanje na Allaha i Poslanika. Korištenjem različitih tehnika poučice učenike kako da čine ovo sjećanje. Primjereno je da se uz ovu nastavnu jedinicu ponovi salavat i da ga memoriraju oni koji nisu u prošlom razredu. Učenike obavezno upoznati sa njegovom vrijednošću i prijevodom. Ova tematska cjelina se može realizirati tokom cijele godine i nije obavezna da bude u kontinuitetu.
- Učenjem sure Kafirun usmjeravati učenike da žive islam, ali da imaju tolerantan stav prema drugim vjerovanjima i uvjerenjima.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Razvijenost svijesti o različitosti prirodnih procesa kao mudrosti u Allahovom stvaranju.
- Kreativno usmeno izražavanje, glumačke sposobnosti kroz igranje uloga u dramizaciji basne.
- Jezički ispravno i pravilno artikulirano izražavanje.
- Pravilnost i melodičnost u učenju ezana.
- Usvojenost načina i sadržaja u klanjanju akšam-namaza.
- Usvojenost salavata i njegovog prijevoda.
- Nivo uključenosti u individualne, partnerske i grupne zadatke i aktivnosti.

8. U SUSRET RADOSTIMA RAMAZANA

- Perom, ilahijom i kasidom o ramazanu

Didaktičke naznake:

- Nastavnik će iskoristiti činjenicu da učenici vole pjesme i pjevanje da se i u školi osjeti njihova radost kroz učenje ilahije i kaside u horu. Pored uvježbavanja melodijske interpretacije ilahije, nastavnik će ovaj nastavni sat iskoristiti za razgovor o sadržaju ilahije i učeničkim iskustvima koja su vezana za sadržaj ilahije. Nastavnik može inicirati da učenici nacrtaju svoj doživljaj ilahije ili sadržaje koji se u ilahiji spominju.
- Nastavnik će u okviru ove nastavne jedinice inicirati pismeno izražavanje. Učenici će pisati o ramazanu i napisati ono što žele da poruče ovim povodom. Ukoliko nastavnik vidi da nekim učenicima teže ide pisanje pisma, predložit će im da napišu pjesmu ili priču o ramazanu. Ovu nastavnu jedinicu bi bilo dobro planirati kao blok-sat, jer bi svi učenici napisano trebali i prezentirati i tako bolje i neposrednije iskazati svoja osjećanja.
- Nastavnik će odabrati i prikladan način da obilježi bajrame sa učenicima i roditeljima u školskom okruženju, a dozvolit će i da se prenese porodična atmosfera obilježavanja Bajrama.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Jezički ispravno i pravilno artikulirano izražavanje.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Uključenost u planiranje i izvođenje bajramskih svečanosti.
- Učešće u realizaciji projektnih zadataka.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje literarnih i likovnih radova na zadane teme.

9. RAZLIČITOSTI U MOM KOMŠILUKU

- Kršćanski i židovski blagdani

Didaktičke naznake:

- Primjenjujući različite methodske postupke (istraživanje, izlaganje, razgovor, proučavanje geografskih karata, čitanje i interpretacija tekstova, izradu plakata) obraditi osnovne katoličke, pravoslavne i židovske blagdane.
- U funkciji boljeg razumijevanja osobnosti kršćanstva i židovstva upriličiti gledanje izabranih dostupnih filmova uz kraće informativno komentarisanje.
- U okviru tematske cjeline o kršćanstvu i židovstvu cilj je: usvojiti stav poštovanja prema svim religijama izgrađivati stav poštovanja duhovnih vrijednosti različitih kultura i civilizacija; razvijati sposobnosti uvažavanja tuđih stajališta i mišljenja; razviti sposobnost uočavanja elemenata/ponašanja koji ukazuju na osobe koje drukčije vjeruju; uočiti važnost poznavanja i poštivanja drugih kultura; razvijati poštovanje prema drugim narodima i religijskim zajednicama u bliskom okruženju.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Usvojenost osnovnih informacija o kršćanskim i židovskim blagdanima.

- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Učešće u realizaciji projektnih zadataka.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.

Literatura:

1. Latić, Dž. (1999): *Svjetske religije*, Sarajevo, Bosančica print i Bosanski kulturni centar
2. Stanojlović, S. (2003): *Razumijevanje mladih – unapređivanje socijalnih i emocionalnih kompetencija*
3. Yildirim, S.(2005): *Majko pričaj mi o Allahu*, Sarajevo, Bookline

Profil i stručna sprema nastavnika:

završen: Fakultet islamskih nauka, Islamski pedagoški fakultet, Islamska pedagoška akademija VII stepen – profesor islamske vjeronauke, VI stepen - nastavnik islamske vjeronauke

Uvjet za zapošljavanje:

saglasnost nadležnog organa/službe Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

**BISKUPSKA KONFERENCIJA BOSNE I
HERCEGOVINE
POVJERENSTVO BK BiH ZA VJERONAUKE U ŠKOLI
Kaptol 32, Sarajevo**

**PLAN I PROGRAM
KATOLIČKOGA VJERONAUKA
ZA OSMOGODIŠNJE I DEVETOGODIŠNJE
OSNOVNE ŠKOLE U BiH**

**(NASTAVNE TEME PO GODIŠTIMA DONESENE U TABELAMA
PREMA KURIKULARNOM MODELU 1+8 ILI 1+4+4)**

SEPARAT – 5. RAZRED

**OVAJ PLAN I PROGRAM DONOSI NASTAVNE TEME PRIKAZANE U
TABELAMA,
IZRAĐEN JE PREMA DOSADAŠNJEM PLANU I PROGRAMU
ŠTO SU SLUŽBENO ODOBRILO I POTPISALI 2003.:**

**BISKUPSKA KONFERENCIJA BOSNE I HERCEGOVINE
I
ŽUPANIJSKA MINISTARSTVA PROSVJETE, ZNANOSTI,
KULTURE I ŠPORTA U FEDERACIJI BiH**

S NASLOVOM

**PLAN I PROGRAM
KATOLIČKOGA VJERONAUKA**

U OSNOVNOJ ŠKOLI (2003.)

SARAJEVO, 2007.

5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUK
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	I. ZEMLJA JE NAŠA I BOŽJA KUĆA
Naziv kataloške teme	1. Zajedno stvarati i čuvati svijet
1. Ključni pojmovi	Božja mudrost, Božja dobrota, čovjek-sustvaratelj, ekologija.
2. Potrebno predznanje	Prve spoznaje i doživljaji o Bogu Stvoritelju, o stvaranju neba, zemlje i ljepoti stvorenoga; zaštita prirode i živih stvorenja.
3. Obrazovna postignuća	Uočiti čudesnost i ljepotu našega planeta zemlje i cijeloga svemira; poznavati biblijsko izvješću o stvaranju svijeta; otkriti i shvatiti svemoć Boga Stvoritelja koji sve stvara mudro i dobro; znati prepričati biblijski izvještaj Stvaranja; razumjeti pojmove Stvoritelj i sustvaratelj; poznavati značenje pojma ekologije; usvojiti nekoliko pravila čuvanja okoliša.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Shvatiti i doživjeti da Bog čovjeku povjerava da bude gospodar i čuvar prirode; razvijati i usvojiti osjećaj odgovornosti za zaštitu našega planeta zemlje, doma i Domovine;
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Izmjena učeničkih iskustava o shvaćanju i doživljaju svijeta, prirode i čovjeka da se uoči ono dobro, ali i ono što čovjeka čini nesretnim i ograničenim; igra asocijacija; pripovijedanje, svestrana analiza i interpretacija literarnih tekstova i likovnih priloga (skupni rad i rad u parovima); usporedba prikupljenih informacija i poruka; razgovor; pismeno i likovno izražavanje; rad s fotografijama s prizorima iz čudnog svijeta prirode i svemira te ljudskog udjela u otkrivanju i daljnjoj izgradnji; izrada tematskog plakata ili panoa.
6. Dodatna ilustracija	Dokumentarnim filmom prikazati tajnama svemira i prirode
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> Opisivanje krajolika. <i>Priroda i društvo:</i> Priroda nas okružuje, Uvjeti života (sunce, voda, zrak). <i>Likovna kultura:</i> Paul Klee, Vrt ruža, 1920., ulje i tuš na papiru.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Božja mudrost, čovjek sustvaratelj s Bogom, ekologija.

9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Promatranje zemlje kao dijela svemira i čovjekovo mjesto i uloga u čuvanju zemlje i njezinih ljepota; sudionništvo u raznim projektima „ekologije“.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Slabovidnim učenicima omogućiti da vide sliku izbliza i duže je promotre; slijepim učenicima kao poticaj koristiti taktilni materijal ili životno iskustvo. 2. Kod apstraktnih pojmova koristiti pojednostavljene sadržaje i perceptivna potkrepljenja. 3. Isto kao i kod oštećenja sluha. 4. Ponuditi više modela stvaralačkog izražavanja, omogućiti izbor najprimjerenijeg modela. 5. Koristiti razne vrste potkrjepljenja, kao i učenje kroz igru: nadopunjavajke, križaljke, osmomjerke, individualizirani listići...

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	I. ZEMLJA JE NAŠA I BOŽJA KUĆA
Naziv kataloške teme	2. Sklad prirode i svijeta – susret s dobrim Bogom
1. Ključni pojmovi	Bog je nevidljiv i svemoguć, red u prirodi, Božja objava i tragovi u prirodi, dobri Otac, zahvalnost Bogu.
2. Potrebno predznanje	Prve slike i spoznaje o divnom Božjem svijetu i čudesnosti prirode; raznolikost i ljepoti Božjih stvorenja (biljnoga i životinjskoga svijeta).
3. Obrazovna postignuća	Uočiti i otkriti u prirodnim ljepotama red i sklad te povezanost svega u prirodi; razumjeti da je čovjek posebno stvorenje u odnosu na sva druga stvorenja po svome razmišljanju, osjećajima, slobodnom odlučivanju što će činiti; razumjeti i opisati pojmove „vjerujem“, „svemoguć“, „vidljiv i nevidljiv“; uvidjeti da čovjek Boga ne može vidjeti svojim ljudskim očima; naučiti i navesti neka Božja svojstva (nevidljiv, svemoguć, mudar, dobar).
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati sposobnost da u prirodnim zakonima, redu i skladu cijele prirode prepozna Božje tragove; steći sposobnost divljenja Bogu i skladu svega što je Bog stvorio, osobito čovjeka koji je Božja slika; izraziti osjećaj molitvene i životne zahvalnosti Bogu.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Promatranje i interpretacija slike, crteža ili fotografije s uživljavanjem u pojedine događaje i likove; prikupljanje podataka i igra naslova; izlaganje i tumačenje nepoznatih pojmova; analiza i interpretacija odabranih tekstova; gledanje kratkog obrazovnog programa o temi skladnosti prirode i prirodnih zakona; raščlamba i tumačenje pojmova kao vidljiv, nevidljiv, savršen, povjeriti, darovati, vjerujem, „vjerujem u Boga Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje“; vođeni razgovor; izrada plakata; izrada umne mape.
6. Dodatna ilustracija	

7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> Vidni i slušni doživljaj u pjesmi. <i>Priroda i društvo:</i> Život životinja, Životna zajednica šuma, Život uz more i u moru, Živjeti u skladu s prirodom. <i>Likovna kultura:</i> Nijanse boja, harmonija (sklad) boja. Simetrije: zrcaljenje, translacija, rotacija. Proporcionalnost i kompozicija oblika. Kontrast, dominacija i jedinstvo boja, oblika i veličina. <i>Matematika:</i> kut, trokut, pravokutnik, kvadrat, kvadar, kocka.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Bog je nevidljiv i svemoguć, Bog je dobar, Božja objava i tragovi u prirodi, vjerovati, „vjerujem u Boga, Oca svemogućega“.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Priče i pripovijesti o postanku svijeta drugih religija i svjetonazora.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Slabovidnim učenicima omogućiti da vide sliku izbliza i duže je promotre; slijepim učenicima kao poticaj koristiti taktilni materijal ili životno iskustvo. 2. Tekstove obogatiti slikama i jednostavnim rečenicama. 3. Potpitanjima provjeravati usvojenost nastavnog sadržaja. 4. Ponuditi više modela stvaralačkog izražavanja, omogućiti izbor najprimjerenijeg modela. 5. Naglasiti bitno. Koristiti razne vizualne materijale: memori, plakate, fotogovor.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	I. ZEMLJA JE NAŠA I BOŽJA KUĆA
Naziv kataloške teme	3. Čovjek u Božjem zrcalu i njegova zahvala Bogu
1. Ključni pojmovi	čovjek – čudesno biće, čovjek slika Božja, vjera u Boga, zahvala Bogu.
2. Potrebno predznanje	Prve slike i spoznaje o stvaranju čovjeka; poznavanje izvješća o stvaranju prvih ljudi; neke biblijske crtece o čovjekovu prijateljstvu s Bogom.
3. Obrazovna postignuća	Upoznati čovjeka kao posebno i čudesno biće; opisati po čemu je čovjek sličan Bogu (misli, govori, ljubi, odlučuje, stvara); shvatiti da sve oko nas govori, osobito čovjek, da Bog postoji; naučiti Apostolsko vjerovanje kojim kršćani ispovijedaju glavne istine svoje vjere; upoznati i zapamtiti molitvu Hrvata katolika kojom ispovijedaju vjeru u Boga.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Životno vrednovati i prihvatiti spoznaju da su čovjek i sav stvoreni svijet dar Božji; razvijati osjećaj i spremnost zahvalnosti Bogu; gajiti osjećaj poštovanja prema čovjeku kao slici Božjoj; pokazati kako se može molitvom i pjesmom, po uzoru na psalme, zahvaljivati Bogu i slaviti Boga.

5. Prijedlozi za metodičku obradu	Igra asocijacija i izmjena iskustava i razgovor među učenicima; pripovijedanje i izdvajanje bitnih pojmova; stvaralačko čitanje biblijskih tekstova i njihova pojedinačna i skupna obrada (svestrana obrada psalma); promatranje, istraživanje i interpretacija crteža i likovnih priloga s povezivanjem biblijskih i likovnih poruka; meditacija uz poticajne fotografije i glazbu; pantomima i dramatizacija; izrada plakata; pisanje vlastite zahvalne molitve u obliku psalma; fotogovor.
6. Dodatna ilustracija	Prikazivanje sadržaja uz pomoć pripovijedanja, filmova, primjera i sl.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezi:</i> Odnosi među likovima. <i>Priroda i društvo:</i> Organi za kretanje, disanje i probavu, Krvotok i izlučivanje, Osjetila nas povezuju s prirodom, Čovjek je prirodno, društveno, misaono i duhovno biće. <i>Likovna kultura:</i> Georges Seurat, Lijepa žena se pudera, 1888., ulje na platnu. <i>Engleski jezik:</i> Ponavljanje i proširivanje naziva za dijelove tijela i osjećaje, opisivanje tijela i zdravstvenog stanja itd.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Čovjek – čudesno biće, čovjek – Božja slika, čovjek vjernik i nevjernik, ispovijest vjere, Apostolsko vjerovanje.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	O Bogu govorimo u simbolima i znakovima; Slavljenja i zahvaljivanja Bogu kod Židova i kršćana
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Slabovidnim učenicima omogućiti da vide sliku izbliza i duže je promotre; slijepim učenicima kao poticaj koristiti taktilni materijal ili životno iskustvo. 2. Razumijevanje, a ne memoriranje Apostolskog vjerovanja i molitve Hrvata katolika. Ograničena korelacija s engleskim jezikom. 3. Kao i kod oštećenja sluha. 4. Ponuditi više modela stvaralačkog izražavanja, omogućiti izbor najprimjerenijeg modela. 5. Naglasiti bitno. Prilagoditi tekstove.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	II. S BOGOM NA PUTU ŽIVOTA
Naziv kataloške teme	1. Božje zapovijedi - pravila života
1. Ključni pojmovi	Deset zapovijedi, Božji zakon, pravila života, Zapovijed ljubavi.
2. Potrebno predznanje	Osnovne spoznaje i činjenice: Mojsije i „gorući grm“, izlazak iz Egipta, davanje Deset zapovijedi na Sinaju (teme obrađene u 3. razredu).
3. Obrazovna postignuća	Upoznati i opisati značenje dviju ploča Zakona kojega Bog daje Mojsiju; otkriti i shvatiti Božje zapovijedi kao pravila života; uočiti posljedice kršenja pravila u svakodnevnom životu; naučiti Deset zapovijedi i

	Zapovijed ljubavi; uočiti i spoznati da su Božje zapovijedi pravila za pravedan i sretan život svih ljudi na zemlji.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razumjeti, doživjeti i iskusiti važnost poštivanja Božjega zakona u životu svakoga čovjeka i svih ljudi; spremnost čuvanja i obdržavanja Božjih zapovijedi u svakodnevnom životu.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Izmjena iskustava i evociranje spoznaja o Božjim zapovijedima; čitanje, slušanje i interpretacija biblijskih tekstova; pojedinačni i skupni rad s biblijskim i literarnim tekstovima, crtežima i fotografijama; meditacija uz glazbu s prikazom umjetničkih reprodukcija; interaktivno pisanje ili pisanje dijaloga; likovno i pismeno izražavanje.
6. Dodatna ilustracija	„Deset zapovijedi“ ili „Mojsije“ (dijelovi igranoga ili animiranoga filma).
7. Preporuke za korelaciju	<i>Engleski jezik:</i> Ponavljanje i proširivanje gradiva vezanog uz školu, razred, školske predmete, raspored sati, izražavanje odnosa u prostoru, razumijevanje i izražavanje molbe, dopuštenja, zapovijedi.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Ploče Saveza, Božji zakon, Božje zapovijedi – pravila života, kršenje zapovijedi i grijesi, pravedan i sretan život.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Tekstovi na brajici/uvećanom tisku. 2 Razumijevanje bez memoriranja Deset zapovijedi i nemogućnost korelacije s engleskim jezikom. 3. Sustavno provjeravati razumijevanje i poticati na samostalno izražavanje. 4. U govornim aktivnostima nema posebnosti. Ako treba pisati/crtati prilagoditi sredstva za pisanje manualnim mogućnostima učenika (držač za olovku, fiksiranje papira na podlozi, veći prostor za pisanje). 5. Sažeto i jednostavno opisati Deset Božjih zapovijedi. Vizualno potkrijepiti plakatima i umnim mapama.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	II. S BOGOM NA PUTU ŽIVOTA
Naziv kataloške teme	2. Bog je jedini Gospodin - ljubi ga i svetkuj dan Gospodnji!
1. Ključni pojmovi	jedan Bog, klanjanje Bogu, psovka, dan Gospodnji.
2. Potrebno predznanje	Poznavanje značenja znaka križa, molitva Očenaša, sposobnost opisivanja značenja riječi: Bog Stvoritelj, svemoguć, pravi Bog, pravedan, dobri Otac.
3. Obrazovna postignuća	Upoznati i razumjeti poruku prvih triju Božjih zapovijedi; uočiti kako se ljudi klanjaju krivim

	bogovima i otkriti načine klanjanja pravome Bogu; uvidjeti da ljudi griješe kada psovkom, kletvama i ružnim riječima vrijeđaju Boga i čovjeka; otkriti poveznicu između poštivanja Božjeg imena i svetkovanja dana Gospodnjega; upoznati starozavjetni tekst Izl 20, 8-1.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Upoznati i prihvatiti da je Bog najveće dobro kojemu se jedino treba klanjati; graditi stav odbojnosti prema riječima kojima se vrijeđaju Bog i čovjek; poštovati Božje ime i odlučiti nikada ne psovati ni najmanju psovku; graditi sposobnost slavljenja Boga u obiteljskoj i društvenoj zajednici; shvatiti i doživjeti važnost kršćanskoga slavlja nedjelje kao dana Gospodnjega.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Kritičko čitanje i interpretacija biblijskih i literarnih tekstova u poveznici s promatranjem i analizom crteža i fotografija (reprodukcija); identifikacijski razgovor; dramatizacija teksta; kolažno prikazivanje zapovijedi s naglaskom na učenička iskustva i njihova svakodnevna pitanja; vođeni razgovor o poštovanju i kršenju nedjeljne obveze slavljenja Boga (misa, molitva, druženje, izostanak s mise, rad nedjeljom...); pismeno i likovno istraživanje; izrada plakata.
6. Dodatna ilustracija	Video filmovi koji tematiziraju Boga i njegovu opstojnost i prisutnost u ljudskom životu, kao i različite načine slavlja Boga u različitim narodima i kulturama svijeta.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Engleski jezik:</i> Blagdani – opisivanje aktivnosti vezanih uz blagdane i uspoređivanje običaja.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	jedan Bog, lažni bogovi, klanjanje pravome Bogu, svetost Božjeg imena, psovka, kletva, Dan Gospodnji.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Rad na zadatku: gdje se sve oko nas nalaze i kriju lažni bogovi, tko su oni i kako ih možemo prepoznati.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Dati prednost usmenom izražavanju 2. Raditi na primjerima iz života. Umanjena korelacija s engleskim jezikom. 3. Kod prepričavanja učiti učenike da govore punom rečenicom, te tražiti da ponove pitanje. 4. Koristiti mnogo konkretnih primjera po mogućnosti povezanih s učenikovom životnom sredinom. 5. Sažeto i jednostavno opisati prve tri zapovijedi. Vizualno potkrijepiti plakatima i umnim mapama.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	II. S BOGOM NA PUTU ŽIVOTA
Naziv kataloške teme	3. Poštuj roditelje i čuvaj dar života!
1. Ključni pojmovi	roditelji i stariji, poštivanje, dar života, „ne ubij“

2. Potrebno predznanje	Spoznaje o odnosu s roditeljima i o životu u obiteljima stečenima iz neposrednoga iskustva i u školi; značenje Majčina dana; slike, iskustva i spoznaje stečene posredstvom medija o nemirima, nasilju i ratovima u našoj okolini i svijetu.
3. Obrazovna postignuća	Upoznati i razumjeti poruku četvrte i pete Božje zapovijedi; otkriti značenje riječi „poštivati“ roditelje; poznavati znakove i pravila poštovanja roditelja u svakodnevnom životu i naučiti im zahvaliti; upoznati neke načine pomaganja u svojoj obitelji (obiteljski poslovi); prepoznati važnost brige za tjelesni život i značenje Božje zapovijedi „ne ubij“!; poznavati kako se u dječjoj dobi može riječima i djelima griješiti protiv pete Božje zapovijedi (tučnjava, nanošenje povreda, vrijeđanje, osveta); naučiti pravila iskazivanja poštovanja u ophođenju s drugima, osobito starijim osobama.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Doživjeti i iskusiti potrebu poštovanja i zahvalnosti roditeljima za dar života i njihovu skrb o nama; graditi stav i sposobnost opiranja svemu što drugima ugrožava život (tučnjava, svađa, nasilje); naučiti i donijeti pravila izbjegavanja nasilja i sukoba među svojim vršnjacima (strpljivost, razgovor, oprostenje).
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Razgovor među učenicima i izmjena iskustava o odnosima roditelja i djece; čitanje, analiza i interpretacija biblijskih i literarnih tekstova; promatranje i interpretacija slike, crteža ili fotografije; prikupljanje podataka i igra naslova; katalog pitanja i vođeni razgovor o prikupljenim podacima; izlaganje; pismeno izražavanje; izrada kolaža na temu: „Štititi život - ugroziti život“.
6. Dodatna ilustracija	Prikladni filmovi (igrani, video i animirani) i televizijske emisije za djecu na temu odnosa roditelja i djece, poštivanja i zaštite čovjekova života od začeca do prirodne smrti, filmovi protiv nasilja, osobito koji promiču mir itd.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> Zoran Pograšić, Mama je kriva za sve. <i>Priroda i društvo:</i> Čovječje zdravlje. <i>Glazbena kultura:</i> J. Kaplan, Čestitka majčici (pjesma). <i>Engleski jezik:</i> Predstavljanje članova uže i šire obitelji, rodbinski odnosi itd.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Poštovati i slušati roditelje, „dar života“, „ne ubij!“, „ugroziti život“, sukobi i nasilje, strpljivost.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Moja odgovornost u obitelji, razredu, zajednici i društvu; Narodi i države sklapaju sporazume radi mira i pravednosti u svijetu
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potre	1. Dati prednost usmenom izražavanju. 2. Iskazivanje iskustava. Ograničena korelacija sa glazbenom kulturo i engleskim jezikom.

	<p>3. Poticati na samostalno izražavanje i bogatiti rječnik učenika.</p> <p>4. Koristiti mnogo konkretnih primjera po mogućnosti povezanih s učenikovom životnom sredinom.</p> <p>5. Sažeto i jednostavno opisati četvrtu i petu zapovijed. Vizualno potkrijepiti plakatima i umnim mapama.</p>
--	---

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUK
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	II. S BOGOM NA PUTU ŽIVOTA
Naziv kataloške teme	4. Pravedno živi - ne ukradi niti želi tuđe stvari!
1. Ključni pojmovi	krađa, škrtoš, zavist, pravednost, darežljivost.
2. Potrebno predznanje	Svakodnevna životna iskustva učenika, biblijske zgone (Zakej) i razne životne zgone koje tematiziraju pitanje pravde i nepravde, krađe i naknade; neka pitanja za ispiti savjesti u pripremi za ispovijed..
	Razumjeti i poznavati poruku sedme i desete Božje zapovijedi; opisati značenje pojma „ne ukradi“!; razumjeti pojmove zavist, škrtoš i krađa u poveznici s konkretnim životnim pričama i iskustvima učenika; razumjeti značenje poslovice: „Božje oko uvijek gleda, ništa mu se sakrit ne da“; razumjeti i opisati na primjerima iz života Isusovu poruku: „Doista, gdje ti je blago, ondje će ti biti i srce“ (Mt 6, 19-21).
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Uočiti i prihvatiti važnost poštivanja sedme zapovijedi „ne ukradi“ u obitelji, školi, u trgovini i cijeloj zajednici; razvijati stav poštovanja i brige za zajednička i tuđa dobra i vlasništvo; otkriti, doživjeti i prihvatiti čine nesebičnosti, dobrote i darežljivosti kao dragocjeno blago koje donosi pravu nutarnju sreću osobama koje tako postupaju.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Čitanje, slušanje i interpretacija tekstova; pojedinačni i skupni rad s biblijskim i literarnim tekstovima, crtežima i fotografijama; vođeni razgovor i tumačenje pojmova krađa, zavist, škrtoš, pravednost i darežljivost u poveznici sa životno bliskim primjerima; pisanje dijaloga; rad s autorskim tekstom „Pravedno živjeti“; likovno i pismeno izražavanje; osobito pisanje kratkog učeničkog sastava na temu škrtoš ili krađe.
6. Dodatna ilustracija	Kratki filmovi i crtani filmovi s temama krađa, zavist, darežljivost
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik i likovna kultura</i> s temama koje obrađuju ili dotiču ljudske vrline i mane kao što su škrtoš, zavist, darežljivost i pravednost.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Bog sve vidi i sve zna, zajednička dobra, krađa, škrtoš, sebičnost, zavist, pravednost, darežljivost.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Različito ponašanje ljudi prema svojim i tuđim stvarima i vlasništvu, pa kako danas biti i ostati pošten i pravedan čovjek.

10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	<p>1. Dati prednost usmenom izražavanju.</p> <p>2. Poslovice i izreke s porukama obraditi u višim razredima. Potreban je dodatni kontinuirani rad na slaganju rečenica od zadanih riječi.</p> <p>3. Potreban je dodatni kontinuirani rad na slaganju rečenica od zadanih riječi.</p> <p>4. Koristiti mnogo konkretnih primjera po mogućnosti povezanih s učenikovom životnom sredinom.</p> <p>5. Sažeto i jednostavno opisati sedmu i desetu zapovijed. Vizualno potkrijepiti plakatima i umnim mapama.</p>
---	---

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	II. S BOGOM NA PUTU ŽIVOTA
Naziv kataloške teme	5. Budi istinit u riječi i djelu!
1. Ključni pojmovi	istina, iskrenost, laž, krivo se zakleti, prijevara.
2. Potrebno predznanje	Neposredna životna iskustva, slike i spoznaje o lažima, prijevarama i spletkama u obiteljskom životu, užoj okolini i u društvu.
3. Obrazovna postignuća	Razumjeti značenje i poruku zapovijedi „ne reci lažna svjedočanstva“; otkriti i shvatiti da je važno i dobro uvijek govoriti istinu; uočiti i na životnim zgodama razumjeti kako laž dovodi do raznih nevolja (laž roditeljima radi loše ocjene u školi, laž radi igre s prijateljima, zatajiti izostanak sa svete mise, krivo pričati o drugima, na nekoga nešto izmisliti, prevariti drugoga); razumjeti značenje poruke: „Mrske su Gospodinu usne lažljive, a mili su mu oni koji zборе istinu“ (Izr 12, 22);
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati stav iskrenosti prema sebi samu i drugima; doživjeti radost iskustva zbog istinoljubivosti; sposobnost ispravna postupanja kada se pogriješi i nešto slaže: reći istinu, priznati pogriješku, ispričati se, iskreno se ispovjediti za laž i prijevaru.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Čitanje, analiza i interpretacija biblijskih i literarnih tekstova; promatranje i interpretacija fotografija i crteža i usporedna analiza biblijskih i likovnih poruka; izdvajanje i pitanja i razgovor na temelju raznih životnih primjera o iskrenosti i laži; scensko ili pismeno izražavanje; sastavljanje novinskog članka; slušanje Ode radosti.
6. Dodatna ilustracija	Video filmovi (igrani i animirani) koji na dječjoj razini razumijevanja, i s pozitivnim poticajima, tematiziraju iskrenost, laž i prijevaru.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik</i> : čitanje i interpretacija priča i pjesama s tematikom iskrenosti, laži, lažnog svjedočenja itd.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	istina, iskrenost, laž, krivo se zakleti, lažno svjedočiti, prijevara, priznati grijeh.

9. Izborni sadržaji za darovite učenike	
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dati prednost usmenom izražavanju. 2. Pojednostaviti sadržaje, a izreke s porukama obraditi u višim razredima. 3. Nema posebnosti. 4. Koristiti mnogo konkretnih primjera po mogućnosti povezanih s učenikovom životnom sredinom. 5. Sažeto i jednostavno opisati osmu zapovijed. Vizualno potkrijepiti plakatima i umnim mapama.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	III. BOŽJI NAS GLASNICI ZOVU
Naziv kataloške teme	1. Glas više u pustinji: Pripravite put Gospodinu!
1. Ključni pojmovi	prorok, Ivan Krstitelj, pustinja, obraćenje, pripraviti put Gospodinu.
2. Potrebno predznanje	Poznavati Došašće kao vrijeme iščekivanje i pripreve za Isusov rođendan; prve spoznaje o nekim biblijskim činjenicama: grijeh prvih ljudi i njihov izgon iz raja, ljudsko zlo, grijeh i smrt; obećanje Spasitelja; poznavanje nekih biblijskih likova koji su bili na Božjem putu (Abraham, Josip...); Isus obećani Spasitelj i Mesija.
3. Obrazovna postignuća	Na karti Palestine pokazati rijeku Jordan; znati pripovjediti događaj na rijeci Jordanu i protumačiti glavne poruke o kojima govori Ivan Krstitelj; otkriti da je prorok čovjek koji govori u Božje ime i potiče čovjekovo obraćenje Bogu.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	U Ivanovoj poruci uočiti i iskusiti put i način vlastite pripreve u Došašću za Isusov dolazak: rado drugima pomagati, ispraviti nepravdu, širiti mir, kajati se za grijehe i propuste, tražiti oprost; pripremati se za božićnu ispovijed i ispuniti Ivanov poziv na obraćenje i dobra djela.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Čitanje, pripovijedanje, analiza i interpretacija biblijskoga teksta; promatranje zemljovida; stvaranje kataloga pitanja; u radu po skupinama napraviti usporedbu biblijske poruke s porukom crteža ili slike Ivana Krstitelja; vođeni razgovor na temelju prikupljenih informacija; pripovijedanje; scenski prikaz na temu „Svjedoci ljubavi“; pisanje novinskoga izvješća o događaju na rijeci Jordanu; izrada plakata i izrada adventskoga kalendara s nakanom širenja kulture zajedništva i predbožićnoga slavlja u školi.
6. Dodatna ilustracija	Video-film o Ivanu Krstitelju (igrani ili crtani).
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik</i> : Usporedba; Odnos među likovima; Samostalno stvaranje priče. <i>Likovna kultura</i> : radovi na temu pripreve za Božić.

8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Ivan Krstitelj – Isusov preteča, prorok, pustinja, rijeka Jordan, obraćenje, pripremiti put Gospodinu.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Adventski i božićni običaji u drugih naroda i kultura; Sakrament krštenja u životu obitelji i župne zajednice.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Koristiti reljefnu kartu za slijepe i slabovidne osobe. 2. Izvedbeno prilagođavanje tekstova i pomoć pri samostalnom stvaranju priče. 3. Provjeravati razumijevanje potpitanjima i voditi učenika k stvaralačkom izražavanju. 4. Individualni i slikovni materijal zalijepiti učenicima na klupu koji imaju poteškoća u kontroli pokreta ruku; svima u bilježnicu. 5. Prilagoditi tekstove, iznijeti bitno.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	III. BOŽJI NAS GLASNICI ZOVU
Naziv kataloške teme	2. „Neka mi bude po riječi tvojoj“
1. Ključni pojmovi	navještaj Isusova rođenja, Isusovo začecje, Sin Božji, Duh Sveti.
2. Potrebno predznanje	Prve i osnovne spoznaje o Mariji kao Isusovoj majci, o anđelu Gabrijelu i navještenju Isusova rođenja; susret Marije s rođakinjom Elizabetom.
3. Obrazovna postignuća	Otkriti i shvatiti da Bog ima plan sa svim ljudima, pa tako s Marijom koju izabire da bude Božja majka; poznavati biblijski izvještaj o anđelovu navještenju Mariji; razumjeti da je Marija imala čvrsta vjeru u Boga po kojoj je pristala da bude Isusova majka; otkrivati Duha Svetoga kao čudesnu Božju silu po kojoj je Marija začela Isusa; znati izmoliti molitvu Anđeo Gospodnji.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Otkriti i doživjeti snagu Marijine ponizne vjere; doživjeti radost Marijine spremnosti da prihvati Božji poziv i plan; iskusiti Božju i Marijinu blizinu u molitvi Anđeo Gospodnji; rado moliti Marijin zagovor.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Razgovor među učenicima i prikupljanje već stečenih spoznaja; pojedinačno i skupno čitanje, analiza i interpretacija biblijskih i literarnih tekstova; promatranje i interpretacija slike, crteža ili fotografije; prikupljanje podataka i igra naslova; pripovijedanje, izlaganje i tumačenje pojmova Božji plan spasenja, začet po Duhu Svetom, Marijina vjera; slušanje meditativne glazbe uz projekcije prizora Navještenja; pismeno izražavanje, scenski prikaz Marijina navještenja prema molitvi Anđeo Gospodnji...
6. Dodatna ilustracija	Igrani ili animirani filmovi (isječci) o Marijinu navještenju; odlazak na likovnu izložbu s temom Božića.

7. Preporuke za korelaciju	<i>Priroda i društvo</i> : Leonardo da Vinci, Bogorodica sa sv. Anom, 1510., ulje na drvenoj ploči. <i>Glazbena i likovna kultura</i> : slušanje glazbe, pjevanje pjesmica duhovnoga sadržaja i iz života hrvatskoga naroda koje su tematski vezane s pripravom za proslavu Božića.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Božji plan spasenja, Isus – Sin Božji, začet po Duhu Svetom, Marijina vjera.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Mjesto i uloga žene u Crkvi u svjetlu ulogu Blažene Djevice Marije u povijesti spasenja
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Koristiti reljefnu kartu za slijepe i slabovidne osobe. 2. Izvedbeno prilagođavanje tekstova i pomoć pri samostalnom stvaranju priče. 3. Provjeravati razumijevanje potpitanjima i voditi učenika k stvaralačkom izražavanju. 4. Individualni i slikovni materijal zalijepiti učenicima na klupu koji imaju poteškoća u kontroli pokreta ruku; svima u bilježnicu. 5. Prilagoditi tekstove, iznijeti bitno.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	III. BOŽJI NAS GLASNICI ZOVU
Naziv kataloške teme	3. Posvuda je Betlehem – Isus je svjetlo naroda
1. Ključni pojmovi	car August, grad Davidov, Emanuel, „mir ljudima“, „svjetlo naroda“
2. Potrebno predznanje	Poznavanje glavnih likova i osnovnih činjenica oko Isusova rođenja u Betlehemu, pohod Kraljeva, kralj Herod, „nevina dječica“.
3. Obrazovna postignuća	Na karti Svete zemlje pokazati Betlehem; pripovjediti glavne činjenice Isusova rođenja prema Lukinu evanđelju (Lk 2, 8-14); otkriti značenje riječi Emanuel; u poruci pastirima otkriti važnost Isusova rođenja za sve ljude; otkriti i spoznati da je Isus svojim rođenjem donijelo mir i svjetlo ljudima koji im samo Bog može dati.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Doživjeti poruku Božje ljubavi i mira kao uvjet za sretan i radostan osobni život i život u zajednici; pobuditi i iskusiti osjećaj radosti zbog Božje blizine i sudjelovati u slavlju Božića; povezati božićnu poruku s narodnim običajima i doživjeti radost slavljenja Badnjaka i Božića u svome zavičaju.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Igra asocijacija i izmjena iskustava, čitanje biblijskoga teksta po ulogama te pojedinačni i skupni rad u analizi i interpretaciji biblijskih i literarnih tekstova; usporedno promatranje i analiza sadržaja umjetničkih reprodukcija; promjena perspektive biblijskoga pripovijedanja iz kuta kraljeva, Josipova, pastira; dramatizacija teksta; vježba meditativne šutnje i pisanje kratke meditacije; pisanje kratkog sastava na temu božićnoga svjetla i mira; izrada božićnoga panoa.

6. Dodatna ilustracija	Filmovi koji uprizoruju Isusovo rođenje (igrani i animirani).
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik</i> : dječji literarni radovi na temu Božića, priprema božićne priredbe uz zajednički rad učitelja i vjeroučitelja. <i>Priroda i društvo</i> : Vincent Van Gogh, Zvezdana noć, 1889., trska i tinta. <i>Likovna kultura</i> : crtanje božićnih motiva i izrada figurica, ukrasa i dr.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	car August, Isus - potomak Davidov, rođen od Djevice Marije, „mir ljudima“, Isus – svjetlo naroda“
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	24. prosinca - kod nas i u drugih naroda; Hanukka - Blagdan svjetla kod Židova.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Slabovidnim učenicima omogućiti da vizualni materijal vide izbliza i duže promatraju; igra svjetla i tame. 2. Posebna pomoć pri snalaženju na karti Svete zemlje i potpitanjima pomoći pri stvaranju literarnog rada. 3. Pomoći učeniku sa stalnim potpitanjima. 4. Ponuditi više modela stvaralačkog izražavanja, omogućiti izbor najprimjerenijeg modela. 5. Ne zahtijevati znanje imena i zemljopisnih pojmova.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IV. ISUS JE SIN BOŽJI – NJEGA SLUŠAJTE!
Naziv kataloške teme	1. Dječak Isus u kući Oca nebeskoga
1. Ključni pojmovi	Isusova domovina, hodočašće, Jeruzalemski hram, Otac nebeski.
2. Potrebno predznanje	Sposobnost uočavanja sličnosti i razlika između crkve, sinagoge i hrama; poznavanje nekih mjesta Isusove domovine koji su blisko vezani za njegov život: Betlehem, Nazaret i Jeruzalem; prve spoznaje o Isusovu životu u nazaretskoj obitelji Isusa, Marije i Josipa.
3. Obrazovna postignuća	Na karti pokazati Jeruzalem, mjesto u kojem je Isus prikazan u hramu, i Nazaret u kojem je odrastao; upoznati Isusov zavičaj i način života židovskoga dječaka u to doba; prepričati događaj Isusova prikazanja u hramu; razumjeti riječi starca Šimuna: „oči moje vidješe spasenje tvoje“; pripovjediti zgodu o dvanaestogodišnjem Isusu u Jeruzalemskom hramu (Lk 2, 41-51); razumjeti i objasniti Isusove riječi: „Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega?“;
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	u Isusovoj poslušnosti prema svojim roditeljima otkriti i doživjeti što znači „slušati roditelje“; razvijati sposobnost susreta, poštovanja i razgovora sa roditeljima i odgojiteljima.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Razgovor i pripovijedanje o stečenim spoznajama; promatranje zemljovida Isusove domovine; čitanje i interpretacija biblijskoga teksta u poveznici s promatranjem i interpretacijom slike i stripa;

	pripovijedanje i tumačenje Isusovih riječi da mu je biti u kući „Oca mojega“, terenska nastava (posjet ili „hodočašće“ do mjesne crkve ili svetišta, ili po mogućnosti i sinagoge) .
6. Dodatna ilustracija	Isječci iz filmova o Isusovu djetinjstvu; pohod crkvi, svetištu, sinagogi.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Glazbena kultura</i> : J. Gotovac, Dom (pjesma).
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Jeruzalemski hram, „prikazanje u hramu“, starac Šimun, spasenje svijeta, „Otac moj“ , Otac nebeski.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Značenje učenja Tore za židovskoga dječaka u Isusovo vrijeme.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Osigurati tekstove na brajici/uvećanom tisku/pisaći pribor za slabovidne. 2. Specifična korelacija s glazbenom kulturom i prilagodba tekstualnih sadržaja. 3. Davati jednostavne primjere koje učenici rade usmeno i potpitanjima pomoć pri izražavanju. 4. Individualni i slikovni materijal zalijepiti učenicima na klupu koji imaju poteškoća u kontroli pokreta ruku. 5. Ne zahtijevati znanje zemljopisnih pojmova i Isusova zavičaja, način života i vjerske običaje. Objašnjavati jednostavnim izrazima poznatim učenicima.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IV. ISUS JE SIN BOŽJI – NJEGA SLUŠAJTE!
Naziv kataloške teme	2. „Ovo je moj ljubljani Sin“
1. Ključni pojmovi	Isusovo krštenje, Sin Božji, golub, jedan Bog, Presveto Trojstvo: Otac, Sin i Duh Sveti.
2. Potrebno predznanje	Sposobnost prepoznavanja triju božanskih osoba u znaku križanja; sposobnost opisivanja obreda krštenja djece; poznavanje značenja riječi: Isus Spasitelj, Mesija, rijeka Jordan.
3. Obrazovna postignuća	Znati pripovjediti događaj Isusova krštenja na rijeci Jordanu; uočiti da se kod Isusova krštenja objavilo Presveto Trojstvo: Otac, Sin i Duh Sveti; upoznati i naučiti glavnu istinu kršćanske vjere koju čovjek nikada ne može posve razumjeti: samo je jedan Bog, a tri su božanske osobe: Otac, Sin i Duh Sveti; naučiti i opisati kako smo kod krštenja kršteni u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	S povjerenjem prihvatiti tajnu trojedinoga Boga otkrivajući njegovo djelovanje i snagu u događajima povijesti spasenja i vlastitom životu; poznavati i iskusiti važnost molitve trojedinome Bogu – Ocu, Sinu i Duhu Svetom.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Igra asocijacija i izmjena iskustava na temu krštenja; čitanje, analiza i interpretacija biblijskih i literarnih tekstova; promatranje i interpretacija slika, crteža ili

	fotografija i usporedba njihovih poruka s biblijskim porukama; vođeni razgovor o prikupljenim podacima i spoznajama; izlaganje i tumačenje simbola goluba te pojmova Sin Božji, Presveto Trojstvo: Bog: Otac, Sin i Duh Sveti; meditacija sa slušanjem glazbe i projekcijom likovnih priloga (simbolički i likovni prikazi osoba Presvetoga Trojstva); promjena perspektive u pripovijedanju biblijskoga izvješća; pantomima i dramatizacija teksta; pismeno izražavanje; izrada mentalne mape.
6. Dodatna ilustracija	
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> Razgovor – verbalna i neverbalna komunikacija; Odnos među likovima
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Isusovo krštenje, Isus je Božji Sin; jedan je Bog, a tri su božanske osobe: Otac, Sin i Duh Sveti; Presveto Trojstvo.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Slabovidnim učenicima omogućiti da vizualni materijal vide izbliza i duže promatraju. 2. Sadržaje potkrijepiti jednostavnim tekstovima i vizualizirati. 3. Isto kao kod oštećenja sluha. 4. Osigurati dovoljno vremena za usvajanje sadržaja. 5. Koristiti jednostavne izraze, raditi učenicima poznate usporedbe.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUK
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IV. ISUS JE SIN BOŽJI – NJEGA SLUŠAJTE!
Naziv kataloške teme	3. Isus u Nazaretu – Glasnik radosne vijesti
1. Ključni pojmovi	sinagoga, svitak knjige, pomazanje, Radosna vijest, Božji siromasi.
2. Potrebno predznanje	Razlikovanje knjiga Staroga i Novoga zavjeta; sposobnost opisivanja značenja riječi prorok i Mesija; Isusov grad Nazaret.
3. Obrazovna postignuća	Upoznati židovsku sinagogu kao mjesto čitanja i tumačenja svetih knjiga; poznavati i prepričati događaj s Isusom u nazaretskoj sinagogi; otkriti čemu se čude Isusovi mještani; protumačiti Isusovu poruku: „Duh Gospodnji na meni je...“ i „on me posla blagovjesnikom biti siromasima“; upoznati znakove posebne Božje brige za siromašne, bolesne, grješne i sve potrebne ljude.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Doživjeti potrebu brige za ugrožene i graditi sposobnost razumijevanja i pomaganja potrebnima; iskusiti da prenositi Radosnu vijest znači spremnost zauzimanja i brige za siromašne i potrebne.

5. Prijedlozi za metodičku obradu	Kritičko čitanje te pojedinačni i skupni rad na analizi i interpretaciji biblijskoga teksta; promatranje i analiza ilustracija u poveznici s biblijskom porukom; interaktivno pisanje; prikupljanje informacija s identifikacijskim i vođenim razgovorom; pismeno i likovno izražavanje.
6. Dodatna ilustracija	Dokumentarni film o židovskoj sinagogi i molitvenim običajima Židova.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik, glazbena i likovna kultura</i> – teme o siromasima, bolesnima, potrebnima.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Duh Gospodnji, pomazanje, blagovjesnik, Radosna vijest (dublje i šire značenje od dotadašnjih spoznaja), Božji siromasi.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Osigurati tekstove na brajici/uvećanom tisku/pisaći pribor za slabovidne. 2. Specifična korelacija s glazbenom kulturom i prilagodba tekstualnih sadržaja. 3. Davati jednostavne primjere koje učenici rade usmeno i potpitanjima pomoć pri izražavanju. 4. Individualni i slikovni materijal zalijepiti učenicima na klupu koji imaju poteškoća u kontroli pokreta ruku. 5. Ne zahtijevati znanje zemljopisnih pojmova i Isusova zavičaja, način života i vjerske običaje. Objašnjavati jednostavnim izrazima poznatim učenicima.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUK
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IV. ISUS JE SIN BOŽJI – NJEGA SLUŠAJTE!
Naziv kataloške teme	4. Isusu je važan čovjek
1. Ključni pojmovi	subota – sveti dan, čudesno ozdravljenje, kršenje propisa, dječja prava.
2. Potrebno predznanje	Poznavanje značenja židovske subote kao neradnoga dana i dana Gospodnjega; poznavanje dotad obrađenih biblijskih zgoda o Isusu koji slijepcu Bartimeju vraća vid, hrani gladno mnoštvo i oprašta grijeh grješnicima.
3. Obrazovna postignuća	Upoznati i objasniti značenje subote u životu Židova, osobito odredbe „ne radi“; pripovjediti Isusov susret s uzetim čovjekom i njegovo ozdravljenje (Iv 5, 1-16); uočiti i razumjeti da Isus ozdravlja bolesnika snagom svojih riječi: „uzmi svoju postelju i hodi“; doživjeti radost bolesnika nakon ozdravljenja; objasniti zašto Isus krši židovske propise i ozdravlja bolesnika; upoznati i nabrojiti neka važnija dječja prava koja bi svi ljudi na svijetu trebali poštivati.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Otkriti i doživjeti Isusovu brigu za ljude i snagu njegove riječi i djela dok pomaže bolesniku i ozdravlja ga; razvijati sposobnost uočavanja nevolje svojih

	bližnjih i spremnosti da im se pomogne; otkriti da u svijetu mnoga djeca trpe bolest, glad i razne nepravde i da im kršćani trebaju pomagati; nabrojiti neka temeljna dječja prava koja posebno treba poštivati.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Čitanje, stvaralačko pripovijedanje, analiza i tumačenje biblijskih tekstova; usporedno čitanje evanđeoskih izvješća s promatranjem i analizom sadržaja umjetničkih reprodukcija; dramska igra; promjena perspektive biblijskoga pripovijedanja; pisanje nove prispodobe; razgovor na temu: „Subota je radi čovjeka“; rad s crtežima na temu: „Da bi djeca mogla živjeti, potrebno je...“; izrada panoa na temu: „Dječja prava danas“.
6. Dodatna ilustracija	Obrazovne emisije i poticajni filmovi o brizi za obespravljenu djecu.
7. Preporuke za korelaciju	Hrvatski jezik i likovna kultura – teme o raznim životnim situacijama u koje pokazuju brigu za potrebite ljude i pomaganje tim ljudima.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Isusova božanska moć, čudesno ozdravljenje, subota – sveti dan, kršenje židovskih propisa, ljudska i dječja prava.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Neke poznate osobe u čitavom svijetu koje su se borile za temeljna ljudska prava.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Osigurati tekstove na brajici/uvećanom tisku/pisaći pribor za slabovidne. 2. Pojačana vizualizacija sadržaja i poticanje govorenja uz potpitanja. 3. Vježbati opisivanje punim rečenicama. 4. Označiti u udžbeniku bitne dijelove, naljepiti radni materijal u bilježnicu. 5. Tumačiti jednostavnim, učenicima poznatim izrazima, koristiti vizualno potkrjepljenje i individualizirane listiće.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IV. ISUS JE SIN BOŽJI – NJEGA SLUŠAJTE!
Naziv kataloške teme	5. Petrova ispovijest – Isus je Sin Boga živoga
1. Ključni pojmovi	Petar, ispovijest vjere, Sin Boga živoga.
2. Potrebno predznanje	Razlikovati apostole od svih drugih Isusovih učenika i sljedbenika; poznavati imena nekoliko apostola; uočavati i opisati razliku između značenja riječi vjerujem i ne vjerujem.
3. Obrazovna postignuća	Otkriti kako Isus traži od svojih učenika da za sebe kažu i odluče tko je on za njih i da po tome žive; poznavati događaj Petrove ispovijesti vjere u Isusa Krista; razumjeti i opisati riječi o Isusu da je „Sin Boga živoga“; upoznati kako Isus prihvaća Petrovu vjeru i što mu obećava; otkriti i naznačiti koliko je važna naša

	vjera u Isusa Božjega Sina; naučiti Apostolsko vjerovanje.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Otkriti i doživjeti snagu Petrove vjere u Isusa Krista; razvijati spremnost da pred svima i da uvijek priznamo da vjerujemo u Isusa i da tu vjeru svjedočimo na svakome mjestu: u obitelji, u školi, na ulici i kamo god se krećemo.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Čitanje, slušanje, pripovijedanje i interpretacija tekstova; pojedinačni i skupni rad s tekstovima i fotografijama u analizi i interpretaciji Petrova lika i njegove vjere; vođeni razgovor o dobivenim podacima i tumačenje pojma „Sin Boga živoga“; promjena perspektive u pripovijedanju biblijskoga događaja – sa stajališta jednog od drugih apostola ili nekog prolaznika; pisanje dijaloga; igra uloga i dramatizacija teksta, likovno i pismeno izražavanje na temu: „Tko je za mene Isus Krist“.
6. Dodatna ilustracija	Film o sv. Petru, posjet crkvi ili svetištu gdje se slavi sv. Petar apostol.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> pričanje doživljaja iz osobnog života; pripovijedanje i pisanje o zamišljenome događaju.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Petar apostol, Isus - Sin Boga živoga, ispovijest vjere, „Petar – Stijena“.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Uzorni svjedoci vjere u Isusa Krista danas (papin lik,)
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Osigurati tekstove na brajici/uvećanom tisku/pisaći pribor za slabovidne. 2. Razumijevanje, a ne memoriranje Apostolskog vjerovanja. 3. Isto kao i kod oštećenja sluha. 4. Označiti u udžbeniku bitne dijelove, nalijepiti radni materijal u bilježnicu. 5. Jednostavno pripovijedanje teksta uz razna potkrjepljenja.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUK
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	V. NA ISUSOVU PUTU – SLIJEDIMO NJEGOVO DJELO!
Naziv kataloške teme	1. Slijedimo Isusove riječi i djela
1. Ključni pojmovi	korizma, post, djela milosrđa, snaga vjere.
2. Potrebno predznanje	Poznavanje značenja korizme kao vremena pripreme za Uskrs i vremena u kojem kršćani još više čine dobra djela; poznavanje nekih biblijskih zgoda koje govore kako Isus ljudima pomaže i spašava ih.
3. Obrazovna postignuća	Shvatiti i objasniti značenje riječi korizma; prepoznati i navesti neka dječja iskustva patnje koja se događaju u svijetu i oko nas; upoznati biblijski tekst o Isusovu postu u pustinji i kušnjama; razumjeti pojmove post i

	djela milosrđa; upoznati i nabrojiti tjelesna djela milosrđa; razumjeti i doživjeti snagu vjere u Isusa Krista koji pomaže u raznim životnim patnjama, po primjeru žene tuđinke (Mt 15, 21-28).
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati sposobnost prihvaćanja svih ljudi, osobito ugroženih, patnika i potrebnih, i spremnosti da im pomognemo radi vjere u Isusa Krista; razumjeti i doživjeti korizmu kao posebno vrijeme u kojem treba činiti djela ljubavi i milosrđa.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Evokacijski razgovor i igra asocijacija; čitanje, stvaralačko pripovijedanje i tumačenje biblijskih i literarnih tekstova s usporedbom poruka dobivenih promatranjem i analizom sadržaja umjetničkih reprodukcija; igra uloga; promjena perspektive biblijskoga pripovijedanja; razgovor na temu milosrđa i pomaganja: duhovna djela – tjelesna djela milosrđa; fotogovor s temom duhovnih i tjelesnih djela milosrđa; sastavljanje novinskog izvješća ili članka o neko dobro djelu i dobročinitelju.
6. Dodatna ilustracija	Razna iskustva patnje i pomoći koje ljudi pružaju jedni drugima u trenucima patnje, gladi, katastrofa i ratova (TV – reportaže i emisije).
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik, likovna i glazbena kultura</i> s tematikom i običajima bliskima korizmenom vremenu i pripravi za proslavu Uskrsa.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	post, Isusova kušnja, snaga vjere, duhovna djela milosrđa, tjelesna djela milosrđa.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Običaji u hrvatskom narodu u vrijeme korizme; Korizmena akcija odricanja za dobro potrebnih i siromašnih.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Tekstovi na brajici/uvećanom tisku. 2. Obogatiti sadržaje specifičnim katehetskim pomagalicama i pojednostaviti biblijski tekst. 3. Raditi više na komunikacijskoj, nego lingvističkoj kompetenciji. 4. U govornim aktivnostima nema posebnosti. Ako treba pisati/crtati prilagoditi sredstva za pisanje manualnim mogućnostima učenika. 5. Upoznati djela milosrđa, ne zahtijevati reproduciranje.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUK
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	V. NA ISUSOVU PUTU – SLJEDIMO NJEGOVO DJELO!
Naziv kataloške teme	2. Ići putem Kristova križa
1. Ključni pojmovi	Cvjetnica, Veliki tjedan, Maslinska gora, trpljenje, križni put.

2. Potrebno predznanje	Poznavanje osnovnih činjenica Kristove muke i smrti, događaj Cvjetnice i Kalvarije; iskustva proslave događaja Velikoga tjedna u obitelji, župnoj zajednici i u svom mjestu.
3. Obrazovna postignuća	Opisati i protumačiti događaje Cvjetnice i Velikoga četvrtka i petka; upoznati i ispričovjediti biblijsko izvješće o Isusovoj muci i smrti na križu; upoznati i razumjeti Isusovu muku i križni put kao znak njegove božanske ljubavi i praštanja prema čovjeku; razumjeti i prihvatiti poteškoće i kušnje trpljenja u vlastitom životu kao put nasljedovanja Isusa patnika; otkriti i objasniti značenje Isusove poruke: „što god učiniste jednom od moje najmanje braće, meni učiniste“ (Mt 25, 40)
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razumjeti i doživjeti Kristovu smrt kao vrhunac očitovanja Božje ljubavi i kao čin pobjede nad grijehom i smrću; razvijati sposobnost odupiranja zlu i grijehu; gajiti spremnost prihvaćanja i rješavanja poteškoće po Isusovu primjeru; biti spreman priteći u pomoć ljudima koji pate i umiru.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Promatranje i interpretacija slike, crteža ili fotografije koje prikazuju Kristov križ i patnju; čitanje i interpretacija biblijskih tekstova; prikupljanje podataka i igra naslova; pripovijedanje i izlaganje s tumačenjem pojmova „uzeti grijeha svijeta“ i „otkupiti“; razgovor i pisanje kratkog sastava na temu patnje i smrti u perspektivi Kristova križa; meditacija uz poticajne skladove i glazbu s temom križa i Kristove otkupiteljske patnje; izrada plakata; izrada uskrsnoga panoa (projektna nastava); zajedničko oblikovanje križnog puta crtežima.
6. Dodatna ilustracija	Igrani ili animirani filmovi o Kristovoj muci i smrti; organizirati križni put na razini razreda ili se pridružiti župnoj zajednici.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> Pisanje literarnih radova na temu Kristove muke i uskrsnuća. <i>Priroda i društvo:</i> Michelangelo Bounarroti, Pietà, 16. st., mramor. <i>Glazbena i likovna kultura:</i> slušanje glazbe iz bogate hrvatske pasionske baštine, likovni radovi na temu muke, smrti i uskrsnuća Kristova (projektna i suradnička nastava - pravljenje uskrsnog panoa).
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	križni put, Kristova muka, „uzeti grijeha svijeta“ pobjeda nad grijehom i smrću, otkupljenje, vječno spasenje.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Zajedničko oblikovanje i priprema križnog puta.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Osigurati tekstove na brajici/uvećanom tisku/pisaći pribor za slabovidne. 2. Primjena specifičnih katehetskih pomagala, didaktička igra pridruživanja i specifičnost korelacije s

	<p>glazbenom kulturom i hrvatskim jezikom.</p> <p>3. Primjena specifičnih katehetskih pomagala, didaktička igra pridruživanja i pomoć pri pisanju literarnih radova.</p> <p>4. Označiti u udžbeniku bitne dijelove, naljepiti radni materijal u bilježnicu.</p> <p>5. Konkretno obilježiti navedene dane. Dramatizacija tekstova.</p>
--	---

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUK
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	V. NA ISUSOVU PUTU – SLIJEDIMO NJEGOVO DJELO!
Naziv kataloške teme	3. Svjedočiti pobjedu uskrsloga Krista
1. Ključni pojmovi	smrt, život, uskrsnuće, šalom – mir.
2. Potrebno predznanje	Poznavanje glavnih osoba i činjenica koje su povezane s događajem Kristove muke i uskrsnuća i iskustva proslave Uskrsa u obitelji i župnoj zajednici.
3. Obrazovna postignuća	Shvatiti smrt kao dio ljudskog života; pripovjediti biblijsko izvješće o Kristovu uskrsnuću (Mt 28, 1-10); otkriti, objasniti i doživjeti Isusovo uskrsnuće kao pobjedu života nad smrću; otkriti i pobuditi radost zbog vlastitog uskrsnuća; razumjeti i protumačiti dio Apostolskog vjerovanja o Isusu Kristu koji je „treći dan uskrsnuo od mrtvih“; znati protumačiti riječ šalom.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Steći životnu nadu i snagu za svakodnevni život na otajstvu Kristova uskrsnuća i na vjeri u uskrsloga Krista; prepoznati mir kao dar pobjede života nad smrću i kao mogućnost za skladan život s Bogom i ljudima, osjetiti potrebu izgradnje mira danas i uvidjeti vlastite mogućnosti doprinosa miru.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Izražajno čitanje te pojedinačan i skupni rad na analizi i interpretaciji biblijskih i literarnih tekstova; usporedno promatranje i tumačenje crteža, slika i biblijskih poruka; pripovijedanje i tumačenje pojmova „uskrsnuo od mrtvih“ i „uzašao na nebesa“, „vječno spasenje“; pravljenje intervjua s roditeljima i susjedima o značenju Isusova uskrsnuća u svakodnevnom životu kršćana; igra uloga i scenska interpretacija Kristova uskrsnuća; kolaž s temom: „Radost – Uskrs u svijetu“; slušanje i izvođenje uskrsnih pjesma; ples i pantomima kao znak tuge i radosti s temom: „Svjetlo uskrsnog jutra“.
6. Dodatna ilustracija	Igrani i animirani filmovi o Kristovoj muc i uskrsnuću.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik, likovna i glazbena kultura</i> – pripovijedanje iskustava, crtanje i slušanje glazbe uskrsnoga vremena.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	uskrsnuće od mrtvih, ukazanje Uskrsloga, mir uskrslog Krista, otkupljenje, vječno spasenje.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Značenje uskrsnuća u osobnom životu u svjetlu teme: uskrsnuće Isusa Krista (umjetnički izričaj).

10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	<p>1. Slabovidnim učenicima omogućiti da vide sliku izbliza i duže je promotre; slijepim učenicima kao poticaj koristiti taktilni materijal ili životno iskustvo.</p> <p>2. Prilagodba biblijskoga teksta i konkretizirati ključne pojmove.</p> <p>3. Dati jednostavnije tekstove i raditi na usmenim vježbama.</p> <p>4. Poticati učenike na samostalno izražavanje.</p> <p>4. Poticati učenike na samostalno izražavanje.</p> <p>5. Omogućiti učeniku iskazivanje radosti uskrsnuća, više nego znanja o činjenicama uskrsnuća.</p>
---	--

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	VI. GRADIMO KRISTOVU CRKVU
Naziv kataloške teme	1. Kristov Duh okuplja Crkvu
1. Ključni pojmovi	Duh Sveti, plameni jezici, Crkva, braća i sestre, „jedno srce i jedna duša“.
2. Potrebno predznanje	Iskustva života u svojoj župnoj zajednici, okupljanje vjernika na svetu misu, primanje sakramenata i pobožnosti; poznavati neke zajedničke aktivnosti i oblike pomaganja vjernika u župnoj zajednici; sposobnost prepoznavanja Duha Svetoga kao treće božanske osobe.
3. Obrazovna postignuća	Razumjeti i pripovjediti biblijski izvještaj o silasku Duha Svetoga nad apostole; otkriti i shvatiti vezu između apostola, prvih kršćana i djelovanja Duha Svetoga u njihovu životu; uočiti i razumjeti da Duh Sveti okuplja Kristove učenike u zajednicu braće i sestara i pomaže im da budu „jedno srce i jedna duša“.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Shvatiti i osjetiti da Duh Sveti i danas Kristovu Crkvu vodi, posvećuje i čisti, da vjernicima daje svoje darove i snagu da mogu živjeti i svjedočiti svoju vjeru; gajiti otvorenost poticajima i vodstvu Duha Svetoga u našem životu; znati zahvaliti za primljene darove.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Igra asocijacija na temu braća i sestre; čitanje, analiza i interpretacija biblijskih i literarnih tekstova; promatranje i interpretacija slike, crteža ili fotografije i usporedba njihovih poruka s biblijskim porukama; stvaranje kataloga pitanja; razgovor o prikupljenim podacima i porukama; izlaganje s tumačenjem simbola „plameni jezici“, i pojma „rođendan Crkve“, darovi Duha Svetoga; pantomima i igra uloga; izrada umne mape; pisanje kratke molitve za jedinstvo među svim kršćanima svijeta.
6. Dodatna ilustracija	Organiziranje molitvenog susreta s učenicima pripadnicima drugih kršćanskih zajednica u školi.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> slike iz života prisutne u djelima dječje književnosti i pjesništva.

8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Duhovi - silazak Duha Svetoga, plameni jezici, rođenje Crkve, dar Duha Svetoga, „jedno srce i jedna duša“.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Blagdan Duhova - rođendan Crkve; Upoznajmo darove Duha Svetoga.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Provjeriti stoji li iza riječi iskustvo, odnosno predodžba. 2. Pojednostaviti biblijske tekstove. 3. Prema potrebi provjeriti razumijevanje. Predvidjeti kraće i lakše odlomke za čitanje. 4. Koristiti mnogo konkretnih primjera po mogućnosti povezanih s učenikovom životnom sredinom. 5. Pojednostavljeno pripovijedanje biblijskih tekstova.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	VI. GRADIMO KRISTOVU CRKVU
Naziv kataloške teme	2. Crkva u šarenim bojama i licima
1. Ključni pojmovi	Katolička crkva, zajednica vjernika, papa, biskup, svećenik, vjernik laik.
2. Potrebno predznanje	Sposobnost razlikovanja Crkve kao zajednice koju je Krist osnovao od crkve kao zgrade u kojoj se okupljaju vjernici; spoznaja da danas ima Kristovih vjernika (kršćana i katolika) u svim narodima i jezicima svijeta.
3. Obrazovna postignuća	Shvatiti i doživjeti Crkvu kao zajednicu u kojoj se okupljaju ljudi svih rasa, iz svih naroda, plemena i jezika na svijetu; uočiti i upoznati da su u Katoličkoj crkvi svi vjernici pred Bogom jednaki, ali da, opet, svatko u njoj ima svoje mjesto i svoju službu: papa, biskup, svećenik i vjernik laik; poznavati razliku između biskupa i svećenika.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati osjećaj pripadnosti Crkvi kao zajednici Kristovih vjernika po čitavom svijetu; izgraditi osjećaj poštovanja prema papi i svome biskupu kao nasljednicima apostola i crkvenim poglavarima; njegovati osjećaj brige za sve članove Crkve u svijetu i s njima se povezati molitvom i dobrim djelima.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Promatranje karte svijeta i razgovor o prisutnosti različitih naroda i jezika u svijetu te spontani razgovor na temu: „Jedna Crkva u šarenim bojama i licima“; izmjena iskustava o odnosima među kršćanima u vlastitoj sredini; čitanje, analiza i interpretacija biblijskih i drugih tekstova s usporednim promatranjem i interpretacijom slika, crteža ili fotografija; prikupljanje podataka i igra naslova; katalog pitanja i vođeni razgovor o prikupljenim podacima; izlaganje s tumačenjem službe, jedinstva i razlika između pape, biskupa, svećenika i vjernika laika u Crkvi; izrada kolaža s temom: „Crkva je šareni vrt Kristovih vjernika“.

6. Dodatna ilustracija	Prikazati dijelove filmova ili Tv-emisija o papinu pohodu Hrvatskoj i BiH.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik</i> : dokumentarni film, pripovijest i pjesma.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Katolička Crkva, biskupija, crkvene službe, papa, biskup, vjernik laik.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Rad na zadatku: Što povezuje sve kršćane u svijetu, a što povezuje različite religije i vjeroispovijesti.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Osigurati didaktički materijal na brajici i uvećanom tisku. 2. Nema posebnosti. 3. Nema posebnosti. 4. Poticati učenike na samostalno izražavanje. 5. Prepoznavanje službi u crkvi i povezivanje sa vizualnim materijalom.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	VI. GRADIMO KRISTOVU CRKVI
Naziv kataloške teme	3. Moja župna zajednica i župna crkva
1. Ključni pojmovi	župa, župna zajednica, župnik, župna crkva, zaštitnik župe.
2. Potrebno predznanje	Iskustva sudionitva u životu svoje župe i prepoznavanje nekih oblika služenja u zajednici koje pripadaju samo svećeniku; poznavanje nekih oblika služenja vjernika u zajednici, od ministranata do čitača, pjevača ...
3. Obrazovna postignuća	Navesti ime svoje biskupije, župe i župnika; otkriti svoju župu kao zajednicu braće i sestara koji se okupljaju na nedjeljnu sv. misu, primaju sakramente i slave župnoga zaštitnika; shvatiti kako se u župi svaki njezin član treba osjećati kao „kod svoje kuće“ i uzajamno se poštovati i pomagati; znati opisati svoju župnu crkvu i navesti što treba imati da se u njoj može slaviti sveta misa i vjernici se okupljati na razne pobožnosti.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati osjećaj pripadnosti svojoj župnoj zajednici i spremnost aktivna uključivanja u život svoje župe; osjećati se aktivnim članom svoje župe, odlučiti redovito ići na nedjeljnu misu i vjeronauk, biti član ministrantske ili neke druge skupine i rado pomagati potrebnima.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Terenska nastava (upoznavanje svoje župne crkve i zajednice); razgovor; rad s fotografijama, izlaganje i pripovijedanje s tumačenjem pojmova župa, župna zajednica; metodom „hit parada zajedništva“ prikazati važnost crkvenog i župnog zajedništva; susret i razgovor sa župnikom te ministrantskom ili pjevačkom skupinom; slušanje liturgijske glazbe; izrada kolaža s temom: „Crkva je zajednica Isusovih vjernika“.

6. Dodatna ilustracija	Pohod učenika župnoj crkvi i pastoralnom centru i razgovor sa svećenikom te nekim aktivnim skupinama i članovima vjernika u župi.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik</i> : dokumentarni film.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	naziv svoje biskupije, župa, župna zajednica, župnik.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Duh Kristov nas vodi na naše, odmoru i na ljetnim praznicima.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Konkretizirati sadržaj; omogućiti učenicima stjecanje iskustva u konkretnom sakralnom prostoru. 2. Posjet župnoj crkvi, prepoznati, imenovati, razlikovati ključne pojmove i iskazivanje iskustva. 3. Nema posebnosti. 4. Omogućiti učenicima stjecanje iskustva; po potrebi osigurati prijevoz i pratnju druge osobe. 5. Konkretizacija u crkvenom prostoru te s katehetskim materijalom i pomagalicama.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IZBORNE TEME
Naziv kataloške teme	1. Bog poziva ljude na put dobrote
1. Ključni pojmovi	Došašće, put dobrote, svetac – svet čovjek, sv. Nikola, sv. Lucija.
2. Potrebno predznanje	Spoznaje i iskustva o Došašću kao vremenu pripreme za proslavu Isusova rođendana u svojoj sredini i u narodnoj tradiciji; poznavanje osnovnih podataka o sv. Nikoli i neke zgrade iz njegova života;
3. Obrazovna postignuća	Otkriti kako je ljudima potreban Bog da bi istinski i radosno živjeli; razumjeti dobrotu kao Božji dar i put svetosti; na primjeru sv. Nikole, koji vraća nesretnim roditeljima njihova zarobljena sina, otkriti Božju brigu i dobrotu prema ljudima, osobito ugroženima; razumjeti što za kršćane znači pomagati ljudima, osobito siromašnima i potrebnima.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati vlastiti dar dobrote po uzoru na sv. Nikolu; odlučiti u Došašću pomoći potrebnomu i odabrati neko dobro djelo; u iskrenoj ispovijedi očistiti i pripremiti svoje srce za Isusov dolazak.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Razgovor i izmjena iskustava o vremenu pripreme za Božić u obitelji i široj zajednici; čitanje, analiza i interpretacija biblijskih i literarnih tekstova u poveznici s promatranjem i interpretacijom slika i crteža te slušanjem prigodne glazbe; prikupljanje podataka i davanje naslova; pripovijedanje zgrade iz života sv. Nikole; pismeno izražavanje s temom dobrote i pripreme za proslavu Božića; likovno izražavanje i izrada plakata i panoa za Došašće i Božić.

6. Dodatna ilustracija	Prikazivanje različitih hrvatskih narodnih običaja u pripravi za Božić te vlastita izrada adventskoga vijenca, božićnih ukrasa i čestitki; školska božićna priredba.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik:</i> razgovori i iskustva vezano uz pripremu djece u školi i obitelji za proslavu sv. Nikole, sv. Lucije, sv. Barbare. <i>Likovna kultura:</i> crtanje adventskih motiva, pravljenje adventskoga vijenca i dr. <i>Glazbena kultura:</i> slušanje glazbe, pjevanje pjesmica iz narodne duhovne i folklorne baštine povezanih s adventskim vremenom.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Neki adventski i božićni običaji, pjesme i veselice iz različitih hrvatskih krajeva.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Nema posebnosti. 2. Pojednostavljeni tekstovi i specifična korelacija s glazbenom kulturom. 3. Poticati samostalno izražavanje uz sliku. 4. Nema posebnosti. 5. Zajedničko obilježavanje Došašća i blagdana svetaca. 6. Omogućiti učeniku samostalan rad u obilježavanju Došašća i blagdana.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IZBORNE TEME
Naziv kataloške teme	2. Božji Zakon u životu židovskog dječaka
1. Ključni pojmovi	odgoj djece, obrezanje, bar micvah, slavljenje šabata, Pesah.
2. Potrebno predznanje	Abraham, Mojsije, Stari zavjet, sinagoga, Jeruzalem.
3. Obrazovna postignuća	Uočiti važnost obitelji u odgoju i životu židovske djece; poznavati važnije židovske vjerske obrede koji se odvijaju i svečano slave u obitelji; znati što znači obrezanje za židovskog dječaka; upoznati vjerski obred po kojem židovski dječak postaje vjerski punoljetan i po prvi puta čitati tekst iz Svetoga pisma; otkriti što Židovima znači sveta knjiga Tora.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati potrebu upoznavanja vjerskih i narodnih običaja vršnjaka koji su druge vjere; s poštovanjem se odnositi prema pripadnicima drugih vjera i njihovoj tradiciji i običajima.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Igra asocijacija s pribiranjem iskustava i spoznaja o poznavanju imena, događaja i običaja židovskoga naroda; pripovijedanjem i razgovor; pojedinačni i skupni rad s biblijskim i literarnim tekstovima, crtežima i fotografijama; pisanje dijaloga ili poticajnog pisma židovskom dječaku.

6. Dodatna ilustracija	Pohod židovskoj sinagogi ili gledati dječji dokumentarni film ili emisiju o životu i vjerskim običajima židovskoga naroda.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Hrvatski jezik i glazbena kultura.</i>
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Pesah, bar micvah, Tora, šabat.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	1. Tekstovi na brajici/uvećanom tisku. 2. Prezahitjeva tema za djecu s oštećenjem sluha, individualno utvrđivati prethodno gradivo. 3. Kao i kod djece s oštećenjem sluha. 4. U govornim aktivnostima nema posebnosti. Ako treba pisati/crtati prilagoditi sredstva za pisanje manualnim mogućnostima učenika (držač za olovku, fiksiranje papira na podlozi, veći prostor za pisanje). 5. Izdvojiti bitno, ne ulaziti u tumačenje ni opisivanje vjerskih obreda, naglasak staviti na važnost obitelji i slavlja u obitelji te važnost Svetog pisma.

Predmet	KATOLIČKI VJERONAUČ
Razred	5. (4.) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
Nastavna cjelina	IZBORNE TEME
Naziv kataloške teme	3. Božja riječ i krštenje – hrvatski kršćanski korijeni
1. Ključni pojmovi	Hrvati, pokršćavanje, narodna baština.
2. Potrebno predznanje	
3. Obrazovna postignuća	Razumjeti simboliku riječi „korijen“; otkriti i doživjeti kako je lijepo imati miran dom i domovinu; upoznati kako su Hrvati kao narod primili krštenje i odlučili svoju domovinu graditi na Kristovu evanđelju i zakonu ljubavi; prepoznati Višeslavovu krstionicu i zavjetni križ kao hrvatske simbole primanja krštenja i vjernosti Kristu i Crkvi.
4. Odgojni i socijalizirajući ciljevi i sadržaji	Razvijati stav zahvalnosti Bogu i svojim precima što imamo Domovinu i svoju bogatu duhovnu i kulturnu tradiciju; voljeti svoju Domovinu i sve njezine stanovnike, vlastitim životom svjedočiti stav da su evanđelje i katolička vjera temelj izgradnje osobne sreće te općeg dobra i napretka hrvatskoga naroda; odlučiti moliti Zavjetnu molitvu Hrvata katolika.
5. Prijedlozi za metodičku obradu	Promatranje, analiza i interpretacija crteža i fotografija; analiza i interpretacija tekstova, razgovor, izrada plakata, panoa ili zidnih novina, pismeno i likovno izražavanje s temom „Duboki su naši korijeni“, terenska nastava (posjet zavičajnom muzeju ili zavičajnoj kući).
6. Dodatna ilustracija	Prikazati filmske i druge zapise važnijih kulturnih činjenica iz hrvatske narodne baštine koji ishode iz

	kršćanskih temelja, vjere i duhovnosti hrvatskoga naroda.
7. Preporuke za korelaciju	<i>Priroda i društvo</i> : Dolazak Hrvata i stvaranje države, Hrvatska u doba narodnih vladara, Hrvatska u europskom okružju, Simboli domovine.
8. Novo stručno nazivlje koje se uvodi u temu	Pokrštavanje Hrvata, narodna baština, duhovna baština.
9. Izborni sadržaji za darovite učenike	Upoznati neka mjesta, gradove i zemlje odakle dolaze naši preci.
10. Prijedlozi za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koristiti listiće na brajici/uvećanom tisku. 2. Smanjiti opseg povijesnih sadržaja. 3. Isto kao kod djece oštećena sluha. 4. Dati prednost usmenom izražavanju. 5. Izdvojiti bitno, ukratko opisati krštenje Hrvata, potkrijepiti vizualnim materijalom.

Nastavu katoličkog vjeronauka u školi mogu izvoditi vjeroučitelji s visokom stručnom spremom (stupanj VII/1) kao što su:

- diplomirani teolozi
- diplomirani katehete i katehistice
- profesori vjeronauka-diplomirani teolozi
- profesori vjeronauka-diplomirani katehete i katehistice.

3. NASTAVNICI – STRUČNI PROFILI NASTAVNIKA KOJI MOGU REALIZIRATI NASTAVU U PETOM RAZREDU DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

1. Nastavu iz predmeta *Bosanski / Hrvatski / Srpski jezik i književnost* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi **učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.**
2. Nastavu iz predmeta *Matematika* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi **učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.**
3. Nastavu iz predmeta *Priroda* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi **učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.**
4. Nastavu iz predmeta *Društvo* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi **učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.**
5. Nastavu iz predmeta *Muzička kultura* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi **učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.**
6. Nastavu iz predmeta *Likovna kultura* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi **učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.**
7. Nastavu iz predmeta *Tjelesni i zdravstveni odgoj* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi **učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.**

Napomena: učitelji* U skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

8. Nastavu *stranih jezika* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole izvode **nastavnici – profesori stranog jezika.**
9. Nastavu *kulture življenja* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole izvode:
 - **nastavnici/profesori kulture življenja.**
 - **nastavnici/profesori ekonomike domaćinstva i hemije.**
 - **nastavnici/profesori kulture življenja i tehničkog odgoja.**
10. Nastavu *vjeronauke* izvode **nastavnici/profesori vjeronauke.**
11. Nastavu iz predmeta *Osnove tehnike* realiziraju **nastavnici/profesori tehničkog odgoja i informatike,**

U slučaju da škola ne raspolaže profilom nastavnog kadra koji je naveden u prethodnom stavu, nastavu iz predmeta *Osnove tehnike* mogu realizirati kombinovano, u zavisnosti od nastavnih sadržaja, **nastavnici/profesori tehničkog odgoja i nastavnici/profesori informatike**, ali i oni nastavnici koji imaju grupe informatika i tehnički odgoj sa nekim drugim predmetom (fizika, matematika). po pojedinim temama kako slijedi.

- **UVOD U NASTAVNI PREDMET** (1 čas) može realizirati nastavnik/profesor tehničkog odgoja u saradnji sa nastavnikom/profesorom informatike.
- Sadržaje iz oblasti **TEHNIKA I INFORMATIKA** (15 časova) može realizirati nastavnik/profesor tehničkog odgoja, odnosno nastavnici/profesori tehničkog odgoja sa nekim drugim predmetom ili grupom predmeta
- Sadržaje iz oblasti **INFORMATIKA I TEHNIKA** (13 časova) može realizirati nastavnik/profesor informatike odnosno nastavnici/profesori informatike sa nekim drugim predmetom ili grupom predmeta.
- **IZBORNI DIO NASTAVE** (6 časova) – može realizirati nastavnik/profesor tehničkog odgoja, odnosno nastavnici/profesori tehničkog odgoja sa nekim drugim predmetom ili grupom predmeta

NAPOMENA:

Uz posebno odobrenje Ministra obrazovanja i nauke nastavu u V razredu mogu realizirati i nastavnici/profesori predmetne nastave po nastavnim predmetima kako slijedi:

- *Bosansk /Hrvatski/Srpski jezik i književnost* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori Bosanskog/Hrvatskog/Srpskog jezika i književnosti
- *Matematika* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori matematike
- *Priroda* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori biologije
- *Društvo* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori historije i geografije.
- *Muzička kultura* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori muzičke kulture
- *Likovna kultura* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori likovne kulture
- *Tjelesni i zdravstveni odgoj* u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori tjelesnog i zdravstvenog odgoja